

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto XIX.

1906.

Štev. 7.

VSEBINA.

	Stran
Fr. S. Finžgar: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov. (Dalje)	385
Ivan Lah: Gospod Ravbar. Pesem. (Dalje)	398
Ivan Cankar: Pavličkova krona	403
Anton Medved: Šibre. 17., 18., 19., 20.	410
Roman Romanov: Franc Koritnik in njegova družina. (Konec)	411
Lea Fatur: Vilemir. Romantiška povest izza turških bojev. (Dalje)	420
Griša: Vihar na morju	429
Griša: Ena žalostna	429
Jos. Lavtižar: Onstran Baltiškega morja. Popotni zapiski. (Dalje)	430
Književnost	439
To in ono	444

SLIKE.

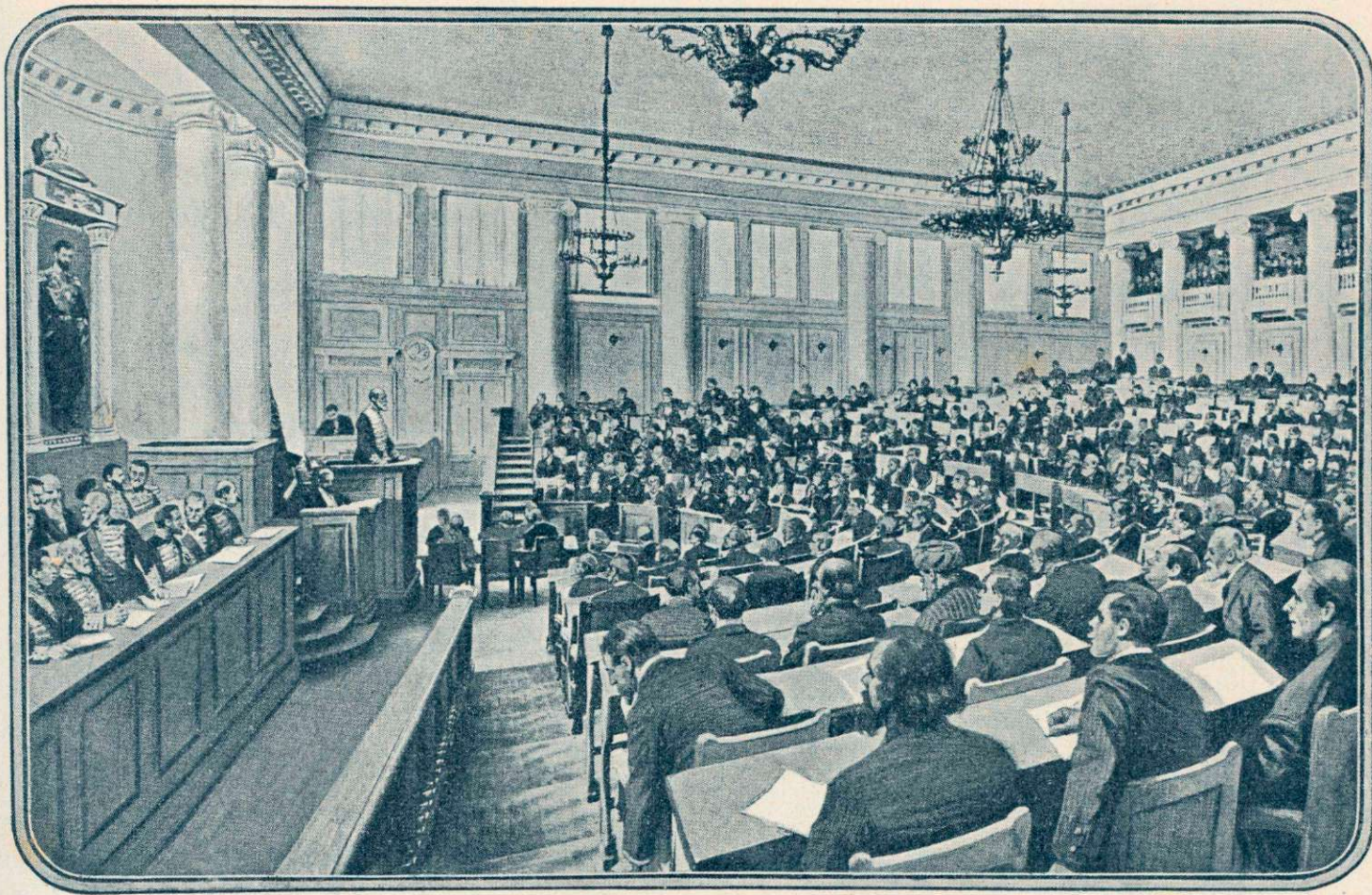
Zborovanje ruske državne dume. — Lenora. Fr. Tratnik. — Žalostna Mati božja. M. Bizjak. — Blaženi Marko Križevčan. Jos. Bužan. — Izvir Savice. Fotografiral F. Pavlin. — Peričnik. Fotogr. F. Pavlin. — Krščanska ljubezen. Bertel Thorwaldsen. — Kodanj: Prizor z ulice z okroglim stolpom. — Thorwaldsenov muzej v Kodanju. — Z bohinjke železnice: Partija pri Grahovem s Kojco. Podbrdo s Petrovega brda. Fot. J. Zazula. — Tavriška palača v Peterburgu, zborovališče državne dume. — Atentat na španskega kralja. — Španski kralj Alfonz XIII. z nevesto Eno Battenberško. — Šolski svetnik Iv. Krušič. — Baron Beck. — Dr. Jan. Ev. Kulavic.

Nekateri p. n. naročniki še niso poravnali naročnine za drugo polovico tekočega leta. Te prosimo, naj kmalu storijo svojo dolžnost. Mnogo p. n. naročnikov se pa še ni odzvalo na naša pisma. Opozarjamo, naj čimprej dpošljejo zaostalo.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 25 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravništvo v „Marijanišču“

ZBOROVANJE RUSKE DRŽAVNE DUME.

FR. S. FINŽGAR:

POD SVOBODNIM SOLNCEM.

POVEST DAVNIH DEDOV.

XIII.

(DALJE.)

Trikrat so trombe znanile odmor, trikrat so se vsuli preko štirideseterih marmornih stopnic carski in Belizarjevi sužnji ter trosili in delili med ljudstvo krepčila. Hipodrom je vrvel in besnel. Ljudstva so se bila upijanila radosti in vina. Bogataši so izgubljali in dobivali neizmerne stave. Po vodi v jarku krog arene so plavali kosi razbitih koles in voz. Pristaši stranke zelenih in višnjevih, najeti kričači — so pregazili jarek ob areni, splezali na spino, popenjali se na Kačji steber, zlezli neizmernemu kolosu — Lisipovemu Herkulu — na tilnik, trgali sikomorne vence z Adama in Eve ter jih metali v areno, poklekali pred krasno

soho po ljubezni koprneče Helene, bili in se pehali med seboj, slavili zelene in slavili višnjeve, od katerih so bili pač bolj plačani.

Nad katismo — cesarsko ložo — slonečo na dvajsetih marmornih stebrih, je rosil v najtanjšem prašku dehteči zafran. Mladi patriciji, mehkužni častniki, dvorni intrigantje so pomežikavali zboru ženskega cveta, ki se je zgrinjal krog Teodore pod katismo ter po ložah na desni in levi. Odigravale so se pikantne ljubavne dogodbe, vžigala srca v novih strasteh, ogenj zavisti in ljubosumja je palil lica.

Le Teodora se ni ganila. Na čelu ji je ležal mrak, ustnice so se bile stisnile, polt ji je še bolj pobledela, oko je pa žarelo in

treskalo bliske na vrste zelenih. Trikrat so udrle kvadriga v hipodrom, carica je obetala višnjevim milost despojne — kljub temu se ni zmaga še odločila za njeno stranko. Višnjevi in zeleni so šteli — enako število zmag.

Naenkrat se zgane — in dá znamenje z roko. Nagne se do lepe dvorjanke Irene, ki je sedela zamišljena blizu Teodore, in ji naroči, naj pozôve Azbada. Prošinila jo je z ogljenimi očmi, da opazi na licu, kaj se je zganilo v njenem srcu. Toda Irena je ostala hladna — dvignila se je, sporočila povelje caričino — in v trenutku je klečal pred njo, do tal sklonjen, načelnik palatinske legije v blesteči opravi.

„Azbada, pojdi do Epafrodita in ga prašaj, ali zmagajo arabski žrebci, ki sem jih kupila po njegovem posredovanju!“

Azbada ji je poljubil nogo in odšel v ložo k Epafroditu. Šumenje in šepetanje je utihnilo, govorila je boginja — Teodora z zlatim nimbom krog glave.

„Irena, lep je Azbada!“

„Lep je, sveta despojna!“

„In ti ga ljubiš!“

„Ljubim, če mi vелеva tvoja vsemočnost!“

„In srce ti ne vелеva?“

„Moje srce je kakor Janeza Krstitelja ob Jordanu!“

„Otrok! Damo ti kobilic in medu namesto žarkega poljuba!“

„In moje ustnice bodo hvalile tvojo dobrotljivo vzvišenost, o despojna!“

Carica se je pomilovalno ozrla na lice Irene, kjer še ni bilo žarke strasti, kjer je v očeh trepetala rosa, kakor v kelihu limbarja, ki se je odprl ponoči in čist in nedolžen pozdravil jutro.

Azbada se je vrnil.

„Epafrodit, najponižnejši hlapec despojne, leži pred teboj v prahu in prisega pri sv. Trojici, da arabski despojne zmagajo. Zastavil je nanje pol milijona zlatih staterov.“

Teodori se je lice razvedrilo. Takoj so zadonele trombe — izpod katisme sta se pojavili najlepši kvadrigi.

Ljudstvo je onemelo. Vse se je nagnilo preko ograj, starci so trepetali na telesih, mladina je stiskala pesti. Kristusa so zdihovali nazivali in klicali na pomoč, drugi so rotili satana in belcebuba, naj stare kolo višnjevemu.

Konji so stali pod katismo — stranke zelenih štirje kapadočani, stranke višnjevih štirje arabski. Voznika dvigneta majhne zastavice — po hipodromu pa kakor bi se začudilo morje. Mogočen Got v višnjevi tuniki je dvignil praporce in na njem se je pojavil grb Teodorin.

„Despojna dirka!“

Lica stranke zelenih so prebledela; milijone bi bili vsuli drage volje v Bospor za hrano hudičem ali pa bi jih dali v cerkev sv. Zofije, samo da bi zmagal zeleni in osramotil njih najhujšo nasprotnico. Pristaši višnjevih in dvora so trepetali v strahu, če propadejo arabski. Sam Epafrodit se je skrčil in zgubal od groze. Vedel je, da se gre sedaj za njegovo življenje in imetje. Premislil je, kako naglo uteče iz hipodroma, se vkrca na najhitrejšo ladjo in zbeži. Njegove majhne oči so mu zlezle pod obrvi in čakale — usode.

Carica se je dvignila. Vzela je Justinijanu iz rok belo tkanino in jo vrgla ponosno in samozavestno v areno. In ko se je bela rutica dotaknila peska, tedaj sta padla praporca voznikoma iz rok, dvignil se je pesek pod kopiti — zavihrali sta zelena in višnjeva tunika, pa tudi že izginili na ovinku krog meti ob Kačjem stebru. Ljudstvo ni ganilo, ni žugnilo — ves hipodrom se je izpremenil v molčeč marmor. Igrala se je igra za milijone, igrala za ugled polovice mesta, igrala za čast carice — igrala njej v pogibel. Vse je koprnelo, vse se treslo in drgetalo — Justinijan si je zasenčil oči z roko — samo Teodora je stala ob robu katisme — stisnjene ustnice, drobne roke skrčene v pest; na njenem krasnem licu — kakor lesbiški marmor — ni trenil živec, valovite prsi se niso ganile.

Petkrat so privihrali nedosežni konji krog meti. Za glavo, za konjski vrat morda je

tuintam presegel zeleni višnjevca — ali višnjevi zelenega. Vedno vŝtric. Bil je pogon, kakor ga arena ŝe ni doŝivela. Stari bogataŝi, patriciji in bojevniki, ki so zaigrali in priigrali milijone v hipodromu, so si razgrizli ustnice do krvi v grozni vzbujenosti. Őedalje bolj se je množica nagibala preko ograj in ovenĉanih naslonjal — skoro bi se utrgala in zagromela v areno.

V ŝesti krogotek so zavili konji. Őestiĉ in ŝe sedmiĉ — kdo zmaga? Tedaj je zeleni voznik popustil vajete. Dolgi biĉ je zaŝviŝgal in poĉil po vrlih kapadoĉanih. Glave so jim klonile do tal, pena jim je brizgnila iz ust in v enem skoku so prehiteli za celo svojo dolgost arabce. Tedaj je vzbuknilo med zelenimi in zagromelo med viŝnjevimi. Zeleni so zmagalno klicali: „Bij, ŝeni, tolci, naprej, naprej!“ Viŝnjevi so tolkli in ceptali nad Gotom: „Pusti vajete, udari z biĉem! Nalaŝĉ noĉe, ubite ga! Smrt mu!“

Gotu so se pa valovile vedno bolj miŝice na rokah, vajeti so bili napeti kot struna, viŝel je preko voza — konji so ga vlekli z vajeti, ki jih je imel privezane krog pasa. Razdalja med kapadoĉani in arabci se je podaljšala ŝe za korak. Gótov hrbet se je upognil v groznem naporu — konji so besneli — ljudstvo je ĉakalo, da zdajzdaj omaga, da izgubi zavest — da se zvrne pod konje — in zaigra grozno igro — — —

Bliŝala sta se v sedmem krogoteku proti meti. Őe enkrat — poslednjiĉ.

Prav kratko pred ovinkom se Got nagne. Od stranke viŝnjevih se dvigne krik groze. Tisoĉi so se zgrabili za glavo in si pulili lase. Vse izgubljeno! Zatisnili so si oĉi. Zeleni so pa zadivjali od radosti, metali vence proti konjem in kriĉali: Zmaga, zmaga! Ali tedaj se zabliska — prav na ovinku — v rokah Gota noŝ. Prerezal je vajeti. Sproŝĉeni arabci so zdivjali. Samo padli so proti ovinku, zadeli so kapadoĉane in jih odbili na stran, v tem je poĉil prviĉ Gotov biĉ, ŝe par trenutkov — par udarcev — Teodora je zmagala . . .

In stresel se je od vzklikov vzduh nad hipodromom, da je onemelo ŝumenje morja

in valov, in solnce bi zatemnelo cvetja, ki se je vsulo v areno — na ĉast zmagovalki Teodori, veliki despojni.

Carica se je smehljala in pila iz ĉaŝe slavohlepja . . . Signali so zadoneli in kliĉarji so na vseh krajih naznanjali uro odmora in pogoŝĉenje velike despojne, zmagovalke. Katisma se je izpraznila, dvor je odŝel po hodniku v palaĉo, ki je stala tik za hipodromom.

Azbad je spremljal Ireno.

„Svet ni ŝe nosil carice kot je despojna!“

„Njena vsemogoĉnost zmaguje povsod!“

„Irena, tvoje lice je kakor zarja! Ti ljubiŝ zmagovavce.“

„Jaz ljubim junake! Moj oĉe je bil in ŝivel kot junak in padel kot junak! In moj stric je junak! Trdnjava Taperos je varna, odkar jo brani on!“

„Oj Irena, tvoje besede so, kakor bi govoril prerok, in tvoj glas je Davidova harpa! Vsa si naŝa, hĉerka bizantska! Őe kaplje krvi ni v tvojem roŝnatem telesu in ne v tvoji duŝi, ki bi jo bila prejela od matere, ki je bila barbarskega pokolenja!“

„Rod moje matere je rod slavnih stareŝin onstran Donave.“

„Ali vendar so barbari.“

„Pa v Kristu bratje . . .“

„In tudi Krist ni poslal apostolov barbarom. Rimu je dal luĉ!“

„In vendar je rekel: ‚Uĉite vse narode‘ . . .“

„Pustiva evangelij, Irena. Naj se pravdajo menihi . . . Irena, ti ljubiŝ zmago — in zmagovavce!“

„Ljubim junake-zmagovavce!“

„In ĉe zmaga Azbad vse lokostrelce — Irena, ti ga boŝ ljubila . . .“

Lice je deklici zagorelo v krvi — in hipoma pobledelo.

„Irena, ti ga boŝ ljubila — reci, povej! Uril sem se, postil se, hodil zgodaj spat — vse zato, da me venĉa hipodrom, da me nagradi cesar — in vse vence in vso nagrado in carsko milost poloŝim k tvojim nogam, Irena . . . Povej, ali boŝ ljubila Azbada?“

„Ljubila bom junaka-zmagovavca . . .“

Ustnice so se ji tresle — Prišli so v palačo. Ločila sta se.

Justinijan je šel s Teodoro v slonokoščeni dvorec. Ko sta bila sama, je objel kronani despot zemlje svojo ženo, hčerko medvedjega hlapca, javno hotnico Aleksandrije, Damaska in Bizanca, ter ji v solzah šepetal:

„Ti mogočna, ti zmagovavka, edina, najsvetejša, najdražja in najzvestejša svojemu carju . . .“

„Justinijan, hočem, da so poslej odprta vsa vrata v palači Epafroditu, da sije nanj vsa tvoja milost. On mi je podaril konje!“

„Ti si velela — ti mogočna. Zgodilo se je!“

Teodora je nato takoj odposlala v cirkus dvornega tajnika, ki je nesel Epafroditu prstan in z njim pergament s podpisom Justinijana. In ko se je tajnik vrnil, je označil, da siplje Epafrodit v areno s periščem zlate statere in pozivlja pretepajočo se množico, da vzklika: „Mnoga leta despojni!“

Ko se je dvor okrepčeval, so klicarji oznanjali v cirkusu, da vabi despot zemlje in morja vse narode v tekmo z lokom. Sredi spine so postavili drog. Na vrhu so priklenili na srebrno verižico velikega kragulja. Upravda je določil za onega, ki ga ustrelji na bežečem konju službo med palatinci in visoko odliko. Zakaj lokostrelci so odločili zmago Belizarju, zato naj bo plačan in slavljen lok — — —

Epafrodit je poslal do Radovana in Iztoka Melhiora. Naročil je, da mora Iztok tekMOVATI. Stavil je nanj že visoke svote. Priigral je pri dirki ogromno denarja — in stava mu je bila zabava. Vse je stavilo na Azbada, ki je slovel kot najboljši lokostrelec. Epafrodit jim je nalašč kluboval in stavil na svojega gosta — Iztoka.

Radovan se je že opil. Kričal je in prepeval pa držal neprenehoma vrč v rokah.

„Moj sinko, hej moj sinko, s kamenom ubiješ tega ptiča, mižé, opolnoči — hej moj sinko! Pij, Iztok, pij, pijan ga zadaneš . . .“

Smejali in krohotali so se vsi razni bojevnik, ki so se zbrali pod katismo, da se

udeležé tekme. Iztok se ni smejal. Zamamil ga je hipodrom. Njegove ustnice so bile vroče, pa se ni dotaknil pijače. Videl je Upravdo, videl Teodoro, blesk in sijaj, razsipanje, divje tolpe — in mehkužne Bizantince. In pomislil je na svojo moč, pomislil na svoj narod in na vse narode, ki so vkovani v verige od tega mesta. In sramoval se je, da zmagujejo narode taki cesarji, da jim vlada tako mehkužno mesto. In pri Perunu se je rotill, če ostane živ, ne vkuje nikdar Bizanc v verige svobodnih Slovenov.

Dolgo so bučale trombe, preden so prebučale hrup in krik v hipodromu. Justinijan se je vračal z dvorom. Teodori zmagovavki je dal belo rutico, da ona otvori tekmo. Konji iz carskega hleva so bili na razpolago strelcem. Drug za drugim so dirjali krog meti, streljali v kragulja — puščice so obtičavale v škrlatni strehi, prodirale jo — pa kragulj je s srepim pogledom motril preganjalce in tekmece. Bočil je vrat, vztrepaval s kreljutmi, umaknil se marsikaki pušici in ostal nedotaknjen.

Med ljudstvom je vladal smeh, dovtipi so doneli na razne strelce, rogali so se jim, metali vanje dateljne, oranže in se zabavali, kakor bi klovnii igrali v areni.

„Poslednji!“ je zopet sporočil Epafrodit po Melhioru. „Poslednji naj je Iztok!“

Vrsta lokostrelcev se je praznila. Mnogi so odstopili, zlasti oni v lepih oklepkih palatinske vojske. Zbali so se poroge.

Edini Azbad je vzdržal. Zbral je vse moči, da je vztrajal miren. Mislil je na Ireno, ki jo je ljubil z nedosežno strastjo — a ona je bila hladna. In danes ji hoče pokloniti slavo zmagovavca. Upal je trdno. Ozrl se je večkrat na katismo — pa Irene ni zazrl. Sedela je skrita, tiha. Ni se smejala, ni gledála. Njeno srce je klečalo pred oltarjem in prosilo Krista, naj ji prizanese — naj Azbad ne zmaga.

Le par tekmecev je še čakalo. Tedaj Azbad ni mogel več strpeti. Naj se odloči! Zataknil si je tri puščice, vzel lok in zasedel konja, katerega ni še nihče jezdil. Dolge tedne se je uril na njem.

LENORA.

FR. TRATNIK.

Ko se je pojavil izpod katisme, je zavlada naenkrat tihota. Nanj in zoper njega je bilo stavljenega mnogo denarja.

Počasi je jezdil krog spine, pozdravljal na levo in desno, priklonil se je pod katismo, ozrl se še enkrat po Ireni — zastonj. Nato je zdirjal. Zletela je prva strelica, kragulj je jezno zapihal. Prijezdil je drugič, strelica je prhnila tikom glave — hipodrom ga je pozdravil. In jezdil je tretjič naokolu. Srce se mu je razburilo, roka se mu je tresla. Vendar je zbral vse sile, da se umiri, Ustnice so šepetale: Irena, Irena — — — Zopet se je napela tetiva — zazvenela, pušica je bila izborno izstreljena — ali v istem trenutku je tudi zafrfotal kragulj, odskočil, kolikor je dala verižica — in pušica je zadela ob perot in izšla iz nje pero, ki je plesaje padlo v travo. In tedaj je nastal vihar. Ves hipodrom se je razdelil v dva tabora: polovica je kričala, da je Azbad zadel ptiča, polovica je tajila — zadel da je le pero — ptič še sedi in jezno gleda za Azbadom. Oni, ki so stavili nanj — so trdili, da je stava dobljena, oni, ki so stavili zoper — so kričali, da ni dobljena. Nastali so trenotki tolikega viharja, da bi se bil hipodrom izpremenil v boj tisočev in bi bila kri preplula areno, da ni Upravda dal znamenja s trombami. Kot sodnik in najvišji pravnik je razsodil: „Azbad je zadel — in ni zadel. Če ga nihče ne zmaga, bō odlikovan. Stave pa — stojé; če ga nihče ne prekosi — so stave nanj dobljene, sicer — izgubljene!“

Zopet so trombe naznanile novo tekmo. Azbad se je bal. Hitro je velel ponuditi velike svote vsem ostalim tekmečem, da se umaknejo. Večina jih je sprejelo denar — le Iztok in dva Tračana so odklonili. Azbad je sam šel do njih. Srečalo se je ponosno oko svobodnega Slovena z lokavim ničemurnim bleskom Bizantinca. Nič ni odgovoril Iztok — govoril je pogled: „Na prodaj nismo Sloveni nikdar!“

In zajezdila sta Tračana, izstrelila, zgrešila. Izborno so švignile puščice, vse tik ob kragulju, prodrle močni škrlat na strehi in izginile. In tedaj še eden — barbar — Sloven ...

„Zadnji“ — so zatrobile fanfare. Hipodrom se je zopet pomiril, vse se je ozrlo proti katismi. Pojavil se je Iztok, gologlav, z bujnimi kodri, v dolgi halji iz bisa, ki jo je prejel od Epafrodita. Med gledalci so se oglasile opazke. „Ha, barbar, v halji kakor Molohov žrec! Vestalka, ta naj zadene? Odkod je? Gost Epafrodita! Baje Sloven!“

Iztoku ponudijo loke in puščice. Napne tetivo pri prvem, drugem — tretjem — in trenk — vsak lok je počil. Hladno je metal lepo rezljano orožje na tla.

Ljudstvo se je čudilo.

Slednjič se je odločil za grob, velik lok — prav barbarski. Nato si je izbral strelico — samo eno. Ponudili so mu še dve — pa je odkimal.

Med ljudstvom šepetanje začudenja. Teodora sama se je nagnila preko katisme.

Nato je šel Iztok sam in si odbral konja: krasno divjo živalco, doma izza Črnega morja. Privel ga je v areno. Ali konjič je bil osedlan. Iztok je zmajal z glavo, sluge so pristopili in odpeli zapone ter sneli sedlo.

Ljudstvo je glasno vzkliknilo.

Tedaj je Iztok prijel haljo dočlenkico in jo vrgel raz sebe. Krog bokov se je zablestela bela jagnječevina, ki mu jo je sešila Ljubinica — in stal je ob črnem konju sredi arene svobodni sin — lep in stasit, da je Teodora pritislila k očesu brušeno prizmo in ga gledala s pohlepom in naslado: mišica ob mišici, kakor zid krog Bizanca.

Iztok je zataknil strelico za pas, prijel lok z levico, z desnico brzdo, pa je planil kakor pero na konja. Spela sta se kvišku, potem pa zdirjala po areni. Jezdil je prvič — in pogledal kragulja — ljudstvo je zamrmralo, ker ni sprožil.

Jezdil je drugič — strelica še vedno za pasom — konj v vedno besnejem diru. — Iztok pa kakor bi sedel na ptici.

Ljudstvo je zakričalo. „Streljaj, proži! Barbar! Za norca nas ima! Potegnite ga s konja!“

Iztok ni slišal in ni videl. V njem je živel samo trdna zavest, da pred samim carjem pokaže, kako proži tisti narod, ki

mu podira Hilbudije. Tretjič je pridrvil m mo katisme — roka je segla po strelici — lok se je dvignil — zavlada je tihota, kakor bi se zbiral orkan . . .

Iztokovo oko se je zapičilo v sokola, kragulj je zapihal in dvignil kremplje. Bizantski nepremagljivi orel se je stresel pred barbarom . . . — Iztok je naperil strelico vanj — pa v istem trenutku je že švignil s konjem mimo njega. Tedaj je hipodrom zabučal jeze, kakor silni grom. — Ogorčeni gledavci, ker še ob tretjem pojezdu ni sprožil, so vsuli nanj kletve in psovke, ploha razhojenih ostankov sadja je plusknila v areno, nekateri so snemali sandale in jih metali za njim — drugi so potegnili nože izza pasa in mu pretili s srdom in zaničevanjem. Ali tedaj se je Iztok v hipu okrenil na konju — bil je že blizu meti — puščica je srčala — prodrla kragulja s tako silo, da se je utrgala verižica, in ptič je padel s prebodenim srcem pred katismo v areno.

Zabesneli vihar jeze se je prelil v navdušenje, da se je tresel v temelju silni cirkus. Iz lož je deževalo lavorja, dvorjanke so posule zmagavca z ruticami, pretkanimi z zlatom, in Irena je s plameni radostižna licih šepetala: „Hvala tebi, Kriste, in tebi sin naroda moje rodice — poljub!“

XIV.

Valovi v Bosporu so tiho šepetali. Na njih je dremalo brodovje, sanjale so dolgo-kljune jadrnice in sanjale so redke straže na krovih.

Velike ceste morja in suhe zemlje so napeljale vso kri razburkanega življenja v srce Bizanca — v hipodrom in na prostrane fore. Zvezde so mirno gorele, ponižalo se je orientsko nebo in spustilo radovedna zlata očesca blizu razkošne zemlje, da gledajo valove ljudske radosti, da se smehljajo buki in viki, ki se je točila v dan slavlja pod sinji nočni baldahin.

Iztok je slonel na mehki travi. Z visoke terase Epafroditovega vrta je gledal na morje, iz katerega je odsevalo nebo. Ob njem je dehtela reseda, nad njim so cveteli lavori.

Venčan s častjo, pozdravljan od jezera vzklikov, in vendar v tem trenutku nesrečen. Kaj bi dal, ko bi šumela nad njegovo glavo lipa, ko bi se pod nogami prostiralo belo morje Svarunovih čred? Ko bi slonel sedaj le na okopih gradišča, ob njem oče, krog njega devojke — pa bi jim pravil o Bizancu, o zmagi v dirkališču, o sijaju in blesku . . . Mladci bi ga poslušali — njegovi izborni tovariši, katerim bi opisal mehkužnega sovraga, povedal o sramoti, ki jo pripravlja Bizanc premaganim junakom, o, in mladci bi šli in nesli v srcih njegovo povest, pa bi se razlili od doma do doma Slovenov in oznanjevali boj za svobodo, boj zatiralcem, ki jim zaslanjajo pot čez Donavo.

In pomislil je Iztok, kaj če so se sprli Anti in Sloveni? Morda ne udarijo na pomlad preko Donave na jug? Izderó kopja, zgrabijo sekire, in logi bodo pili kri, ki teče iz ran, zadanih od bratov — — —

Zgrozil se je ob tej misli. Skočil bi v hlev, izbral najboljšega konja in bežal domov . . .

Ali njegovi cilji? Bogovi vodijo njegove korake. Svetovit sam mu je privedel na pot Epafrodita, Perun je pognal strelico v kragulja — in mu otvoril vrata, da pogleda sovražniku v dušo, da mu služi in s tem koristi domu. Ne, sedaj ne sme domov, sedaj še ne. Pojde — ali tedaj ponese seboj vso umetnost vojske, ki jo ukrade Bizancu in pokloni svojemu rodu na žrtvenik . . .

Na dvorišču Epafroditove vile so zalajali psi. Toda hitro so umolknili in tiho dobrikajoče cvilenje je naznanjalo, da se je vrnil gospodar. Prinesli so Epafrodita s Teodozijevega trga, kjer je pod marmornimi arkadami poveseljačil do polnoči in kockal za cele stolpe zlatih ‚bizantincev‘.¹⁾ Fortuna ga je poljubila kakor Putifarja, ko je dobil Jožefa v hišo, odkar je sprejel Iztoka. Tako se je hvalil in šalil sredi bogatih patricijev, ko je Melhijor stresal zlate stolpiče v usnjene vreče.

Vrnil se je torej Epafrodit izredno dobre volje. V nedriju varno spravljen prstan Teo-

¹⁾ Bizantinec-aureus = zlati stater.

ŽALOSTNA MATI BOŽJA.

M. BIZJAK.

dorin in pergament od cesarja, v vrečah kupe zlata in zadolžnic, da lahko takoj jutri proda nekaterim uglednim patricijem lepe hiše, ko bi hotel izterjati. Oči so Grku bleketale v živahni radosti. Denar in carska milost! Sedaj trguje svobodno in svobodno lahko tudi ukani kogarkoli. Upravda ga ne obsodi.

Vešel je Melhioru, da ima dati vsem sužnjem najboljšega vina, slaščic in sadja, rib in ostrig — kar premorejo shrambe. Nato je prašal, če sta se Slovena že vrnila. Z Iztokom, da mora takoj govoriti — če ga ni — naj ga poiščejo.

Vratar naznani, da se je vrnil Iztok že davno.

Melhior je šel sam ponj in Epafrodit je velel, da ga privede v dvorano, kjer sprejema odlične goste.

Ko je Iztok vstopil, si ni upal od vrat do Epafrodita. Na treh zlatih kandelabrih so plapolale iskrive luči in razsvetljevale neizmerno bogastvo. Kjer ni zasegla na tlaku preproga iz Bagdada, tam so se blesteli v luči pisani kamenčki dragocenega marmorja. S sten je odseval marmor, posut s smaragdi, hrizoliti in oniksom. Majhni stolčki so sloneli na slonokoščenih nožicah, zlate niti so se utrinjale po tkaninah, tuje, Iztoku nepoznano krzno je božalo mehke sandale Epafroditu. Tri prelestne gracije so držale na iztegnjenih rokah in opirale s tenkimi prsti mogočno školjko, v kateri je bila zlata kupa, napolnjena z grškim vinom.

„Sedi, Iztoče!“

Epafrodit ga je povabil k sebi. Govoril je gladko narečje Tračanov in vpletal vmes mnogo slovenskih besed, tako da ga je Iztok lahko umel.

Sin Svarunov se je nekako boječe približal in sedel na krzno k nogam bogatega Epafrodita.

Grk se mu je dobrovoljno nasmejal in vteknil suhe prste v njegove bujne kodre. Namignil je. Zamorec je prinesel še eno čašo grške starine.

„Vzemi, sin Slovenov, spij na slavo Krista, ki je dober tudi tebi!“

„Svetovit me je spremljal, Perun vodi moje strelice! Ne poznam tvojega Krista!“

„Spoznaš ga! — Pa pij v zahvalo bogovom!“

Izpraznila sta kupe.

„Iztok, ti si me otel Tunjušu! Dolgujem ti zahvalo in plačilo!“

„Tunjuš je lopov! Vsak Sloven bi moral storiti toisto. Mi ne ropamo mirnih potnikov.“

„To je hvalevredno, Iztok. Ampak moj dolg je velik.“

„Plačal si že, gospod! Sprejel si mene in očka. Bogato si plačal!“

„Nisem, Sloven. Sprejel sem vaju, pa sem si nakopal še drug dolg. Ti si zmagal. Danes te proslavja Bizanc. Zmagavca Belizarja so pozabili in več se govori o tebi nego o carju. In ti si zmagal — kot moj gost. Tvoja čast — moja čast! Kaj želiš?“

„Naučil bi se rad vojne po bizantski. Pa bi se vrnil domov!“

„Vojne? Torej ti nisi pevec?“

Epafrodit se je začudil. — Iztok mu je zrl mirno v lice.

„Pevec, ker hoče očka. Ali rad bi vojeval. Veseli me meč ali kopje.“

„Dobro govoriš, sin Slovenov! Tvoje vrle rōke je škoda za strune. Poslušaj! Upravda je določil vojaško čast v palatinski četi za zmagovavca. Ti jo dobiš. Jutri moraš z menoj na dvor. Sama Teodora te želi videti. Ti boš vrl vojniki. Če si barbar in moliš bogove, nič ne de. Spoznaš Krista in ga zaljubiš. Naučiš se vojne in se proslaviš — tvoje barbarsko ime bo pozabljeno. Sam Upravda nima očetov, ki bi bili rojeni v purpuru in despojna je hčerka hlapca. Zato ljubita barbore, če so vrli. In ti si, Iztok! Toda pomisli, če ne sprejmeš službe, moraš še nocoj iz mesta; sicer si otrok smrti. Dam ti konja in denarja, da ubežiš. Torej voli!“

„Volil sem, gospod! Jutri grem v vojnike!“

„In očka?“

„Ostane pri tebi ali se vrne domov — kakor mu ljubo!“

„Dobro. Še nekaj. Ali si zadovoljen, da ostaneš pri meni? Za odličnega vojnika je treba znanja. Dam ti učitelja, ki te izuri v pismu in jeziku. V jutrih boš hodil na vežbališče, popoldne se boš učil znanosti!“

„Kako si dober, gospod!“

„Pojdi! Jutri te spremim na dvor!“

Ko sta se ločila, je gledal Grk za Iztokom. Lokave oči so se pasle na junaških plečih mladega Slovena.

„To da je godec? Pevec? Pri Herkulu, če ni ta pomagal ugonobiti Hilbudija? Molči. On bo molčal. Ali njegov očka je klepetav. Napije se in ga izda. Tedaj zlo na mladeniča, Upravda se osveti grozno —“

Udaril je na srebrno visečo ploščo z zlatim kladvicem.

„Melhior, Sloven naj se vrne, — takoj! — Žal bi mi bilo mladega junaka! Zavarujem ga pred kremplji Upravde — —“

„Gospod, ti si me zval?“ — Iztok se je vrnil.

„Še imam govoriti s teboj!“

„Govôri, poslušam!“

„Ali boš govoril resnico?“

„Ne lažem, gospod!“

„Povej, ali nisi bil ti med vojniki Sloveni, ki so za Donavo upropastili Hilbudija, slavnega voja cesarja Upravde?“

„Povedal ti je očka, da sva godca!“

Iztok ni trenil. Vzdržal je prodirajoči pogled trgovčev. Lice se mu ni pordečilo.

„Iztok!“ Epafrodit ga je prijel za roko in pritegnil k sebi. „Iztok, ali držiš prisego?“

„Na smrt, gospod!“

„Tudi jaz! Zato ti prisegam pri Kristu, svojem Bogu, da ne izve iz mojih živih ustnic nihče, kar mi sedaj zaupaš. Prašam te, ker te ljubim in se zate bojim. Povej mi, prisezi mi pri bogovih, ali si se vojeval zoper Hilbudija ali nisi?“

Iztok je molčal. Njegove ustnice so bile stisnjene, oko mu je žarelo, glava se je dvignila ponosno. Slovesno je odgovoril:

„Kdo je vreden sin svojega naroda pa ne bi napel tetive v pogibel sovražnika...“

„Ti si vojeval — — —. Ali veš, če se vzbudi sumnja, zlo po tebi!“

„Ne izve se!“

„Hagija Sofija naj varuje tvoje besede in besede tvojega očeta. Epafrodit bo čuval nad teboj!“ — — —

Ko je Iztok prišel v svoj stan, se je uprav povrnil Radovan. Na bisovi halji so se sledile kaplje črnega vina. Obstal je pred Iztokom, zgrabil z obema rokama sive lase, oči so se mu vrtele, kakor bi poblaznil.

„Iztoče, Iztoče! Vsi volkodlaki naj ga srečajo in raztrgajo! Morana naj počiva sedem let in mori njega! Iz njegove pasje čeljusti naj sršeni napravijo gnezdo, mravlje naj mu razgrizejo jezik! Iztoče, ali nisem rekel, da je kravjerepnik! Ali nisem rekel? Najmočnejši hudič, ki se ga boji sam Upravda, naj mu zadrgne rep krog vratu in naj ga zadavi! Iztoče, Iztoče!“ . . .

Zakolebal je Radovan in se zvrnil na preprogo ter klel in vzdihal na ležišču.

Iztok je gledal in poslušal. Ni razumel starca.

„Očka, kôga naj Morana? Kaj ti je? Kdo ti je storil žalost? Povej! Nož imam! Nadenj grem! Samo reci!“

„Hotel si nádenj, pa te nisem pustil. Oj, mene bedaka!“ Udaril se je po čelu.

„Nádenj sem hotel? Kdaj? Nad koga?“

„Ali ti nisem rekel, da je lopov, pes sentjavi? Reci, če nisem rekel?“

„Kdo, očka? Ti si bolan!“

„Pa kako! Tako vino piti, zastonj, do sita, pa izve človek bridko reč in zboli na smrt. Oj, krvoses!“

Iztok je sedel k Radovanu in mu gladil razpaljeno čelo.

„Vode mi daj!“

Pil je z veliko žejo. Nato se je nekoliko pomiril.

„Iztok, kaj sem izvedel, zdajle, ko sem se nameil domov, da bi mirno počil od trpljenja.“

„No, povej, Radovane! Zadelo te je zlo!“

„Slovene sem dobil, izza Donave, poštene Slovene. In so povedali, da je Tunjuš — tri sto besov je v njegovi čapki — požgal Hilbudijev most čez Donavo in se napotil k Antom. Vojsko zakuri, vojsko, veruj mi,

Iztok! Da bi mu izpila oči Jaga-baba! Oh, zakaj ga nisi? Mene beda! da sem ti branil.“

„Očka, ne toži! Nisem ga, pa dá mi ga Perun še v roke!“

„Kakor kragulja v hipodromu, naj ga prebode tvoja strelica! — Ali zato morava sedaj hitro domov. Kdo bo vodil mladce?“

„Očka, jaz ne morem!“

„Ne moreš! Zlo na sina, ki tako odgovarja očetu! Svarun umrje, Sloveni ne zmorejo zoper Ante — in namesto gradišča dobiš krtovo gomilo — in namesto sestre Ljubinice dobiš ženo garjevega kozarja! Žalost tebi, Iztoče!“

„Svarun ne umrje in Rado, sin velmožnega Bojana, starega bojvnika, ve, čemu nosi lok, in ve, kako se bori tisti, ki ljubi Svarunovo hčer. Perun bo z njim in Rojenice bodo čuvale Ljubinico. Jaz ostanem, očka, in ko se naučim vojske —“

„Ti ostaneš in ko se naučiš vojske . . . Prav . . . Ostani! Le ostani! . . . Jaz pa grem in sporočim Svarunu, kako ga ljubi sin . . .“

Jezen se je obrnil Radovan v belo steno. Od bdenja in vina so mu bile težke trepalnice. Zaklopil je oči in že v polsnu godrnjal nerazumljive kletve na glavo in življenje Hunu — — —

Drugo jutro je v Epafroditovi hiši že zarana vse mrgolelo sužnjevi in evnuhov. Melhior ni zatisnil očesa. Pazil je na služinčad, da se ni opila. Bolj ga je skrbel obisk pri carju kakor najbolj obložena ladja njegovega gospoda sredi razljučenega morja.

Epafrodit je zahteval najsijajnejše spremstvo. To si je brez skrbi lahko dovolil bogataš in patricij, ki je imel doma varno spravljen caričin prstan in despotov pergamment.

Zadišala je narda po vili, evnuhi so drgnili v kopeli Epafroditovo suho telo z najdražjimi mazili iz Egipta in Perzije. Redke lase so mu skodrali in posuli vanje zlatega prahu. Tunika je bila iz težke svile. Vanjo so uvezle najspretnjše vezilke iz zlatih nitk lotos in palmo, grmičke mirt, pave in galebe. Krog rame si je ogrnil dolg plašč, hamis, takisto od svile. Sam Melhior mu ga je spel na

desni rami z veliko, zlato zaponó, v obliki grškega križa. Na križišču zapone je gorel dijamant, na konceh so zeleneti veliki smaragdi.

Tudi Iztok je moral v kopel. Tudi njegove bujne kodre so posuli z dehtečim prahom in ga nato odeli v svileno haljico, nalašč sešito, kot so jih nosili Sloveni od pražnja.

Celo dopoldne so se pregibale roke sužnjevi in suženj. Na ulici se je zbrala tolpa vogelnih postajačev, klicarjev in hvalivcev Epafroditovih vrlin. Melhior jim je razdelil cela perišča obolov, postregel jim z vinom in sadjem.

Krog poldneva so se otvorila vrata. Cel spreved Epafroditovih tkalcev — uslužbencev — je otvoril pohod. Za njimi je šla črna falanga kuharjev, nato nebroj sužnjevi bogato oblečenih. Z vzklikom so se pomešali mednje postopači in kričavi berači ter razglašali slavo Epafrodita — ljubljenca Upravde. Za vsemi pa tolpa evnuhov in dve nosilnici: v prvi, preprosti, je sedel Iztok, v drugi, iz najdražje svile in bogato pozlačeni, Epafrodit.

Po cestah in forih se je zgrinjala množica. Ves klečeplazni Bizanc je že vedel, kako je odlikovan Epafrodit. Tisoči so ga preklinjali s kletvami, ki jih jim je narekavala bleda zavist. Ko se je pa približal, so se mu klanjali in mu klicali navdušeno ter ga obsipali z najčastnejšimi naslovi. Epafrodit je vljudno odzdravljaj. Ali v njegovih svetlikajočih se malih očeh je bilo veliko poroge in večni klic: Lažniki! hinavci! brezstidniki! . . .

Velikaši so slavili Epafrodita, narod je veličal Iztoka. Iz ostankov zelenja po stenah, ki so bile okrašene za triumf, so trgali vejice lavora in jih metali v Iztokovo nosilnico. Stegali so za njim roke, dvigali jih kvišku, kakor bi prožili tetive, pa udarjali nato v plosk in navdušene vzklike.

Pred bronastimi vrati se je spremstvo razdelilo in se umaknilo na desno in levo. Palatinski vojaki v blesteči opravi so pozdravili, težka vrata so se otvorila, in nosilnici sta izginili v Justinijanovi palači.

Dvorni sužnji so poljubljali trgovcu roko. Nosilnici sta obstali pod marmorno arkado. Izstopila sta. Naznanilo se jima je, da se sprejem vrši v Orlovi dvorani. Vedli so ju skozi labirint poslopij, dvorov in dvoran, dokler niso prišli v čakalnico pred Orlovo dvorano. Mnogo dostojanstvenikov, senatorjev, mladih dvornih patricijev, diakoni in duhovniki — vse je klečeplazilo v čakalnici in čakalo dolge ure, premnogi cele dneve, tedne in mesece, da se jim je ponudila prilika pasti v prah pred božanskim despotom in poljubiti Teodori nogo.

Ko sta se pojavila Iztok in Epafrodit, se je dvignil roj dehtečih dvornih prilizovavcev in ju pozdravljaj z vznesenimi častitkami in najponižnejšimi pokloni: vsa taista igra, polna zavisti in laži, pred vratmi carja kakor spodaj na prostrani ulici.

Ni utegnil Epafrodit, da bi vse dostojno zahvalil.

V prozorno tančico zaviti evnuh je odgrnil težko zaveso, dvorni ceremonijar je namignil trgovcu — vstopila sta.

Pred njima je zablestela dvorana, da se je zmedel za trenotek sam bogati Epafrodit. Samo zlato in srebro, ob blestečih stenah dragocene trofeje, zaplenjene zmaganim kraljem. Od zadaj velikanski zlat rimski orel z razprostrtimi perotmi. Pod njim na purpurnem prestolu Justinijan — slok in suh v težkem škrlatu, ob njegovi strani Teodora ovenčana z diademom. Preko škrlatne tunike, v katere rob so bili uvezeni sv. trije Kralji z zlatimi frigijskimi kapami na glavi, je imela težek palij, ves posut z žlahtnimi kamni. Krog nje pa zbor dvorjanic, krog carja vrsta dvornih ljubljencev.

Epafrodit in Iztok sta pokleknila od daleč, drsala se po kolenih proti carju in pred njim legla po dolgem na obraz. Iztok bi bil zaškripal z zobmi in planil kvišku ter zadavil tega tirana, tako ga je peklo — svobodnega sina prostih dobrav — to grozno, hinavsko ponižanje.

„Pred teboj v prahu prosita milosti božanstvenega despota najnevrednejša hlapca“, je izpregovoril Epafrodit.

Izvršeno je bilo počestčenje, Upravda je dal znamenje, da sta vstala.

Teodorini pogledi so žareli bolj kakor dragulji v diademu in se pasli na Iztoku. Dvignila se je vsa njena preteklost, ko je še brodira svobodno po blatu, ko je zamamljala na igralskem odru s prelestno lepoto in živela v razkošnih orgijah. Odložila bi diadem, slekla purpur, da bi zamamila tega Slovena in si ogrela na teh junaških prsih vse plamene strasti.

S Teodoro so se naslajale dvorjanice ob Iztoku. Na nasprotni strani je pa zelenel jeze poveljnik Azbad. Ni zgrešil pogleda Theodore. Ali to ga ni bolelo. Iskal je tiste modre oči, ki so ga včeraj pogledale pomilovalno, celo porogljivo, in mu privoščile poraz v hipodromu. Njegovi pogledi so prosili in jokali pred temi modrimi očmi in beračili za milost. Toda Irena se ni ozrla. Njene ustnice so se smehljale, njene oči so se zapletle v bujne kodre Iztokove in obvisle kot na skrivnostnih nitkah ob vzornem Slovenu.

„Epafrodit, Krist ti je naklonjen! Obsenčil te je sveti Duh, — da je kupila konje tvoja trgovska modrost, kakor jih je vredna velika despojna. Zahvaljujem nebo za ta dar.“

„Božja Modrost je izbrala nevrednega hlapca, da poplača z drobtinico veliko svetost in molitev despojne.“

„In despot narodov te zahvaljuje vpričo jasnega dvora in ti obeta svojo milost do konca!“

„Preveč je tvoje dobrote! Poplačan je hlapec zadosti, ko je smel zreti v solnce vesoljnega sveta, ki vlada v pravici in modrosti narode!“

„In tudi barbaru — Justinijan je pokazal na Iztoka — je naklonil Bog zmago, ker biva v tvoji hiši. In zavoljo Boga in svete besede poplača Justinijan njega s častjo — on je centurio v palatinski vojski in stopi...“

Azbad je prebledel ob teh besedah. Prekinil je samega carja in vzkliknil:

„On je iz vrst Slovenov, ki so uničili Hilbudija!“

Dvorjanom je zastala kri po žilah. Toliko žaljenje veličanstva! Azbad je zaigral glavo! Prekinil je nepozvan carja v besedi!

Teodora se je ozrla srepo s trona. Tudi Azbad je vedel, da je tvegala življenje. Iztok — njegov tekmeč — centurij v palatinskih vrstah. Ne! Nikdar! Ob njem ne preživi dneva. Proč ž njim, pogibel tekmeču — ali pa sebi. Smrtna zona ga je spreletela — vzkliknil je. Jasno mu je bilo, da ta vzklik uniči njega — ali pa uniči Iztoka.

Zavladala je tihota. — Kakor pošast je legel strah na vsa srca. Justinijanu se je mračilo čelo . . .

Tedaj je Azbad padel na obraz pred tron.

„Despot morja in zemlje! Darujem ti glavo, ki mi jo vzameš po pravici, ker sem žalil tvoje veličanstvo. Toda devet glav bi še rad daroval, samo da otmem najmanjše nevarnosti tebe, o despot!“

Azbad je ležal na tleh. Vse je drhtelo v grozi in čakalo sodbe.

Tedaj se osrči Epafrodit. Ostal je miren — pripognil koleno in pritisnil čelo na preprogo.

„O despot, kdor ima take hlapce, tistemu bi moral ustvariti Bog še eno zemljo, da si jo osvoji. Zakaj ta bo premajhna za tvojo moč!“

Oba sta klečala pred tronom. Vsi so strmeli v carja, ki si je naslonil glavo na roko in zrl predse.

„Govôri, Epafrodit, odkod je ta Sloven! Res iz vrste barbarov, ki so mi uničili Hilbudija?“ Upravda ni dvignil oči.

„Slabe so moje roke in leta so mi upognile hrbet in obeljena glava ni več dom nerazsodnih misli. Ali tako gotovo, kakor me čuje božja Modrost, bi bil že vzkipeel in sunil nož v srce Slovenu, če bi bila res-

nična trditev Azbadova, ki je skrben po pravici in poštenju. Ta Sloven mi je rešil življenje. Preko Donave so se nagnali ostanki Svarunove vojske in so napadli mene mirnega trgovca. In teiste Slovence je klal Iztokov nož in me iztrgal smrti. Zato njemu moja hvaležnost, zato biva pod mojo streho — in zato vem, da ni iz vrste onih, ki so sovražniki velikemu despotu!“

Po dolgem molku je dvignil Justinijan glavo.

„Iztok je in ostane centurio, Azbad je in ostane poveljnik in od danes moj tajni zaupnik! Iztok stopi v njegovo legijo!“

Ves dvor je z vzklikom in občudovanjem poslavil in poveljčal carjeve besede. Odlikovancema so častitali in z naglasom slavili despotovo milost in nedosežno rabsodnost. Iz vrst dvorjanic je stopila Irena in ogovorila Iztoka slovenski.

„Junak si, stotniče carske vojske! Tvoja pot se vije kvišku. Naj te spremlja sreča!“

Iztok, ki ni razumel ves čas ničesar, se je ob teh besedah zdramil, kakor bi se probudil iz sna.

„Ali si Vila iz naših logov, ali si živa — oj, govori —.“

Irena se mu je pa samo nasmehljala in se ozrla v njegove oči — — — Zakaj dvignila se je že zavesa — Epafrodit in Iztok sta se dotaknila s čelom tal in odšla — — —

Po cestah ni Iztok videl množice, ni slišal vzklikov. Pred njim so gorele modre Irenine oči in je trepetal smelaj njenih ustnic. Njegovo uho je slišalo samo mehke besede, ki mu jih izpregovorila nepoznana, lepa kakor Vila pogorkinja — — — Njegovo srce je pa objela sladkost, kakor bi nad njim razpela cvetoče lipove vejice — tiha Vesna.

(DALJE.)

IVAN LAH:

GOSPOD RAVBAR.

PESEM.

(DALJE.)

IV.

Prijatelji.

Hlapce svoje Ravbar kliče,
ko naznanja dan danica,
ko po gradu petelini
znanijo žarenje dneva:
„Ej, na noge, dobri hlapci,
rane ure ne mudite,
v dneh veselih slave svoje,
težkih časov ne zabite!
Že nad spečimi glavami
se vam jasno jutro svita.“

Prihité zaspani hlapci.

Govori jim gospod Ravbar:

„Izza rana pa do mraka,
kdor junak je, ne počiva,
dni vesele vsak po volji,
a junaško naj uživa.

Dobro vsi se veselite,
pripravljajte se na svatbo,
dobro konje mi pojite,
mnogo krme jim dajajte,
da so čili vam konjiči,
kadar spet v deželo Kranjsko
s svatbe naše pohitimo.

Vmes pa meče si brusite,
lepe boje ž njimi bíte,
da je naša hrabra četa
vedno v bojih zmagovita.“

Vzveselé se dobri hlapci
pa tako si govorijo:

„Dobro pri junaku takem
tudi je za hlapca biti,
vina in zlata ne manjka,
kdor mu hoče prav služiti.“

So se hlapci veselili,
malo vsi so počivali,
sladko vince so točili,

se na svatbo pripravljali,
dobre konje so pojili,
mnogo jesti jim dajali,
tope meče so brusili,
lepe boje bojevali . . .
Ali sreča poljubila,
li nesreča pozabila
te je, ljubi gospod Ravbar,
ko na gradu ti Podgradu
tako jasno solnce sije!
Vse pripravlja ti gostijo.
Izza rana pa do mraka
letajo po gradu paži,
dni se lepih veselijo;
in med njimi dobri hlapci
v lepih bojih se borijo
in pripravljajo na svatbo;
in med njimi hrabri trije
se pripravljajo junaki:
stari Lambergar Sebasta
in Jošt Turen, Janko Kisel,
in gospod Milane ž njimi.
Brusi meč si zviti Turen
in po zraku praznem bíte,
kot da bíte s Turki boje,
kdor junak je, ne počije.
Konja Kisel opazuje
in pripravlja za turnirje,
v ravno polje z njim pojaha,
v skokih dolgih v grad se vrača.
Gospod Lamberg brado brije
in popravlja kodre sive,
da za leta bi omladil
osivelo staro lice.
Oj, ti Ravbar, moj junače,
res je tebi sreča mila,
brez skrbi in brez prevare,
brez prežalostne ločitve
dni najlepše sreče svoje
ob nevesti svoji vživaš.
Tisočakov doto zlato,
zlatih rajničev število

šteje ti gospod Milane.
Razleteli so konjiči
se po gradih domačije
in na njih veseli paži,
da povabijo na svatbo
kranjske zemlje in hrvaške
celo žlahto plemenito,
z njimi lepe gospodične
in junake znane slave.

Lov lové po gozdih tihih
Ravbarja junaki trije
in na konjih bojaželjnih
v lepih bojih se borijo.
Sučejo junaško meče,
da bi zmago si dobili,
da pred svati večjo slavo
bi si z boji priborili,
da v očeh bi gospodičen
sladko hvalo zaslužili.
Tretji dan se že borijo,
nihče drugega ne zmaga,
meče že so polomili,
dobre konje utrudili.
Je junak gospod Sebasta,
— težka roka težko bije, —
a je hraber Turen zviti,
dobro meču se umika;
urnejši pa še je Kisel,
kadar v begu vranca vrača.
Znova meče zakalijo,
dan četrti se borijo,
krog gradu junaki trije —
vsi enaki so junaki.
Si podajo roke zvesto
in tako si govorijo:
„Prazen trud je, prazno delo,
boljše si je odpočiti,
z vinom dolgi čas prebiti,
dokler ne doide pater
ali gostje plemeniti.“
So do grada se vrnili,
so si dobro odpočili,
vina si nalili v čaše,
lepših dni se veselili.
A na gradu hitri sluge
so pripravljali gostijo.
Prihitele so mladenke,

vence vijejo vesele,
pojejo si pesmi mile,
ž njimi Ravbarjevi hlapci.
Ko so vencev že navile,
so jih porazpeli hlapci,
da jesen so ovenelo
v pomlad živo spremenili.
Potlej ples so zaplesali,
se na dvoru veselili,
sami vino so točili
in devojkam piti dali,
pa so rekli dobri hlapci:
„Ali dobro je služiti
vsaj za hlapca pri junaku,
imaš slave, imaš zlata,
imaš vinca zlato čašo.“

In v visoke grajske line
prapor so visok razvili,
da naznanja tujcu radost,
ki na gradu zdaj kraljuje.
Vije prapor se nad gradom,
kot se ptica v zraku vije,
da se v dalj široko vidi,
da od daleč goste vabi,
če na svatbo že hitijo
po dežele cestah belih . . .

Ko se tretjič solnce niža,
pevec mlad hiti iz grada.
Govori si pevec mladi:
„Zdrava, sreča ljubezniva
lepega gradu Podgrada,
hvala ti za gostoljubje,
gospodar, junak Milane,
da si zdrav mi, gospod Ravbar,
in s teboj junaki trije
in junaška četa tvoja!
Svatbe tvoje pesem moja
sladko ti ne bo sladila,
pesmi slave na gostiji
pel ne bo ti pevec Mila.
Nič ne venčajte gradú mi,
draga, ljubljena dekleta,
vencev s cvetja ne pletite,
ne pripravljajte gostije,
med seboj se ne borite,
dobri, ljubljene junaki,

škoda časa, škoda sile . . .
 Rajši meče si brusite,
 da vas hrabri Martalozi
 saboj ne peljajo žive,
 da ob Donavi bogati
 svatbo z njimi pogostite,
 oj, nemilo in krvavo . . .
 Rajši zlato vino pijte,
 da ga ne bo pil Ostoja,
 oj Ostoja, buča zvita,
 glava Martalozov zvitih,
 svetla zvezda jasne čete.
 Rajši k mizam posedite
 pa gostijo si začnite,
 da ne motijo vam gostje
 nepovabljeni gostije.

Prišel bo junak Ostoja
 z Martalozov hrabro četo . . .

Oj, ne šteje rumenih zlatov,
 dobri gospodar Milane,
 zlate bodo razdelili,
 razdelili, nič prešteli
 Martalozi, svatje tvoji.
 Oj junače, gospod Ravbar,
 nič ne daljšaj lepih časov,
 ki na strani tvoje mile
 sreča jih je podelila.
 Rajši patra pripeljite,
 urno svatbo mi gostite,
 ker hitrejši od sokola,
 silnejši od vihre ljute
 je Ostoja s četo svojo.

Res junak si, gospod Ravbar,
 ali večji je Ostoja,
 ki je vzljubil tvojo ljubo,
 ki jo ljubi bolj od raja,
 bolj kot slavo in življenje,
 bolj kot zveste brate svoje.
 Ni sokola nad sokola,
 ko na skali odpočije,
 z jasnim okom zemljo meri,
 koder zlato solnce sije.

Da si zdrav mi, gospod Ravbar,
 skoraj ti zapojem pesem,

pesem lepo in premilo,
 sebi v radost, tebi v žalost,
 od prebele golobice,
 ki jo vgrabi sokol sivi . . .
 Pesem tebi bo nemila,
 milo meni se glasila . . .
 Pa pomisli, gospod Ravbar,
 ako ni bolelo lice,
 ko si vsekal s težkim mečem
 vanj mu ti globoko rano,
 da se solnce je stemnilo,
 da je padla slava naša — :
 ni ti tega še pozabil
 gospodar Ostoja slavni.
 Pa pomisli, gospod Ravbar,
 ako ni srce bolelo,
 ko si vzel mi golobico,
 ki jo pevčevo srcé je
 brez primere zaljubilo,
 krasno devo, črnooko — :
 ni ti še pozabil tega
 pevec Mila, pevec tužni . . .
 Pa pomisli, gospod Ravbar,
 na vse rane in morije,
 ki si jih zadajal Vlahom,
 koder te je pot vodila — :
 ni ti tega pozabila
 mati vlaška, v kri močila
 in na prsi zapisala
 si ime je nepozabno,
 zraven glasno preklinjala,
 ker si vsekal rane bridke
 v trupla Vlahov, hrabrih sinov.
 Boš poplačal, gospod Ravbar,
 rano, ki si vsekal v lice
 jo Ostoji, slavi naši,
 boš povedal, gospod Ravbar,
 kam si peljal mojo drago,
 črnooko golobico,
 starkam plačal boš morije,
 ki si jih zadajal Vlahom . . .
 Bila sreča ti nemila,
 da občutiš žalost kruto,
 ko ti solnce več ne sije,
 ko brez nje oči nebeških
 tma ti črno zemljo krije;
 da iskal boš sreče dnove,
 kot jih išče pevec Mila,

da boš prosil trdo zemljo,
da bi vase te pokrila;
da boš prosil jato črno,
da bi te v pogreb spremila,
da končal boš dnove težke
starkam našim v tolažilo,
da pogrebcom svojim črnim
sam poplačal boš plačilo . . .“

Hodi sam po ravnem polju,
hodi pevec mladolični
in po gradu se ozira,
dalje gre po cesti beli
brez miru in brez počitka.

Kaj leži v globoki Bosni
na obrežju reke hitre?
Ali to je ovčja staja,
ali so lesene hiše,
ali je to turški tabor?
Ali kupci so bogati
na visoki breg stopili,
ali zvitni so hajduki
z ropov svojih se vrnili?
Ej, pa ni to ovčja staja,
~~da bi nič se ne ganila,~~
niso to lesene hiše,
vse so Turki pokurili,
ni to beli turški tabor,
Turki bi se veselili
pa bi celo lepo polje
v belih šatorih pokrili.
Niso kupci v tihi Bosni,
vse bi Turki jim kupili,
vse kupili, nič plačali,
glave kupcem odrubili.
Niso to hajduki zvitni,
rajši v gori bi ostali,
da jih Turek ne pobije
na obrežju reke hitre.
To so Martalozi silni
in Ostoja, zvezda slave,
ki ob reki so deroči
beli šator si razpeli.
Hud je Turek, vera kriva,
hud hajduk je, glava zvifa,
hujši od obeh, bolj zvitni
Martalozi, Vlaha kruti,

kot volkovi nenasitni,
kakor vrani, jata lačna,
jeli Bosni so pretiti
in deželam naokoli.

V šatoru sedi Ostoja,
Martalozov zvezda slavna,
nič ne govori Ostoja,
prešli so že trije dnovi,
kar ne govori besede.
Ni mu mari več morije,
ki je z njo napolnil Bosno,
vse Podonavje, Posavje
v želji svoji nenasitni.
Ni mu mari slavnih časov,
ki jih nekdanj je preživel
v lepi zemlji domačije,
najmočnejši med junaki.
Niso mari mu kristjani,
da bi hiše jim požigal,
da blago bi jim pobiral,
za plačilo kri prelival.
Kaj so njemu Turki vrage,
da bi ž njimi se pobijal,
da bi služil si dobičke
~~sam in njegova bratje silni!~~
Martalozi, četa tiha,
tretji dan ob reki hitri
že počivajo v šatorih,
z njimi spé konjiči čili . . .
A ne spi junak Ostoja
in od dela ne počiva;
mislil težke le preišlja,
v srcu bol leži neznosna.
Temni so oči pogledi,
pest mu nož moreči stiska,
da končal bi težke dnove,
ko živeti ni mogoče . . .
Bol ljubezni ne premine,
hujši ogeuj v srcu vname;
ni za rano to hladila . . .

Govori junak Ostoja,
tako misli in modruje:
„Kaj je treba mi živeti,
ko je prazna moja sila,
lahko Vlaha je umreti,
lažje nego mu trpeti;

v zemljo sem s krvjo prelito
slavo svojo si zapisal,
do potomcev poznih časov
name bo spomin hranila . . .“

Se vzbudijo Martalozi,
k sebi jih Ostoja kliče,
da bi smrti mu junaške
bili silni bratje priče.
Govori junak Ostoja:

„Konec je, junaki mili,
konec bojev in življenja,
v prsih rana je ostala,
ki ji nima svet zdravila;
smrt je lepši, bratje moji,
kot na srcu bolečina.
Kar je lepše, to si volim.
Sami boste boje bili,
moji hrabri Martalozi,
s slavo zemljo napolnili,
sine slavne zapustili.
Nismo bili se za zemljo,
cela zemlja last je naša.
Za denarje smo se bili
svetle zlate si služili,
ž njimi smo služili slavo.
Vsi enako so nemili,
Turki ali pa kristjani,
vsem vratove smo rubili,
drago kri so plačevali,
ki so Vlahom jo prelili.
Ne zabite, bratje dragi,
kaj je Martalozov slava:
vsi okoli so ti vragi,
sebi sam prijatelj bodi,
sebi sam bogato služi . . .
Na breg Donave deroče
me, junaki, odnesite,
na planjavi naše slave
truplo moje pokopljite,
na grob kamen zavalite,
da spomin bo vaše slave:
Nezmagljiv je bil Ostoja,
svetla zvezda Martalozov,
nihče ni ga zmagal v boju,
sam se zmagal je po volji.“

Planejo junaki silni
na kolena pred Ostojo,
te besede govorijo:

„Ne zapusti nas, Ostoja,
svetla zvezda Martalozov,
vodi nas na nove boje,
kamor srce ti izvoli . . .“

Tiho poglavar Ostoja
četo zvesto svojo gleda
in premišlja misli tihe —
v roki nož se svetel bliska.

Predenj stopi pevec Mila,
sladkih glasov strune vbira
in globoko se priklanja:
„Slavni gospodar Ostoja,
moje slušaj zdaj besede,
tvojih težkih ran hladilo.
Prva po zgubljeni sreči
nam je sreča maščevanja.
Kdo nazaj naj ti prikliče
čas, ki v večnosti premine,
kdo bi mogel poiskati,
kar na morja dnu izgine?
A je radost prevelika
in tolažba je edina,
da enako za enako
drugim damo za plačilo.
Kaj ti pravim, moj Ostoja,
zberi svoje Martaloze,
pa popelji jih na mejo,
tam te čaka vitez Ravbar
s svojo milo golobico.
Golobico mu odpelji
vseh bolesti tolažilo.
Ravbarja pobiješ s konja,
vse nesreče bo plačilo —
on ti kriv je bolečine,
ki ne dá se pozabiti,
on ti je zasekal rano,
ki več zdrava noče biti.
Cesto v grad ti bo pokazal,
kjer leži tvoj biser skriti,
potlej vzameš njemu glavo,
da bo njemu za plačilo,
da bo tebi v večno slavo.“

(DALJE.)

IVAN CANKAR:

PAVLIČKOVA KRONA.

I.

ežal sem že dva dni. Zame ni bilo dneva več, ne noči, ne ur nisem štel, ne minut. Okno je bilo tesno zagrnjeno; če je sijalo solnce, nisem videl žarka, večer mrak je bil v izbi. Oblečen sem ležal na postelji, roke pod glavo, oči uprte v sivi strop; mirno je bilo moje srce, mirno v topi žalosti.

In sem mislil: kaj tako plačuješ, življenje, svojega suznja? Kaj tako se pokoriš, življenje, svojemu gospodarju?

Tako sem mislil. Lačen sem bil in žejen, sramota in nečast je bila spačila moj obraz, grenkoba se je izlivala iz prepolnega srca. Še ti, še ti, ki sem ti bil belo čelo z glorio ovenčal, si šla.

Zdaj bi bilo pač treba, da bi iztegnil roko, dal roko smrti. Saj bi bil samo trenotek: še gledam v strop, na tiste sive rože, še mislim, mislim karkoli, lahko mislim, Bog se usmili, velike in uporne misli, še lije grenkoba iz prepolnega srca — in glej, ugasnila je luč! Tako bi bilo.

„Da bi ne bilo hudih sanj!“ je rekel Hamlet.

Ležati oblečen na postelji, roke pod glavo, oči uprte v sivi strop, in nič misliti. Zdaj ležiš, kamen na cesti, in si srečen. Vztrepeče roka nenadoma, iztegne se, da bi branila njemu, ki stoji poleg postelje, dramu trudne misli.

„Da bi samo poginil!“ šepče in sklanja globoko k meni obraz, ki ga ne maram videti. „Toda nikoli ne boš poginil mirno, v topi žalosti, pozabljen, mirno kakor pes. Skozi večnost pojde za tabo, zvezda repatica, sramota in nečast, klavernost tvoje smrti. Brez usmiljenja, brez tolažbe: ne v življenju ni odrešenja, ne v smrti!“

Zamahni z roko, lepo se nasmehni! Reci mu, ki neče, da bi zaspal: da naj se usmili, da naj zaklene duri. Veliko je že bilo bridkosti, skoraj že dovolj! . . .

Vzdramil me je človek, ki je trkal s pestjó na duri. Ves sem se prestrašil: mrtvec, ki se je vzdramil, ker je potrkala roka na pokrov.

Duri so se počasi odprle in stopil je v izbo ponižen človek, globoko upognjen. Zelo suh je bil, jetičen, zelo slabo oblečen, zakrpana suknja je visela kakor na kolu. Obraz koščen, sivkast, smehljajoči obraz berača.

„Kaj je?“ sem zaklical in ga nisem spoznal, ker so bile zameglele moje oči. Vzdignil sem se v postelji in sem strmел nanj. Kakor da se je izluščilo iz polumraka to dolgo, suho teló ter stopilo predme resnično in razločno, preko praga sanj, sem obstrmel. Zapisano je bilo na njegovem obrazu moje trpljenje.

Bolj siva in bolj upala so bila njegova lica kakor prej, skoraj se je v ustih dotikalo lice lica in usta so bila napol odprta, kakor usta osramočenega in začudenega človeka; obrvi so bile visoko vzdignjene, med njimi je pa ležala globoka guba preko čela do las; roke so bile povešene ob životu, noge so se tresle v kolenih; in na vsem tem klavernem, smešnem obrazu, na vsem telesu ponižen smehljaj berača.

„Co je, pan Pavliček?“ sem ga prašal.

Sklonil je glavo še nižje, vzdignil je rame in je razpel roke kakor žid.

„Tako je . . . tako in tako!“ se je smehljaj in ni mogel dalje.

„Kaj bi radi?“

„Nedelja je danes . . . in danes, to nedeljo, je njegov god . . .“

Videl sem, da so se mu noge zelo tresle; dasi ni mislil odhajati, je prijel za kljuko; izbalo se mu je najbrž v moji zatohli izbi.

„Nedelja je danes, in njegov god je namreč danes!“ je ponavljal, jaz pa sem strmел nanj.

„Tako in tako . . . Janjek je danes godov . . . Honza, moj mali Honza . . . In tako sem mislil, pan, da bi vi . . . tako in tako . . .“

Čuden, prestrašen, upajoč in obupajoč smehljaj je spačil njegov obraz.

„Eno samo krono!“ je vzkliknil nenadoma s tenkim, hripavim glasom; v pasu je upognil život in je stopil za korak bliže k moji postelji.

„Kaj je ena krona?“ je govoril kakor v vročici. „Prah na cesti, pesek . . . v eni sami noči . . .“

Zdi se mi, da je nameraval obširno pripovedovati, kakor pripoveduje človek, da bi prevpil misli svojega srca. Jaz sem sedel na postelji, opiral sem glavo ob dlan in sem se smejal natihoma. Zmirom glasnejši in veselejši je bil moj smeh: glej, prišel je človek k tebi in te prosi usmiljenja! Glej, še je nekdo na svetu, ki je prišel in se ponižuje pred teboj! Glej, prišel je, človek iz čudnih krajev, in misli, da si bogatejši od njega! Smejati sem se, on je videl moj smeh, njegova siva koža je bila še bledejša.

„Eno samo krono!“ je izpregovoril čisto tiho, da sem ga komaj slišal; njegove oči so se tako svetile, da sem čutil na licih, do srca, njih luč.

„Nimam krone!“ sem odgovoril.

Stal je in je molčal.

„Nimam!“ sem odgovoril mirno, v maščevalni zlobi hladno, ko je gledal name z belim, v grozi osteklelim pogledom.

„Njegov god je danes!“ je ponovil kakor otrok in tudi njegov smehljaj je bil nenadoma ves otroški, samo oči so bile svetle in široko odprte.

Stal je tam, obadva sva molčala; naposled se je okrenil počasi, čisto tiho je odprl duri in je šel. Vstal sem hitro, stopil sem k oknu in sem nalahko privzdignil zagrinjalo. Vedel sem, da se bo ozrl proti oknu, s tistim zameglelim, blazno upajočim pogledom, kakor se ozre berač z blatne ceste nazaj proti pragu: Morda se premisli, morda

se vzbudi nenadoma usmiljenje v njegovem srcu! — Pogledal je, nato je šel po ulici dalje z naglim, zibajočim se in opetekajočim korakom: najbrž je bil ugledal v daljavi nov cilj in novo upanje . . .

Mislil sem nanj z živim srcem kakor na brata; videl sem vsa njegova pota, tudi žalostno poslednjo pot, slišal sem njegove besede, plahe in jecljajoče, in njegove oči sem videl, ki so bile zatekle in krvavo obrobljene.

II.

Pavliček je stanoval skoraj meni nasproti in videl sem časih v njegov kabinet, tesno, prazno, temno izbo. Mizar je bil nekoč, zdaj je komaj še hodil in že od zime ni imel dela. Časih se je prikazala ob oknu nenavadno debela otroška glava; čelo je bilo izbočeno, za ped visoko, lasje so bili redki, beli in mehki, kakor svetel mah. Janjek, mali Honza Deset let mu je bilo, pa še ni dobro govoril; le redkokdaj se je zgodilo, da se je vzdignil na tenke, skrivljene, bolne noge; vzdignil se je ter se je plazil ob zidu do okna.

„Hodim!“ je vzkliknil ter je strmел na očeta z velikimi, svetlimi, veselo začudenimi očmi.

Ob spomladnem večeru, ko je bilo okno odprto in je dihal v izbo topel, mehek vzduh, je ležal Janjek na postelji in se je nenadoma vzdramil. Polumrak je bil v izbi; oče je sedel ob vznožju, glavo na odeji, oči zatisnjene.

„Tatinek!“

„Zakaj ne spiš, Janjek?“

„Kdaj bo moj god? Kaj ne bo kmalu moj god?“

Oče je vstal in spreletel ga je strah, da so se mu tresle noge.

„V nedeljo bo tvoj god! V nedeljo že, Janjek!“

Šel je preko izbe, roke sklenjene pred obrazom. Janjek je gledal za njim in se je čudil.

„Kaj si pozabil? Kaj si pozabil na moj god, tatinek?“

„Nič nisem pozabil... Le potrpi, saj je še dolgo do nedelje, šele petek je danes...“

Skrb je trepetala v njegovem glasu in mu je gledala iz oči.

„Kaj nisi vesel, da je moj god?“ je vprašal Janjek začuden in na jok mu je bilo.

„Vesel sem, Janjek... povej, kaj bi rad za god!“

„Žogo!“

„Kaj še?“

Janjek je pomislil.

„Potico bi rad imel... rumeno, medeno potico... že dolgo nisem jedel potice, tatinek!“

„Tudi potico boš dobil, velik kos potice... In kaj bi nazadnje še rad imel?“

„Nazadnje, tatinek, pa mi kupi kaj takega, kar še sam ne vem... zato da bom vesel, ko bom zagledal!“

Janjek je zaspal; oče je sedel ob vznožju, sključen v dve gube, obraz skrit v dlaneh.

Vse skrbi, vsa žalost bližnje in daljne prihodnosti, vse je izginilo mahoma — izpremenilo se je, vtelesilo se v eno samo, čisto razločno skrb in misel.

Pavliček je premišljeval.

„Petek je danes, še dolgo je do nedelje, jutri je še ves dan moj... čemu strah in bridkost že vnaprej? Dovolj bo še časa in priložnosti za strah in bridkost...“

Nato je računil.

„Žoga, petnajst krajcarjev... drage so; potica, petnajst krajcarjev... lep kos bo; in nož mu bom kupil, majhen, svetel nož... dvajset krajcarjev. To je krona... krono je treba imeti!“

Zmračilo se je zunaj. Prižgal je svečo in je posvetil Honzi v obraz. Smehljaj je ležal na odprtih ustnicah, na bolnih drobnih licih pod ogromnim izbočenim čelom.

„Zdaj se mu sanja!“ je pomislil Pavliček. „O žogi se mu sanja in o potici... On vé v svojem srcu, da bo dobil žogo in potico, nič ne dvomi in ne skrbi; kakor da mu je bil Bog sam obljubil!... Krono je treba imeti!“

In on sam je vedel v svojem srcu, da bo dobil krono in da bo kupil žogo in po-

tico; tako natanko je vedel, kakor da mu je bil Bog sam obljubil. Še za trenotek ni pomislil, da bi morda ne bilo krone, da bi na vsem svetu, ki je velik in prostran, ne bilo človeka, ki bi imel krono zanj in bi jo ponudil radovoljno: Náte, pan Pavliček, za Honzo! — Ni pomislil in se nič ni bal, ker bi bila že v sami misli tolika groza, da bi je trpljenja vajeno srce ne preneslo.

„Tja pojdem!“ je premišljeval Pavliček. „K gospodarju samemu pojdem in mu porečem... tako in tako... za Honzo!... Trd človek je in resen, ampak njegovo srce je blago... Tri mesece že nisem plačal — nič ne reče... še pokima, če ga pozdravim. Zakaj bi mi ne dal krone? Bogat je... v suktnjo bo segel... náte, pan Pavliček, za Honzo... dve kroni!... Zahvaljujem se od srca, gospod, za toliko dobrotljivost, in kadar bom mogel... Zakaj bi tudi jaz ne bil bogat nekoč?“

Oči so se mu zasolzile od hvaležnosti in sladke misli so mu napolnile srce, vzdignile so se bile nenadoma iz globoke temé, frfotale so vesele in svetle v solncu. Še žalost sama je bila kakor od mehke luči obžarjena in sladkoopojne so bile solze, ki so kapale iz njenega keliha.

„Lep spomenik ji bom postavil na grob... že jutri morda ga pojdem naročit... lep križ, ob robu pozlačen... in na njem bo zapisano: Tukaj počiva Anka... in še verz zraven... sam ga bom zložil, moje bodo besede, zato da jih bo slišala in da bo spoznala mojo ljubezen... Vsako nedeljo pojdeva s Honzo rožam prilivat... Anka, mamica: Bog nama je dodelil srečo, ker si prosila za naju! In ona se bo nasmehnila v grobu, tisti obraz se bo nasmehnil, ki je bil žalosten še ob poslednji uri...“

V sladki, slastipolni bridkosti se je smehljaj sam, legel je oblečen v vznožje, zavzdihnil je globoko in je zadremal.

„Tatinek!“ — Začutil je drobno roko na licu.

„Kaj bi rad, Janjek?“

„Vseeno mi povej, kaj mi misliš kupiti še nazadnje. Dolgo je še in rad bi vedel, ne morem čakati.“

„Nož ti bom kupil . . . tak majhen, svetel, ves gosposki nož!“

„Tatinec, zdaj pa zaspiva obadva; in ko bova odprla oči, bo že svetel dan; in potem samo še en dan in samo še ena noč!“

„Samo še en dan in ena noč!“

Honza je zatisnil oči in je takoj zaspal. Pavliček se je okrenil na postelji; v temò so se potopile sladke misli, kakor črn, težek oblak je viselo nad srcem, nad sanjami . . .

III.

Zjutraj, ko je Honza še spal, je odprl Pavliček narahlo duri in je šel. Počasi je šel po ozkih stopnjicah, počasi preko dvorišča in pod drugimi, širokimi in svetlimi stopnjicami je postal ter si oddahnil. Upognjen je stal in truden, kakor da mu je hrbet težko natovorjen.

„Morda se bo razsrdil!“ je pomislil „No, naj se razsrdi; pravica je na njegovi strani! Mirno bom poslušal, nobene besede ne bom zinil . . . tiho se bom priklonil in roko mu bom poljubil. On bo gledal za mano in bo pomislil: Ni bilo prav, da sem se razsrdil nad njim, siromak je! — In me bo poklical nazaj: Náte, pan Pavliček, še eno krono . . . za Honzo!“ . . .

Stopal je počasi po svetlih stopnjicah, nič lažji ni bil tovor na hrbtu. Skozi široko odprto okno na koridorju je videl Pavliček na prostran vrt; duh cvetočih akacij mu je omotil glavo, z dolgimi požirki je dihal v prsa opojni, sveži vzduh.

„Tam, pod tistim lepim drevjem bi se moral igrati Janjek in kmalu bi bila rdeča njegova lica. Zakaj mu gospodar ne bi odprl duri? Mnogo je svežega zraka tam, za vse ga je dovolj. Porečem mu . . . tako in tako . . . Honza je bolan . . . Naj pride na vrt! poreče gospodar. Vsak dan naj pride, ves dan naj ostane tam . . . in tako . . .“

Pozvonil je; noge so se mu tresle in v lica mu je bilo mraz. Duri so se odprle, gospodar sam je stal pred njim. Ogrnjen je bil v dopetno pisano spalno suknjo, pisano čepico je imel na glavi; iz tolstega,

rdečega obraza so gledale drobne, zalite, lene oči.

„Kaj je, pan Pavliček? Dolgo vas ni bilo k meni, pan Pavliček!“

Stopila sta v izbo, gospodar je sédel v naslonjač, Pavliček je stal ob durih.

„Kako je torej, pan Pavliček? Kaj ste prinesli lepega?“

Tiščalo ga je v grlu, govoril je z jeclja-jočim, komaj razumljivim glasom in se je priklanjal sunkoma z vsem životom.

„Tako in tako. Janjek, moj mali Honza . . . njegov god je jutri. . .“

Nasmehniti se je hotel, toda smehljaj je bil joku podoben. Gospodar, ki si je prižigal dolgo turško pipo, je vzdignil visoko obrvi in je odstavil pipo ves osupel.

„Ali se vam blede, pan Pavliček?“

„Drugače bi bil moral začeti!“ je pomislil Pavliček zelo prestrašen.

„Saj veste, gospod, tako in tako . . . že od zime . . . bolan sem in tako . . . Ampak vse bo še v redu, vse bom poplačal . . .“

„Kdaj?“

„Poskušal bom, vse bom poskusil . . . ne zamerite, gospod, ogibljejo so bolnega človeka . . . ampak vse bom poskusil, še je nekaj malega moči v teh rokah. . .“

Iztegnil je roke, dolge, suhe, koščene roké, ki so se mu tresle kakor starcu.

„Kaj to ste mi prišli povedat? —

Gospodarjev obraz je bil nenadoma ves resen, Pavličku se je zdel še bolj tolst in rdeč nego prej.

„Ne tako, gospod, nisem vam prišel tega povedat . . . Jutri je nedelja, praznik svetega Ivana Evangelista . . . in moj Janjek, moj mali Honza . . . tako in tako. . .“

Gospodar je molčal.

„Snoči je rekel moj Honza: Tatinek, kaj mi boš kupil za god? Srce mi je presunilo: zakaj, o gospod, jaz nimam, da bi mu kupil kruha . . . Eno samo krono da bi imel, prav nič več kakor eno krono!“

Gospodar je odprl usta, ko je Pavliček še govoril; nato pa je nenadoma vstal, ves obraz mu je bil zaprekel, sopol je težko in je kričal sunkoma, s hripavim glasom.

„Kaj, kanalja? Beračit si prišel? Vgnezdil se je v moji hiši, vgnezdil se je vbogajme, in zdaj pride še beračit! Ne pride kruha prosit — o, še žoge jim bom kupaval za pankrte, lesene konje, punčke iz cunj — o, še péstoval jih bom nazadnje . . . Stran!“

Pavliček se je tresel, izba se je zibala pred njim.

„Eno samo krono . . .“ je zašepetal tako tiho, da mu je na ustnicah ostala beseda.

Gospodar je odprl duri nastežaj.

„Stran! S tega praga stran! Iz te hiše stran!“

Kakor v omotici je šel Pavliček; hripav, utrujen, težko sopeč glas je kričal za njim nad stopnjicami.

Ko se je vrnil domov, je Janjek že sedel na postelji.

„Kod si hodil, tatinek? Sedi zdaj k meni, da se bova pogovarjala o mojem godu!“

„Ne morem zdaj, Janjek, moram stran! Lézi, zatisni oči in misli na svoj god!“

„Tatinek, premislil sem se! Ne kupi medene potice, kupi rajši rozinovo!“

„Rozinovo bom kupil!“

„In žogo rdečo!“

„Rdečo žogo bom kupil!“

Vzel je iz miznice kos kruha in ga je položil na posteljo.

„Ná, jej, Janjek, in čakaj name!“

Ko je šel po ulici, je pogledal na oglu v mesarjevo okno in je videl strahoma, da kaže ura na steni že blizu poldne.

„Kje sem se mudil, za Boga svetega, kod sem se potepal? Kdo vrti kazalce danes, meni v zasmeh in nesrečo?“

Postal je nenadoma, spreletela ga je bila nova, vesela misel.

„Precej bi se bil moral tja napraviti! Kako da že včeraj nisem mislil nanj? Kramar je kramar, ampak živina ni! Radovoljno čaka, nikoli še ni terjal, nikoli še ni rekel zlè besede. Še sinoči mi je dal kave in cukra, tudi krono mi bo dal. Morda bo zagodrnjal, pogledal postrani — naj godrnjá, naj gleda postrani; pravica je njegova. Krono mi bo dal in še bonbonov za Honzo . . . nalašč bom skrtil bonbone, šele jutri mu jih

bom dal: Ná, Honza, kramar ti je poslal bonbonov, ker je tvoj god!“

Odprl je steklene duri; kramar je bil sam v štacuni, sedel je za široko mizo in je bral časopis. Pavliček je čakal, toda kramar, ves zatopljen, ni vzdignil glave in se ni ozrl nanj.

„Jaz sem mislil, gospod . . . tako in tako, veliko ste mi že storili dobrega . . . in kadar bom mogel . . .“

Kramar je bral časopis; njegov obriti, sivopolti, brkasti obraz je bil kakor od kamna.

„Jutri namreč je praznik svetega Ivana evangelista . . . Janjek, moj mali Honza, je godov . . .“

Kramar je molčal in se ni ozrl.

„Rad bi mu kupil potice in žogo . . .“ je jecljal Pavliček; nenadoma pa je vzkliknil in globoko kakor iz zemlje je prikipel njegov glas:

„Eno samo krono bi rad imel, gospod, eno samo krono!“

Kramar je zamahnil z roko in je pokazal proti durim, glave ni vzdignil.

„Gospod!“

Duri so zazvonile, prišla je ženska v štacuno, kramar je vstal in se je razgovarjal z njo z veselim, zvonkim glasom, kakor da se nič ni pripetilo. Mimogredé, kakor slučajno, je zamahnil vdručič z roko in Pavliček je šel.

„Zdaj vem, da je to tista usodna ura, ko se bo vse odločilo!“ je pomislil Pavliček v bridkosti in grozi. „Na to poslednjo uro čakajo ljudje. Glej, pravijo, zdaj ti je hudo, ampak mi se te usmilimo in te tolažimo; zakaj še hujše ti bo nekoč, tista strašna ura pride, ko se bo vse odločilo, in takrat se ti zasmujemo v obraz ter te poženemo preko praga . . .“

Hodil je od ulice do ulice, zabredel je daleč v mesto, naposled je postal, kakor da bi se bil vzdramil. Truden je bil, topo je bilo trpljenje v trdnem srcu, zato je mislil: „Kod hodim? Čemú toliko bridkosti? Zgodaj je še, daleč je še do noči . . . Namesto da blodim brez pameti, bi moral vse natanko preudariti, dobro izračuniti . . .“

Tlesknil se je z dlanjo po čelu, zasmejal se je in je hitel potem z dolgimi koraki proti domu.

„Seveda sem pozabil nanj! Človek gleda, išče, ampak ozira se neprenehoma v daljavo, namesto da bi včasih pogledal najprej pred noge!“

Šel je in stopil naravnost v krčmo. Z veselim smehom je pozdravil krčmarja, s tistim smehom, ki se prikaže klavern in grd na obrazu komedijanta, ki je jokal za kulisami.

„Bog daj, krčmar! Nisem prišel pit, že zdavnaj so minili tisti časi! Glej, prosit sem te prišel, da mi posodiš eno krono, eno samo krono!“

„Ne bo nič!“ je odgovoril krčmar in se je smejal veselo. „Pij, če maraš, na upanje, ampak s krono ne bo nič!“

„Eno samo krono!“

Krčmar je odmahnil z debelo roko in je stopil k gostom.

„Domov pojdem!“ je pomislil Pavliček v trudnem, topem miru. „Sedel bom in bom dobro premislil in se ne bom ganil iz hiše, dokler ne bo razločno in nezmotljivo zapisano: tam je krona zate!“

„Kod si hodil, tatinek?“ ga je pozdravil Honza. „Dolgo sem čakal nate, lačen sem!“

Pavliček se je naslonil ob posteljo.

„Zdaj sem bil pri kramarju, glej... in namesto da bi ga bil prosil kruha... zdaj mi pač ne bo dal ničesar več...“

Odprl je miznico.

„Ná kruha, Janjek, potrpi...“

„Krčmar bi mi bil dal kruha in vina...“ je pomislil.

„Zakaj si jezen, tatinek?“ je prašal Honza.

„Nisem jezen, Janjek, truden sem; legel bom k tebi in bom spal. Tudi ti zaspi...“

Meglilo se mu je pred očmi, držal se je z levico za posteljnjak, desnica je ležala na odeji.

„Glej, jedel nisem!“ je pomislil. „Že od včeraj zjutraj nisem jedel!“

„Ti boš spal, tatinek, jaz pa bom mislil na svoj god... Ali bo žoga tako debela kakor moja pest?“

„Kakor tvoja pest!“

„Ali bo rdeča?“

„Zaspi, Janjek!“

Legel je k njemu in ga je objel z desnico okoli života.

BLAŽENI MARKO KRIŽEVČAN.

JOSO BUŽAN.

„Odpočil si bom, spal bom!“ je mislil v omotici. „Zgodaj zjutraj bom vstal... in bom šel...“

Zunaj se je mračilo.

IV.

Stopil je zjutraj na ulico, kakor da bi bil stopil iz mrtvašnice. Dolg, koščen, brez lic

je bil njegov obraz, oči so ležale v globokih jamah, nič luči ni bilo v njih.

„Samo da se ni vzdramil!“ se je nasmehnil, kakor se smehljajo lobanje.

To je bilo tisto jutro, ko je stopil Pavliček v mojo mračno izbo in ko se je ozrl na ulici proti mojemu oknu.

Zdi se mi, da ni šel daleč. Samo do ogla je šel, do pekove prodajalnice. Morda je mislil, da bi stopil vanjo, da bi rekel trebušastemu peku: „Tako in tako . . . Janjek, moj mali Honza, je danes godov . . . in zdaj . . . tako in tako . . . eno samo krono bi rad imel, gospod, eno samo krono!“ . . . Tako je morda mislil Pavliček, ko je šel mimo odprtih duri.

Nastežaj odprte so bile duri in nikogar ni bilo v prodajalnici. Na široki mizi, komaj dvoje korakov od duri, je ležalo v vrsti troje velikih, lepih, rumeno pečenih kolačev. Na drugi mizi je ugledal Pavliček malo okroglo skledico, kakor jih imajo peki in štacunarji za drobiž.

Stal je pred durmi; njegov obraz se je nasmehnil z beraškim smehljajem, nato pa se je nenadoma čudno spačil.

„Tako in tako . . . eno samo krono, o gospod, eno samo krono . . . vse bom poskusil . . .“

Kolena so se mu šibila, ko se je opotekel preko praga. Segel je v skledico in je vzel krono; nato je vzdignil kolač in ga je stisnil pod pazduho.

„Hej!“

Težka pest ga je udarila v obraz, omahnil je preko izbe, kolač in krona sta se zakotalila po tleh. Pest je udarila vdrugič in Pavliček se je zgrudil na kolena. Hipoma je bila prodajalna polna.

„Tat!“ je kričal pek zaripljen v obraz, z bleščečimi očmi: „Čakal je že zunaj, že prej sem ga videl. Komaj sem storil korak iz prodajalnice, je že posegel z dolgo roko . . . s pestjo je zagrabil!“

Pavliček se je vzdignil, otekel je bil pod očesom in na čelu. Oziral se je s praznim, topim pogledom, komaj je čutil, da so ga suvali s pestmi, bili ga na glavo in na prsa.

„Za Honzo . . . godov je danes, moj Janjek . . . ko je praznik svetega Ivana Evangelista . . .“

Stopil je k njemu stražnik in ga je prijel pod pazduho tako trdo, da se je opotekel.

Nato se je napotila dolga procesija skozi ulico. Preden je zavila ob oglu, se je prikazal visoko ob oknu droben otroški obraz z ogromnim, izbočenim čelom.

„Tatinek! Kod hodiš, tatinek? Dolgo te že čakam!“

Utihnil je trušč, izginila je procesija.

„Tatinek!“ . . .

Še tesneje sem zagrnil okno, legel sem in sem se odel preko glave, da bi ne slišal več življenja. Toda bučalo je od daleč, klicalo, kakor glas človeka, brez tolažbe umirajočega . . . če bi se zakopal globoko v zemljo, bi klicalo v mojem srcu samem.

ANTON MEDVED:

ŠIBRE.

17.

Satira stopa med ljudmi,
pogumno ji goré oči.
Na kogar se obregne,
za lase jo potegne,

vsa kri po žilah mu zavre.
A kogar ne zadene,
na hrbtu roke sklene
in meni: „Pametno dekle!“

18.

Kvišku, Ljubljana! Po konci,
vsi rodoljubi z dežele!
Cirkus naznanjajo zvonci.
Videli bodete slone,
opice, jezdece, konje
silne in majhne ko tele.

Milega naroda sini,
tukaj ste vendar edini
Nič se ne čudi, sveti Martin,
da se potapljaš v pozabo!
Rajši vržejo tebe ven,
nego konja pod tabo.

19.

Odkar si, poezija
ti, ‚deklica za vse‘,
zdaj venec ti ovija,
zdaj te na križ pribíja,
kar za svoj narod mre.

Igrača si opolzna
nasičenim ljudem.
sanjavcem deva solzna,
bukvarjem krava molzna,
bojnikom meč in šlem.

20.

Nikdar ugnan
kakor cigan
ti si, nesrečni zemljan!
Vedno za polnimi lonci
s praznimi segaš rokami,
z delom si hitro pri konci,
nikdar pri konci z željami.

ROMAN ROMANOV:

FRANC KORITNIK IN NJEGOVA DRUŽINA.

VI.

(KONEC.)

Tako je bil prišel Franci do šole, obiskoval jo je in pridno se je učil. Hodil je v prvo gimnazijo in stanoval je pri stari ženski v samotni izbi v podstrešju. Samo eno okno je bilo, majhno in neznatno, in od tam se je videlo samo na dvorišče in v zrak. Niti gorski vrhovi se niso videli, samo sinje nebo se je videlo, samo majhno število zvezd ob nočni uri. Nikoli ni posijal v sobo solnčni žarek, nikoli ni posijala luna. Ob spomladanskih jutrih niso trepetali razposajeni žarki po tleh in ob tihih večerih se ni razlivala po sobi lunina svetloba. Samo slabotna luč je bivala v tej izbi večni čas, tiha tema in večerni mrak.

Prostora je bilo popolnoma malo; postelja je stala v kotu, miza pri oknu in stol poleg nje — in vse je bilo polno.

Franci je videl redkokdaj gospodinjo. Pospravljala je, kadar je bil v šoli, in tako sta se videla samo o prvih dneh vsakega meseca.

Stara je bila, živela je v izbi s posebnim vhodom in redko je šla zdoma. Kadar je bilo prvega, je prišla s počasnimi koraki, odprla je vrata v študentovo sobo in jih je zaprla za seboj.

„Ali so poslali?“ . . .

Včasih je imel Franci denar pripravljen in tedaj jo je popolnoma zadovoljil.

„So!“

Naštel ji je v roke in odšla je tiho in zadovoljno.

Ali včasih ni bilo denarja, in tedaj je bilo sitnejše. Prihajala je prvega in vsak dan potem. Vedno so se odpirala vrata, gospodinja je stopala v sobo in obstajala pri postelji.

„Ali so poslali?“ . . .

Včasih ni bilo denarja od doma, in tedaj se je napravil Franci na pot. Hodil je okoli ljudi in prosil podpore, v tri in štiri kraje je šel in ni obupal.

„V petem kraju dobim!“ . . . si je mislil in je šel in je dobil. Napravil je najlepši načrt, lepo je prosil, dobil je in plačal gospodinjo.

Zajutrkoval ni nikjer, kosil je pri dobrih ljudeh in tudi večerjal je pri njih. Nikoli ni obupaval, vedno je živel z velikim pogumom in na ta način je mineval čas.

Dovršil je bil prvo gimnazijo, drugo in tretjo je bil skončal in pričel je s poučevanjem. Na lepšo stran se je zasukalo njegovo življenje, kupil si je obleko in tudi zajutrek si je omislil.

O božiču se je odpravil proti domu in komaj so ga spoznali. Rjav havelok je imel, črn in nov klobuk na glavi in svetle in gosposke črevlje.

„Kako si gosposki, Francelj!“ . . .

Začudila se mu je mati in tudi oče in Tončka sta se začudila. Ali privadili so se in poslušali so ga, ko jim je pravil lepe in zanimive reči.

Postaral se je oče in tudi mati se je postarala. Osiveli so lasje, nagubali so se obrazi, sesušila so se telesa, in popolnoma so umrle oči. Tončka je zrastle, drobna je bila in slabotna in plašno so gledale v svet njene velike in sinje oči.

„Kako se vam godi?“ . . .

Francelj je vprašal, ali zgenili so z ramami in niso marali omeniti. Mogoče bi ga bolelo, zamerilo bi se mu, če bi rekli, kako je on porabil denar. Polagoma, tekom let, goldinar za goldinarjem — pešal je dom, prodal se je travnik, prodala se je njiva . . .

Francelj je vprašal, ali zgenili so z ramami.

A veseli so bili in ponosni so bili nanj, kadar je prišel domov. Zrastel je, dolgi, rjavi lasje so padali po čelu in v živahnem ognju so gorele temne oči.

Doma je minil božični čas hitro in ob koncu se je domislil tainoni izmed vaščanov in je izpregovoril s starim Koritnikom.

„Bom pa jaz zapeljal študenta . . . Ob petih zjutraj, pa pojdeva proti mestu. Mrzlo je in slaba pot . . .“

Dobro se je zdelo staremu in zadovoljno je šel svojo pot.

„Vse ga spoštuje in ga ima v čisli . . .“

Tako je izpregovoril poltiho in je šel proti domu. In kadar je prišlo jutro, je sedel Francelj na voz, potegnili so konji in voz je oddrdral proti mestu.

In pričelo se je staro življenje, mirno so se pomikali dnevi naprej, meseci so bežali, in zopet je minilo leto.

Glej, in tedaj se je odprlo srce, na široko se je odprlo in tisoč čuvstev je plulo in vihralo po mladeniču. Kakor samotna in lepote polna noč je bilo, kakor tihi zimski dan, krasno je vstalo kakor kresni večer, ko goré veliki zublji po hribih in gorah in plavajo mehke pesmi od vseh strani.

Mnogo se je bavil Francelj s knjigami, silno mnogo je prečital in glej! počasi se je odprl v njem samem nov svet . . .

Človek bi šel sam čez polje in čez gore, odprle bi se daljave in ga pustile v svoj veliki tempelj . . . Glej! samotne ciprese sanjajo na levo in desno, kakor svečeniki so, ki sklepajo roke na prsih in molijo večerne molitve. Tolmuni sanjajo med njimi, tiho stoječe vode, lotosovi cvetovi plavajo po njih, vozijo se po gladini beli labudi; razganejo se bela krila, zamahnejo nad površino in se izgubijo za zelenim ovinkom . . . Luna je posijala, mesečina se je razlila, zamajale so se plašne sence . . . Zapel je slavec, in mehka pesem je plavala sredi luninih žarkov, pojemala je in vstajala, šumenje listja jo je spremljalo . . . Dahnili so zefir, vzdihnile so platane, zazibale so se in se potopile

v nove sanje. Glej, in tam so se pokazale zamišljene oči, večnosanjajoče, pokazal se je bled obraz, mehki, plavi lasje so se videli . . .

„Pojdimo, samotna klop je tam, dve platani nad njo in v cipresnem vejevju poje slavec . . .“

Glej, rodile so se sanje, nove in bogate sanje in napolnile so srce in dušo.

Koritnik je sedel v svoji samotni podstrešni sobi, listek na mizi in svičnik v roki, in je pisal verze.

Samotne rože sanjajo
sredi tihe noči . . .

Iz dalje, iz dalje, od bogvekod
samotna se pesem glasi . . .

Sedel je zamišljenega obraza in je pisal v svoji podstrešni izbi. In množili so se popirji v miznici, več in več obtrganih listov je ležalo v njej in polnila se je bolj in bolj. In na ta način je bilo vstalo novo in lepo življenje, odprlo se je srce, prišle so sanje, odprla se je na široko duša.

Koritnik je hodil svoja pota, ločil se je od drugov in je zaljubil samoto. Daleč vun se je odpravil ob spomladanskem večeru in užival ga je z željnim srcem. Mrak je padal, zvezde so se prižigale, samotni oblak je plaval sredi neba in luna je posijala . . . Čuj, iz daljave je zvenela pesem, kmečki fantje so peli nemara, pod košato lipo so peli v najbližji vasi — veseli in življenja polni . . . Najlepša je taka pesem sredi tihega večera: kakor bi plavale mimo sanje kresne noči, okrašene z rdečimi rožami in zelenim bršlinom . . .

Napravil se je na pot ob poletnem večeru, daleč vun se je napravil sam in utopljen v svoje misli.

Mrak je padal, shladilo se je ozračje, zagorele so zvezde, nebo se je stemnilo . . . Črna tema je zavládala, tuintam samotni g'as, sova je zasovikala, lisica je zalajala in sredi teme je stal samotni in začrnel grad. Na široko so bila odprta okna, svetla luč je sijala iz njih in doli po dolini je plavala sanjava melodija. Mogoče je igrala plavalasa grajska gospodična violino, mislila je

na dragega, na lepolasega pevca in sanjala: zapel je bil in zaigral pred njo in je odšel križemsvet . . . Nanj je mislila, na globokokega in dolgolasega, in je igrala žalostno in mehko melodijo . . . Plavala je daleč, čez doline in čez griče je plavala in se je gubila sredi neskončnih gozdov . . .

Napravil se je na pot ob jesenskem večeru; zapel je havelok in vzel palico v roke in je šel.

Mrak je padal, jesenska sapa je pihala preko praznih polj, delala se je noč, prazna in osamela. Listje se je spuščalo od vejevja doli, nalahko se je čutilo, kako je pal posamezen list: zadel se je ob vejevje dvakrat, trikrat in komaj slišno se je dotaknil tal.

Dvignila se je megla od polj, spustila se je od neba doli in strnila se je v brezdanje morje . . . Več ni dahnila sapa, zavaljala je tišina in noč . . . Sama megla vsa bližina, sama megla vsa daljina, nikjer glasu, nikjer šuma, nikjer ropota . . . Ni se videlo nebo, daleč za meglenim morjem je bilo, mogoče je bilo čudovito lepo, mogoče so gorele vse zvezde, žarela je rimska cesta in sijala je luna . . .

In napravil se je na pot ob zimskem večeru.

Molčala je daljava; belo, z oblaki zakrito nebo v višini, bele njive in travniki in holmi in poljane. Zazvonilo je v daljavi, prihajalo je bliže in bliže, približalo se je in šinile so mimo sani in njihovo veselo in praznično zvonjenje . . .

To so bili vsi večeri; vsak je bil lep, vsak je bil svoje poezije poln, in Koritnik je mislil sredi njih svoje lepe in velike misli. Večnonove podobe so stopale pred oči, vabile so v svoji lepoti in omamljale so srce. Glej, lepa dolina je vstala pred očmi, dvignilo se je mesto sredi nje, križale so se ulice in prebivalci so hiteli na vse strani . . . Na sanjavih balkonih so sedele belooblečene mladenke, rdeče rože v težkih laseh, velike oči so strmele v daljavo, mirno so se dvigale kipeče grudi . . . Klavir je zvenel iz široko odprtih oken, nočne melodije so se čule težko in žalostno . . .

Osameli so balkoni, zaprla so se okna, stemnela so, in utihnili so klavirji. Samo še po vogalih so gorele svetle luči, daleč so bile oddaljene druga od druge, in prazne so bile ulice in ceste. Bila je ura v zvoniku, daleč je odmevalo po okolici, in tiho je prišel mimo zbor pevcev, v krog so stopili pod temnimi okni in so zapeli. Glej, in nalahko so se dvignile zavese, na šipo se je naslonil droben in zaspan obrazek . . . In pesem se je dvignila nalahko od tal, kakor skromna in ponižna želja se je dvignila, proseče je objela srce in tiho se je izgubila . . .

In vstajalo je pred očmi novo življenje, v nemala so se srca, rodila se je ljubezen, rodilo se je sovraštvo, pozabljenje je prišlo in upokojilo se je srce . . .

Tako so šle podobe pred Koritnikovimi očmi, prihajale so, odhajale so — večnonova procesija se je pomikala svojo zvesto pot.

In ob poznih večerih je še gorela luč v njegovi sobi, tiho je bilo vse zunaj sredi noči in okoli njega je vladala velika tišina. Samo pero je škrtalo enakomerno naprej, peresnik je zadel ob steklen tintnik, list je zašumel . . .

Na ta način je bil pričel popolnoma novo stran življenja, in že so se tiskali njegovi prvi verzi, že je bil natisnjen njegov prvi spis.

In v tistem času je obolela njegova mati, in ko je prišel domov, je bila že mrtva. Proti večeru je bilo, jesen je bila v naravi, megla je ležala po poljih in ni se videlo do najbližjih gôr. Nikjer ni bilo glasu, mučna tišina je vladala vsenaokoli, molčala je noč in molčala je megla.

Koritnik se je približal domači hiši, stopil je v vežo, in vrata v sobo so bila odprta. Na mrtvaškem odru je ležala mati, bled plamenček je trepetal ob glavi in samotna ženska je sedela pri vratih in molila. Mati je bila v črni obleki, sklenjene voščene roke, za večni čas zaprte oči . . .

Koritnik je obstal ob odru, sklonil se je tilnik, nagnila se je glava in stisnilo se je

srce . . . Zgenilo se je v prsih, vstala je velika bol in je napolnila vso notranjost . . .

In nikoli več se ne bodo odprle oči, nepozabne materine oči, nikoli več se ne bodo razklenile roke, ljubeče materine roke.

Velika je bila žalost, nepopisna je bila in začrtala se je po obrazu.

Koritnik se je približal odru in je poljubil materin obraz. Mrzel je bil, miren je bil, na večno zaprte oči, na večno zaprte ustnice . . .

Odšel je vun, ali nikogar ni bilo. Na prag je stopil, ozrl se je okoli in je opazil sestro, kako je sedela tiha in zamišljena.

Sedel je k njej; dvignila je oči, solzne in žalostne . . .

„Kaj si prišel . . .“

Še vedno je bila šibka in drobna in oklenila se ga je z mehкими rokami in zaihtela je na njegovih prsih.

„Ponoči so umrli . . . Nate so vedno mislili . . .“

Povedala je med jokom, in tudi njega je objela globoka žalost. Vzel jo je v naročje, k sebi jo je stisnil, solze so prišle v oči in kanile so na Tončkine mehke lase . . .

Tako sta zajokala tesno sklenjena sredi jesenskega večera, sama noč je bila okoli, sama megla v daljavi, sama žalost v srcih . . .

Začuli so se koraki, prišel je oče; sin je vstal.

„Dober večer, oče!“

Pozdravil ga je in mu je segel v roko.

„Ali si videl? . . . Žalostno je . . . doma . . .“

Postaral se je in oslabel je in skoro med jokom je govoril.

„Ponoči je umrla . . . Nate je vedno mislila, klicala te je po imenu . . .“

Z žalostnim glasom je govoril, sin je stal s sklonjeno glavo in Tončka je tiho jokala . . .

Tako je bilo tedaj; pokopali so mater, in Koritnik se je odpravil nazaj proti mestu. Tudi gospodinja je bila umrla tisto zimo in tako se je odpravil na drugo stanovanje. Navadil se je bil podstrešne izbe, brez solnčnih žarkov in brez luninega svita in težko mu je bilo po njej. In tudi ljudi se

je navadil, ki je hodil mimo njih, spodaj v veži jih je srečaval, na stopnicah včasih . . . Pogostokrat je šlo mimo mlado dekle, uprlo je vanj svoje velike oči, modre so bile in globoke in napolnjene z duhom pravljicnim . . . Težki, plavi lasje so obdajali obraz, tuintam je sanjal na čelu samotni koder . . . Nasmehnil se je obraz, nasmejale so se oči, zašumelo je krilo in izgubili so se koraki . . .

Tako se je zgodilo, da je postal Koritnik zamišljen, mehko je legla po prsih in lunin svit se je razlil po srcu . . . Strmele so oči, roka je podpirala glavo in sanje so plavale okoli . . . Pogledale so modre oči, odprle so se rdeče ustnice, samotni koder je sanjal na čelu . . .

In v tistih časih se je pripravljala velika nevihta njegovega življenja. Nalahko jo je čutil Koritnik in postal je skrben in nemiren. Zbudila se je bila zavist, vstal je veliki črv, tiho je glodal in ni dal miru . . .

„Piše . . .“ so rekli ljudje in zmajevali so z glavami. Ozirali so se za njim, ki je šel mimo bled in zamišljen.

„Piše . . .“ so rekli profesorji in nasmehnilo so se zoprno in odurno.

„Kaj mu je treba tega? . . . Kaj je treba pisati!“ . . .

Zbudila se je zavist, tako skrito je glodal veliki črv, da niti sami niso vedeli zanj; samo v besedah se je spoznalo, v odurnih in prezirljivih smehih.

„Kaj se godí z vami?“ . . .

Tako so ga izpraševali, ali Koritnik ni vedel ničesar povedati.

„Vi se ukvarjate z drugimi stvarmi!“ . . . so mu očitali, ozirali so se nanj s pomembnimi pogledi in tainoni se je zaničljivo nasmehnil.

„Mi mu izbijemo iz glave verze in poezijo . . .“ so se hvalili učitelji v večernih družčinah in tako je napočilo za Koritnika težko življenje. Nič več ni dobil inštrukcij, sama očitavanja je slišal v šoli, samo uničevali so ga in prezirali . . .

V šesti šoli je bil tedaj in približala se je nevihta in se je razprostrla nad njegovim življenjem. Zmanjkale so podpore, oče ni

zmogel več, že se je bil zadolžil na stanovanju in hrani.

„Plaćajte, Koritnik, kdo bo imel zastonj!“

Vedno je bila nad njim gospodinja, in tolažil jo je in prosil.

„Dobim, gotovo dobim in vse plačam...“

In prejel je denar, skromen denar od tega ali onega lista, a bilo je premalo. Malo je poplačal, ostal je še dolg, čas je tekel in pridružil se je nov dolg, in tako se je zapirala njegova pot.

Jesen je bila tedaj, listje je rumenelo po drevju, padalo je od vej in šumelo je pod nogami. Samoten čas je bil, megla nad poljanami, zategel klic iz daljave, jata vran leti mimo, pes laja v dolini... Čreda se pase po rebri, na holmu sedi osamljena pastirica; obtrgana obleka, razmršeni črni lasje, obraz je blede, črne oči strmijo v daljavo...

Koritnik je odšel vun, po cesti je šel, klobuk na oči in palico v roki.

Kaj je človeku, ki je mlad in pogumen, če se zaroti proti njemu dvajset ljudi, če se jih zaroti petdeset in sto... kaj je človeku, ki čuti v prsih moč, čil in mlad in pogumen je, ne boji se roparjev in tatov in ni ga strah pred polnočnimi duhovi... Odprta so pota, smejejo se bele ceste, vabijo daljave, širok je svet in prostran, samo palico si odreže človek iz najbližjega grma, hlače priviha, zapne havelok, klobuk potisne na oči in — zbogom. Še enkrat se ozre — in glej, gledali so nazaj bedasti obrazi, raztegnilo se je in razčmerilo tistih dvajset, petdeset ali sto ust, široko se je odprlo podvojeno število kratkovidnih oči, dvajset, petdeset ali sto rok se je dvignilo in popravilo očala... In lepo se človek zasmee, lepo in od srca, kakor je malokdaj prilika... Vije se cesta, vabijo daljave, veselo žarijo gorska slemena v jutranji zarji...

Tako se človek odpravi z veseljem in mladim srcem, od očeta se poslovil in od matere in od bratov in od sester in od lepe mladenke:

„Bog s teboj, krasotica; lepa je pot in vabijo daljine...“

Tako se človek odpravi na pot...:

Nobenih težav ni okoli srca, nobenih bridkosti na duši, čila in sveža je, in mlada moč se razliva po njej...

Na ta način so bile Koritnikove misli ob tistem jesenskem sprehodu, ko se je delal mrak in se je bilo razjasnilo nebo: zelo svetlo so gorele zvezde, luna je romala preko rimske ceste in njen blede svit se je razlival po okolici.

Koritnik se je vračal proti domu, vesel je bil in brez tesnobe in mislil je mirno in pogumno.

Zakaj bi se človek ubijal po nepotrebnem, zakaj bi zidal in ljudje bi podirali, sredi trdne noči bi prišli kujoni in bi izpodkopavali, kar je človek sezidal z velikim trdom in v potu svojega obraza... Kdor je pameten, se umakne hudobnežem in postavi svojo zgradbo na miren in varen kraj, kjer stanujejo dobri in prijazni ljudje... Tako je zmaga gotova in lepa prilika se ponudi, da se človek zasmee enkrat od vsega srca...

Koritnik je bil prišel v mesto nazaj in srečaval je ljudi in ozirali so se vanj, in razumel je te poglede.

„To je tisti... izgubljen človek...“

Razumel jih je Koritnik in se je nasmehnil.

„Kujoni... vi ste izgubljeni, ne jaz!“

Nalahko se je nasmehnil in je šel proti stanovanju. Prišel je v svojo sobo in že je čakala nanj gospodinja.

„Zdaj je konec, Koritnik, plačajte ali pojedite, kar hočete; prvo ali drugo.“

„Drugo!“ — je rekel Koritnik in gospodinja je odšla.

Luč je gorela na mizi in Koritnik je odprl miznico in je pobiral obtrgane lističe. Verzi so bili napisani po njih, deval jih je na kup in jih je položil v kovčeg. Tudi knjige je spravil tja in malo perila.

Drugo jutro se je ob primernem času odpravil v gimnazijsko pisarno. Potrkal je in vstopil in povedal, da se je pripravil na pot.

„Pametno je... Za vas je pametno, da pustite...“

„Bi radi videli?“... je na tistem mislil Koritnik, ko je čul ravnateljev prazni ton.

„Kam greste?“ . . .

Ravnatelj ga je vprašal še o tem in mu je pogledal v obraz.

„Križemsvet . . .“ je izjavil Koritnik in se je nalahko nasmehnil. Dobil je odhodno spričevalo, odprla so se vrata in izginil je. Doma je zaprl kovčeg in je stopil k gospodinji in se poslovil.

„Ko pride kdo po kovčeg, pa bo plačal dolg . . .“

Zaprl je vrata in stopil je na cesto in odšel je proti domu.

Jesenski dan je bil zunaj, pripravljaj se je sneg, bele so bile daljave in umazano bele višine . . .

Tuintam je drdral mimo voz, tesno zaviti voznik je šinil mimo, potegnila je mrzla sapa in zašumelo je suho listje po obcestnem grmovju. Včasih je letela visoko preko ceste jata vran, odurno in mrtvo so se oglašale in prazno je odmevalo od gozdov in poljan.

Koritnik je šel enakomerno naprej, zaviti v havelok, klobuk na oči in palico v roki . . . Včasih ga je srečal malovreden popotnik, v tla je gledal in je šel mimo v raztrgani in umazani obleki . . .

Včasih se je videl dim za holmom, glasovi so se začuli tam izza griča in včasih se je začula pesem . . . Čisto drobna se je začula nekoč in silno nežna.

Ptičke, jaz vprašam vas,
al' bo že skor' pomlad,
al' bo že skoro zelena pomlad . . .

Čisto drobno in nedolžno se je zaslišalo in menda je zapel črnolas pastirček, po hribu je šel in je zapel . . .

In odprli so se pred očmi pusti kraji, sami gozdovi na levo in desno, zašumelo je tu . . . tam . . . preplašen zajec se je skrili v grmovju, brzonoga srna je tekla čez cesto . . . Glasil se je lovski rog globoko doli sredi gozda, zalajal je pes, zacvilil je, počila je puška v silni daljavi.

In polagoma so pričele padati snežinke, tuintam je padla katera, popolnoma drobna in svetlobela.

Koritnik je stopal svojo pot in nič težkega ni bilo v njegovem srcu.

„Domov pridem in se poslovim lepo od očeta in sestre, roko jima podam in poslovili se bomo . . . Lepo je pogledati dom in bogvekdam bom zopet hodil po teh potih, bogvekdam se vrnem iz tujine, in bogvekako bo do tistih dob . . .“

Tako je mislil in je šel proti domu. In že je bil prišel do ovinka, dvignil se je zvonik sredi doline, domače slive so se videle . . .

Šel je po vasi naprej in stopil je v domačo hišo. Sestra je bila pri ognjišču, ozrla

IZVIR SAVICE.

FOT. F. PAVLIN.

se je in pordelo je lice od veselega presenečenja.

„Francelj!“ . . .

Zaklicala je naglas in planila je k njemu in tudi oče je prišel iz sobe. Odprla so se vrata in pokazal se je suh in postaran.

„Francelj!“ . . .

Tudi on se je razveselil, skoro solze so prišle v oči, zatrepetalo je okoli ust . . .

„Pojdi v sobo, Francelj!“ . . .

Stopili so v izbo in Koritnik je odložil klobuk in palico in slekel havelok.

„Ali si lačen, Francelj?“ . . .

Sestra je skrbno izpraševala in je gledala veselo presenečena.

„Kaj je pa pri vas?“ . . .

„Kakor sem pisal, oče! . . . Vsega je zmanjkalo, težko je prišlo, in treba je premagati in stopiti pogumno naprej . . .“

Sin je govoril mirno in resno, in oče je bil zamišljen.

PERIČNIK.

FOT. F. PAVLIN.

„Saj bi šel zdaj lahko v službo! . . . Prav bi nam bilo . . .“

Poltiho in boječe je povedal in je umaknil oči.

„Ne morem . . .“

Koritnik je sedel pri mizi in je podprl glavo. Sestra je odšla vun in se je vrnila z jedjo. Postavila je predenj in je sedla na stol.

„Ali ostaneš dolgo, Francelj?“ . . .

„DOM IN SVET“ 1906. ŠT. 7.

„Majhen čas, Tončka, samo po slovo sem prišel in potem grem daleč . . .“

„Kam greš?“ . . .

Sestra je vprašala in se je začudila.

„Daleč, Tončka, zelo daleč . . .“

Potem so molčali vsi. Sin je jedel, oče je sedel pri peči in Tončka se je zamislila.

„Kaj je doma?“ . . .

Koritnik je vprašal in je dvignil obraz.

„Nič ni . . . Slabo je . . . Slaba hrana, denarja ni . . . Sama sva . . .“

Oče je govoril počasi in z žalostnim glasom. In tudi Tončka je izpregovorila.

„Tako je dolgčas, Francelj, tako silno dolgčas, da človek sede in joka . . .“

Še je bila isto slabotno dekletce, velikih, globokih oči, belih in nežnih lic, in tiha je bila in plašna. Nobene pomoči ni bilo zanjo, samo zajokala je, kadar ji je bilo tesno pri srcu, naslonila se je na mizo, zakrila je obraz in je tiho zaihtela . . .

„Včasih se mi sanja o materi, približa se mi o polnoči, pred mene stopi in govori z mano; poboža me po laseh, in če imam solzo na licu, me poljubi nanjo . . .“

Tončka je pripovedovala s tihim glasom sedela je bratu nasproti in mu gledala v obraz.

„Oni dan se mi je sanjalo o smrti Zunaj so rožljale kosti, bela halja je vihrala v zraku, koščena desnica je dvigala močno svetilko . . . Koso čez ramo, je stala pri oknu in dvignila je luč in se je posvetilo po sobi . . . Čisto šipe se je dotaknil koščeni obraz in natančno se je čulo . . .“

„Še vedno te je strah in še vedno si tako plašna in boječa!“ . . .

Koritnik je pobožal njeno roko, drobna je bila in popolnoma mrzla.

„Kam pa pojdeš?“ . . .

Po dolgem času se je oglasil oče in je dvignil glavo. Zdelo se je, da se je zbudil iz globokih, težkih sanj.

„Po svetu, oče . . . daleč . . .“

Kaj naj mu pripoveduje? . . . Samo domača vas mu je znana in pot do mesta, nikoli se ni odpravil čez prvo višjo goro, nikoli čez prvo veliko reko . . .

VII.

Kaj je življenje drugega kakor velik boj, in kaj je velik in imeniten človek, ako ne dober in neustrašen vojščak!... Dober mora biti in močan in pogumen — ali pa silno mora biti hudoben in zvit... na ta dva načina se lahko spravi naprej. In le redko se dvigne kdo sredi revnega ljudstva — vstane samotna luč, in rojaki sami jo zasovražijo. Zbudi se zavist, veliki črv gloje v prsih, v srčni krvi se giblje in koplje in ne miruje noč in dan... Zato zasovraži ljudstvo samotno luč, zamrzi jo in pozabi nanjo v svoji prikriti jezi.

Koritnik se je domislil na to, ko je šel čez vas; nihče ga ni poznal, stran so se obračali obrazi in stiskale so se glave za hrbtom...

„Nikoli ne bo nič... Za kmeta ni in gospod ne bo... Revež bo, izgubil se bo v svetu, beračil bo...“

Koritnik je razumel obraze in poznal je stikanje glav in težko mu je bilo obenem, ker so bili njegovi rojaki. Nihče ga ni več poznal, slabo so se izražali o njem, ozirali so se za njim in so se nasmehovali.

„Kaj pravijo vaščanje?“...

Vprašal je sestro in zganila je z ramami.

„Ne vem, kaj pravijo...“

„Kaj bi skrivala, Tončka, lepo povej!“...

Stopil je pred njo in ji je pogledal v obraz.

„Pravijo, da si izgubljen...“

Utihnila je in je dostavila potem zopet:

„Da boš revno umrl...“

Koritnik je poslušal mirno in se je nasmehnil.

„Videli bomo, kdo bo imel več luči ob mrtvaškem odru. Jaz mislim imeti lepe, visoke in svetle luči, mirno bodo gorele, mirno bo lice, še bo ponos na njem, še bo čelo čisto in nepremagljivo...“

Nekoliko se je nasmehnil Koritnik in je mislil dalje.

Zakaj si ne bi človek pomagal, če si lahko pomaga in se ne boji težav, ki nastanejo potoma tuintam... Silno smešno bi

bilo in vredno velikega grajanja, ako se ne bi oprijel lepih in primernih sredstev in delal lepo mirno naprej s pametno pomočjo. Zakaj bi tako on sam se trudil in belil glavo in s krvavimi prsti rahljal zemljo za svojo bodočo posest, in tisti kraj bi bil poln zlobnih in škodoželjnih ljudi, o polnoči bi prihajali, ko bi ne bito ne zvezd ne lune, kamenja bi nasuli na osnažena tla, uničili bi težko zaslužene sadove... Lahka je človeku pot, če je sam na svetu; samo palico v roke in po cesti naprej med neznane ljudi in skriti svojo posest in samo ob polnočnih urah delati naprej... Kadar je trda noč, kadar vse spi, takrat delati na tihem in sam zase, da ne izve nihče, dokler ni temelj trden in nerazrušljiv. Kdor hoče naprej, naj hodi svojo pot, skrite naj bodo njegove misli in samo dovršena dela naj bodo očitna...

To je bilo trdno prepričanje Koritnikovo in vesel je bil, kadar se je domislil, kako je že napol premagal svoje zavistipolne sovražnike... Sama misel, da se je dvignil in odpravil še dalje naprej po svoji stari poti, samo da je izpremenil kraj in mesto... sama taka misel že zadobi polovico zmage... Zakaj kdor je bil po mislih sovražnikovih pobit, in glej, dvignil se je naenkrat v svoji stari in nerazrušeni moči — tisti je premagal dvakrat...

In tako se je bil približal takrat čas, ko se je odpravljaj Koritnik na pot. Lepo je mineval čas, večinoma je govoril s sestro in ob večerih se je pridružil oče.

Zimski večeri so bili to — tuintam počti v peči goreč panj, včasih zatrepeče v svetilki plamenček, Tončka šiva pri mizi, oče sedi na zapečku in dremlje.

„Ali pojdeš čez mesto?“...

Sestra ga je vprašala in Koritnik je zaprl knjigo pred seboj in se naslonil nazaj.

„Čez mesto pojdem...“

„Posloviš se še pri prijateljih —“

„Nimam prijateljev na svetu, Tončka! Sama hlinjenost je v ljudeh, samo skrbno pripravljena prijaznost, ali srca ni in ni duše... Nikoli nisem zaupal nikomur velikega dogodka, samo majhne in malovredne slučaje

sem omenil proti takemu človeku in niti tistih ni mogel obdržati in obrnil jih je gotovo v meni najneprijetnejšo stran... Samo hinavstvo na obrazih, srce na jeziku, a prsi so hudobne in malovredne... Zato nimam prijateljev in na ta način se ne bo treba poslavljati od njih... Na jutrajšnje popoldne se podam na pot, proti večeru pridem v mesto in se odpeljem z večernim vlakom..."

Mirno je potekal večer in spravili so se k počitku.

Zimska noč je bila zunaj, na drobno je ležal sneg po okolici, jasno je bilo nebo, vse zvezde so se videle in svetila se je snežena plast v luninih žarkih.

In drugega dne se je odpravil Koritnik na pot. Oblekel in zapel je havelok, klobuk je potisnil na glavo in posegel je v kot po dežnik.

„Zbogom, oče!“ ...

Segel je v roko, tresla se je, vela in mrzla.

„Zbogom!“ ...

Slabotno se je oglasil oče, zatrepetalo je v očeh, zganilo se je krog ust... „Menda se ne vidimo nikoli več... Umrl bom, star sem..."

Koritnik je stopil na cesto in Tončka ga je spremljala.

„Ali se boš kdaj vrnil?“

Tončka je vprašala tiho in zamišljeno.

„Mogoče, Tončka, daleč grem, silno daleč od doma..."

Molčala sta in nalahko se je udiral pod nogami sneg.

„Ali boš kdaj pisal?“ ...

Zopet je vprašala sestra in se je ozrla v brata.

„Bom pisal... Tudi ti piši, vse natančno piši, kako je: če so oče zdravi, kaj je s teboj... kako je z domom, ali vam je težko..."

Vaščani so se ozirali za mimoidočima.

„Zdaj ga ne bo nikoli več..."

Na skrivaj so sklepali in so se umikali v hiše nazaj.

Šla sta vedno naprej in že sta bila prišla do ovinka.

„Zbogom, Tončka?“ ...

„Čakaj, še grem s teboj naprej... do konca ovinka.“

Vstaviti se je že hotel in potem se je ozrl še enkrat nazaj proti domu. Videl je črno postavo sredi ceste, mirno stoječo in strmečo v daljavo, in vzel je z glave klobuk in je zamahnil. In dvignila se je roka v daljavi, zganila se je v zraku in spustila se je doli ob životu... Bil je oče, ki ga je videl iz daljave — še so gledale oči, še so mu sledili pogledi...

Izginilo je vse za ovinkom, in ko sta šla tako sama in tiha, je sklonila Tončka glavo, vztrepetale so trepalnice in solze so kanile na snežena tla.

Samotna in prazna je bila vsa daljava, sneg je ležal vse naokoli, tuintam je zaklicala žalostna ptica, letela je mimo lačna in plašna...

Vila se je v daljavo snežena cesta, črno grmovje se je dvigalo ob njej, kar so nesle oči...

Nikogar ni bilo na vsi poti. In sredi tiste samote se je približala Tončka bratu, tesno se ga je oklenila in tesno se je stisnilo k njemu njeno drobno in slabotno telesce. In tako sta ostala sredi samotne ceste tesno združena — vabile so daljave, vabila je naprej neskončna cesta...

Nobenega glasu ni bilo od nikoder; ni zaklical pastir, ni se oglasil zvonec, ni letela mimo preplašena ptica...

„Zbogom, Tončka!“ ...

Razklenil je njene drobne in mrzle roke in poljubil je njeno belo čelo.

Tako je ostala sama sredi samotne ceste; oddaljili so se koraki, zavihral je havelok v daljavi, gubila se je črna postava sredi neskončne beline, manjšala se je in izginila...

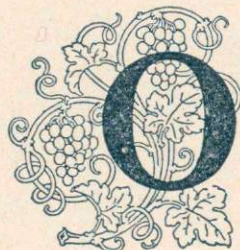
Burja je pihnila, zaječali so gozdovi, počile so trhle veje, samotno žvižganje je šlo čez daljave...

LEA FATUR:

VILEMIR.

ROMANTIŠKA POVEST IZZA TURŠKIH BOJEV.

O bvladan od spominov se je ustavil vitez Radivoj, prekrižal močni roki in gledal preko Save.

Krajina se je blestela v blesku lune. Brežice so se črtale mogočno nad vodo. Po polju nesreče so frfotale nočne ptice, so zavijali psi, išoč gospodarjev... Zapuščeni Ibrahim in njega razkropljeni bratje so rezgetali žalno...

Tam ležijo borilci križa... Premagani, mrtvi... Ošabni zmagovalec se posmehuje, se veseli plena... Grozno! Kaj naj uresniči Turek svojo grožnjo, da si podjarmi svet?

Že dolgo stoče Bolgarija pod krutim bičem, ponosna Grška mu leži pod nogami, Srbija robuje, Bosna se klanja...

Žalostna usoda teh dežel čaka morda tudi slovenske pokrajine. Kdo ustavi polet ognjenega zmaja? Pogumno se še bojujejo Albanija, Ogrska in Slovenska. Če umirajo junaki dičnih imen: kraljevič Marko, Kastriota, Sibirjanin, Kobilič, Zrinovič — se porajajo drugi: Koloniči, Lenkoviči, Gerebi, Matjaži, Kislini... bogate so slovanske zemlje junakov. Rod za rodom polaga življenje na oltar domovine, da zajezi naval sužnosti...

Globoko je vzdihnil vitez:

„Radi žrtvujemo poslednjo kapljo krvi zaradi tvojega svetega imena, Gospod! Samo ne dopusti, da bi bile naše žrtve zaman! Ne puščaj služabnikov svojih v posmeh neverniku.“

Slišal je Bog vzdih trudnega junaka. Zašumelo, zavalovilo je nad bojnim poljem. V srebrni megli so vihrale goste trume. Jezera jezdecev, morje pešcev se je valilo pod vihrajočo zastavo polumeseca proti mali trumi slabo oboroženih kristjanov... Več in več...

(DALJE).

Neizcrpljivo bogastvo Azije, mogočnost pre-roka, fanatizem... Kaj hočeš uboga raja — ukloni se kakor drugi ali umri v mukah... Pa glej! Na glavi vsacega kristjana se je zasvetil križ — rastele je in se širil in vlil v veliko, svetlo znamenje, ki je kraljevalo od vzhoda do zahoda — pred svetlim so padale vničene neverne trume... Polmesec je ležal v prahu pred križem... Zamaknjeni vitez je sklonil koleno — usta so šepatala:

„Od vzhoda do zahoda bodi slavljeno tvoje ime, o Gospod! Močen stolp nam je Gospod proti vrstam sovražnikov.“

Konji so zahrzali v bližini — šum govora je prišel od ognja... Vitez se je predramil.

Voda je pljuskala ob privezan čoln, grgrala, šumela... Vitezovo srce pa je polnila sladka gotovost, da se razbije turška sila ob moči križa, vtisnjenega v srca Slovanov. Bojeval se bo še dalje brez pritožbe — brez odmora — saj je to volja božja. Potolažen je stopil od straže do straže in se uveril, da bdí sleherna izmed njih. Vleklo ga je k ognju. Bajno je razsvetljeval svetlordeči plamen na hlodih okoli njega sedečo, čudno družbo. Iz platnenih, strganih in krvavih oblek je gledala rjava koža, krepke mišice. Glave jim je krilo pokrivalo iz gobe-drevesnice ali iz spletenega trsja; večini tudi le gosti, bujni lasje. Iz njih krepkih pesti je gledalo razno pretilno orožje: sekira, kosa, cepec, bat, sablja. Gole prsi so bile polne krvavih brazgotin — lica grozna: govorila so o pogorelem domu, o odvedeni deci, o osramočeni ženi...

Gosti drevesni plot jih je ločil od reke. Pred njimi se je vila cesta na Dolenjsko, nad njo se je kupičilo hribovje. Na nebu

so se tresle zvezde in menile, da se je zbral zbor viljenčkov k nočnemu čaranju. Pa so bili le kranjski, štajerski in hrvaški okoličani — ostanki današnje bitke. Med njimi so sedeli in čepeli do pasa goli, iz vode rešeni dečki, in si zavijali krvaveče noge s capami obleke. Njih robače so visele na drogih pri ognju. Tudi turban. Dragi kameni so lesketali v plamenu, metali tisoč isker... Nikomur ni bilo mar tega...

Tožno-živahni pogovor mož je umolknil, ko se je približal vitez. Sedel je na grčavo deblo. Plašno so gledali tlačani močnega tujega gospoda — srdito zraven Toneta sedečega Turka. Da ni bilo istega in Vilemirja — ej, Boga mi, ne bi se grel Turek tu! Aga je čutil srepe poglede in zeblo ga je kljub hrabrosti in kljub ognju. Videl je, da je v oblasti mož, ki ne štejejo na bogato odkupnino, ki ne hlepjo po dragih kamenih na ročaju njegove damaščanke, pač pa jih žene koprnenje, da mu porinejo nož v srce, da ga zdrobijo z bati, razsečejo s sekiro... Obupen, srdit je izraz na teh licih. In mladi kaur, poprej njegov suženj, sedi zraven njega... bogve, kake muke mu pripravlja raja?... Tako je ugibal Turek, vendar ni kazal strahu. Mirno je čepel na prekrižanih nogah, motril kmete z lepim, tožnim očesom in vzdihnil samo, kadar je zarezgetal zapuščeni Ibrahim. Ubogi zlatogrivec! Kako se mu bo godilo pri kmetu, ki ne razloči plemenitega konja od kobile vozilke? Vpreže ga kmet h kravi — poorje ž njim njivo... Mesto laskavih besed bo slišal kmetovo sirovo rentachenje, čutil bič...

Aga še ni videl viteza. Močno se je razveselil, ko ga je ugledal. Vitez je, ne bo ga pustil druhali v plen, zamenjal ali dal ga bo v odkup. Slava Allahu!

Veselil se je aga v srcu, obličje mu je ostalo mirno, dostojno je čakal, da ga nagovori vitez. Ali pogled vitezov je hitel preko plemenitega Turka h kmetiškemu mladeniču. Gledal je Vilemirja in preletel mu je nežen izraz lice, kakor obsije nenadoma solnce pusto zimsko krajino; gledal ga je, kakor gledaš sen davne, divne prošlosti.

Bilo je nekaj plemenitega v tem mladeniču. Široko, od plavih las obvito čelo, podolgasto lice, krepki nos, goste obrvi in polne ustnice so kazale odločno, neupogljivo nprav, ki se ne plaši zaprek, ne truda; sanjavi pogled modrega očesa pa je svedočil mehko slovansko dušo, ki ljubi glas pesmi ob zvoku strun bolj nego žvenket orožja. Nežnamladost, ki je sevala s mladeničevega lica, je pričala, da je rast njegovega telesa prehitela kratko dōbo njegovih let. V pogledu, kretnji in besedi pa je odseval ponos, kakršen je lasten le članom plemenitih, starih rodbin, v katerih sta dedna junaštvo in slava.

Tudi aga je motril mladeniča — saj je spoznal tudi on, da tiči v njem nekaj posebnega... Tone je dregnul z gorjačo po ognju. Plamen je zaplapolal visoko, z dimom je zletelo tisočero isker v zrak in se razpršilo med vrbami.

Plamen je osvetlil vitezove junaške brke, igral mu v očeh in odbijal se ob oklepnici... Vitez je videl vseh oči z živim zanimanjem vprte vase. Potegnil je z roko preko čela, da prepodi ob dnevu poraza tako neumestne spomine sreče.

„Odkod si, moj junače? Živé še tvoji roditelji?“ je vprašal Vilemirja.

Mračna bol se je poglobila v modrem očesu, mladenič je povetil glavo, svetla solzabisernica mu je orosila lice. Z boleznim nasmehom je odgovoril:

„Odkod sem? Bogve! Imel sem plemiške in kmetiške roditelje — a danes sem brez teh in onih, brez imena in pokolenja.“

„Kaj praviš? kako je to?“ Zgenil se je vitez, mladenič pa se je nasmehnil še bridkeje:

„Kaj je malo tacih? Moji roditelji so umrli pod turško roko, odgajali in ljubili so me kmetje... Pa tudi teh kosti že leže pod razsipom upepeljene hiše, ki je bila moj dom...“

Vzdihnil je. Iz prsi vseh je odmeval ta vzdih. Vsi so gledali obupno v ogenj. Prav je imel mladenič: ni bil on edini brez doma in svojcev. Odkar je oplakala vila nesrečno Kosovo, se je razrušilo v sramoto Evrope ponosno bizantinsko cesarstvo in je dajala kleta nesloga Slovanov divjemu Azijatu de-

želo za deželo v dobrodošli plen — je stalo nad pogorišči vasi in sel nešteto sirot brez pokoljenja, brez rodu in krova! — Vitez je gledal vprašaje mladeniča. Ta je nadaljeval:

„Na neki gonji za Turkom je rešila kmetiška četa ranjeno ženo iz turških rok. Bilo je na hrvaški meji. Žena je umirala in izročila dete — mene — mojemu redniku... Povedala je samo, da je dete plemiške krvi, krščeno na ime Vilemirja — in je umrla.“

Molčal je, povetil glavo. Težko je pogrešati svojcev, še težje vedeti, da jih ne bo nikoli od nikoder.

Vitez je vstal in stisnil mladeniču roko: „Razumem in pomilujem te — pa ne obupaj — našel si prijatelja.“

Naglih korakov je odšel od ognja. Vilemir je gledal začuden za njim. Vedel je, da ni videl še nikoli tega viteza — in vendar bi prisegel, da ga je že videl... Znan mu je bil pogled in glas. Živo je prašal dolgega Toneta, čigar kratke hlače in jopica iz sive bukovine so izdajale sina drugih krajev, po domu in rodu viteza. Tone je nakremžil svoj bradati, dobrodušni obraz, zamahnil z debelo gorjačo in izpregovoril važno:

„Redko čast imaš mladenič, da ti stisne tak gospod roko... Pri moji veri! Ime Rihenberškega je znano vsakemu plemiču in kmetu po Goriškem. Gotovo je ‚silni vitez od Neretve‘ slavnega rodu. Pa ne spodobi se hlapcu govoriti o tajnah gospodovih... Oh, gorke nam žalosti! Imeli smo gospodiča seboj. Bil je ko nageljnov cvet... Santa Maria! Saj pravim: doma bi bili ostali... Zapreš se v trdni grad in kihneš na tlačarja... Naš gradnik pa zmiraj na konju, na pohodih... Naša mala rožica, gospodinjica, pa pravi: Tone, skrbi, da ne bo stric stradal...“

Tone je potegnil kapo dolgočopko v čelo, da zakrije solzo za „nageljnovim cvetom“. Plamen je prasketal, voda je šumela, drevje šepetalo... Še je bučal grozne bitve strašni šum v ušesu mladeniča, oko je še videlo gorečo streho zavetišča mladih dni... In ker se izlije slovanski duši vsako prekipeče čustvo v pesem, je zapel Vilemir z globokim,

grozečim glasom, krvavo davorijo: „Kdor nam rod in dom zatira, on pod koso naj umira...“ Bojna pesem je donela preko reke, obljubovala mrtvim osveto, sovragu muko, smrt...

Raztrgani, okrvavljeni možje in dečki so poslušali, stisnili orožje in zapeli za njim. Mučno je motilo tako petje tišino noči. Grozno je zašumela Sava, strašno zašepetalo drevje, vse je ponavljalo prisego smrti, maščevanja. Bled je poslušal aga grozni odpev. Tone se je stresnil:

„Kako pagansko pesem požete? Ah, da vas sliši naš nunec!... Mrtvim je treba molitve, ne kletve...“

„Kje si slišal to pesem, mladenič?“

Razburjen glas je vprašal. Vitez je stal pred mladeničem, ki je odgovoril sanjavo:

„Ne vem. Zazdelo se mi je kakor v sanjah, da sem sedel že tako pri ognju, da so gorele vasi in peli raztrgani, divji možje to pesem; — sama mi je privrela na usta.“

Ti spomini. Ali ni to napev hajduške pesmi in besede skoraj iste? Kolikokrat jo je pel pregnani knez na porušenem domu sreče z brezdomnimi hajduki.

Straža je prihitela:

„Ob Krki prihaja četa Turkov s plenom in vjetniki.“

„Nadnje!“ je vzkliknil Vilemir in skočil na krvaveče noge. Stresnil je lase kakor mladi lev grivo in se ozrl po svojih tovariših. Vitez se je nasmehnil.

„Nadnje!“ so ponovili vsi enoglasno, vsi so skočili na ranjene noge. Niso čutili več bolečin, samo veselje, da bodo rešili brate sužnosti.

Tone je pogledal svojega gospodarja, stisnil gorjačo in rekel: „No, pa naj bo; le nadnje!“

Tudi Turek se je zganil: Bližajo se rojaki, rešitev... Napel je roki, da pretrga vezi... Zaman. Stotero pesti se je dvignilo.

„Nazaj!“ je velel vitez. „Tone, zveži mu še noge in zamaši mu usta. Vi drugi pogasite ogenj. Pripravite se.“

Tone je posmukal pest listja z bližnjega drevesa in ga zatlačil Turku v usta. Vzel je

močen jermen iz torbe -popotnice in mu zvezal noge. Aga je sopihal in obračal oči. Tone ga je tolažil, da ne bo tako hudo, in ga vrgel za drevesni plot. Padel je v mehko posteljo večletnega, sprhnelega listja in blata. Neugodni duh plesnobe mu je silil v nos, mokrota je udarjala skozi svileno obleko. Zvijal se je in se ukopaval čimdalje globlje v grez.

Ogenj je ugasnil z jeznim sikanjem, dim se pokadil v srditi megli. Vitez je razstavil može in mladeniče ob cesti. Vsak je hotel biti prvi. Vsak je stal, preteč kot teman oblak, vsak je stiskal orožje k srcu.

Od Krke je prihajal nejasen šum. Bližal se je vedno bolj. Že je razločilo tenko uho topotanje konj, korake pešcev, klice: „Na pomoč, bratje!“

Klicali so brate, upali rešitve . . . Na njihov klic pa je odgovarjal pok biča. — — Živeje je zakročila kri po žilah teh, ki so čakali, trdneje so stisnile roke orožje — v udih se je potrojila moč . . .

III.

Svetla kraljica noči se je umikala za goro. Priroda se je bila ogrnila v molko-nemi plašč. Drevje se ni genilo, trava ni šepetala, voda se je potajila. Nočne ptice in zveri so se poskrile po brlogih. Noben glas ni motril jutranjih sanj zemlje in neba. Potem je počila zora, nebo je zardelo od radosti. — Zdanilo se je. —

Po gozdih okoli Brežic je oživel. Trde roke so odmikale rosne veje, težke noge so stopale trudno po mokrem mahu, plašen pogled je hitel v dolino, ki je tiho ždela v jutranjem mraku. Počasi so se razločila izmed varnega zavetja dreves beloodeta ženska bitja. Pa to niso bile vile gozdarice, namenjene zarajati jutranjico v slavo vstajajočega solnca. — Pod belo odejo plaht so se skrivala bedna bitja, plašna srca ženâ, mater.

Nežni otroci so dremali v njihovem naročju, in drobni glaski so prosili: „Mama domov — k atu! Mama kruha — lačen!“

Težko so vzdihnile žene: „Uboga deca — kruhek je zgorel — doma ni! Ateka je

vzel Turek!“ Pritisnile so zdihovaje otroke k sebi in se spustile vniždol, proti bojnemu polju.

V vrbju onkraj Save se je zazibalo. Veje so pokale pod brezobzirno roko, pesek se je udajal pod težkim kopitom natovorjenih konj. Voda je zapljuskala. Na prelivajoči se zibelki valov se je zanihal čoln, začul se je udar vesla . . . Ozki nos čolna je rezal vodo proti levemu bregu. Glava pri glavi je sedela v lahkem lesu, roka pri roki je stiskala orožje, pa glasu ni bilo iz nemih ust. Čoln je priplul k bregu — in izkrcala se je trudna četa nočnih stražnikov. Ustavila se je na bregu in čakala. Čoln se je vrnil, hitel — in zopet donesel nov tovor.

Globok glas je pretrgal molk.

„V mestu je še vse tiho . . . Pohiti, Vilemir, naznani gradniku, da je okolica prosta. Tone, pojdi za mladeničem v grad. Preskrbi tam Turkovega konja in plen. Možje, hvala vam na hrabrosti! Zdaj ste prosti, plen vam razdeli gradnik o priličnem času.“

V rdečem žaru zarje se je zasvetila čelada tujega viteza. Pred njim se je poklonil vitki mladenič, skočil na konja in izginil med drevjem. Tone se je obotavljal pri konjih in opomnil boječe:

„Kam pa vi, gospod? Pazite — pazite! To-le drevje se mi zdi nevarno: lahko se skriva turški hlačar za njim . . . Z menoj bi jezdili v grad! Saj je zadosti, da smo izgubili našega bubeca . . . Oh, kaj porečejo naša gospodinjica?!“

„Molči in pojdi, nekaj mož ti pomaga.“

Viteza je zakrilo vrbje. Po produ je zaškrtalo, po pesku je zadržalo. Z utripajočim srcem je šla večina za vódjo na polje poraza. Le par Hrvatov je ostalo pri konjih in motrilo s krviželjnim pogledom na konja privezanega Turka. Nevoljen se je zadržal Tone:

„Kaj streljate z očmi vanj! Namesarili ste se nocoj . . . Hajd naprej!“

Zdajci je zabrnul po zraku mil glas zvona. V gradu se je oglasil rog. Tone je srečaval množico, ki je hitela skozi odprta mestna vrata. Speli so z raznih strani k istemu kraju.

Nad Brežicami se je dvigalo solnce. Zardele so gore, zapele ptice. Biserno so zablestele rosne kaplje, zažuboreli so potoki, glasneje je zašumela srebrna reka, lepa Sava. Vse je radostno pozdravljalo življenja svetli vir. Žal, obsvetilo je solnce tožne ostanke vasi, visoke kupe mrtvih, in vničene setve na pomendranih poljih. Stotero solznih oči se je uprlo vanj:

„Zakaj nam siješ tako žarko na dan nesreče? O solnce! Ni ti mar, da obsevaš

BERTEL THORWALDSEN.

KRŠČANSKA LJUBEZEN.

naše mrtve nade . . . Skrij se za črne oblake, ker danes nas žali tvoj svetli soj!“

Pa solncu ni bilo mar solznih oči. Prihajalo je oddaleč, na dolgi poti je videlo, da plače povsod človeštvo. In višje se je dvigalo v ognjeni lepoti, zemlja se je kotala v zlatem žaru in razkrivala dragemu ženinu lepoto svojih gorâ, gozdov in rek. V svežem zelenju so zablestele iz prozorne jutranje megle z gostim lesom pokrite visoke glave Uskokov, Bizeljske gore in Lju-

belja vinorodne glavice. Podolgato, ozko je vstajalo na strmem bregu Save zidano prastaro selo Brežice.

Močni pas notranjega zidu, ki je varoval mesto od kopne strani, je še stal ponosno in trdno, zunanjih okopov pa so se držali le pretrgani kosi. Med razdejanimi kupi kamenja je ležal marsikateri Turek — s preklano glavo:— Malo pred mestom sta se objemali šumeči sestri Krka in Sava in tekli skupno skozi lepo, z nizkimi griči okrašeno planjavo mimo šumečih gozdov in gajev. — Polje je bilo po-teptano in opustošeno. Po vinogradih niso objemale več trte visokega kola. Z zlomljenih, ožganih vej dreves je gledalo črno tramovje hramov in hiš. Po dvoriščih so ležali ostanki razvlečenih, vničenih stvari . . . Tožno je bilo vse to, in vendar lepo v bisernem svitu rose. Ponočna ploha le bila oprala zemljo vseh madežev in je izmila srage potu, krvi in poslednjo solzo z lic mrtvih junakov ob Savi. Čista so bila zdaj njih lica, čista in tako mirna! Zaprlo se je oko, roka je izpu-stila smrtno orožje. Mir, globok, neporušen mir je vel z veličastnimi perutmi nad tem poljem. Krščeni in nekrščeni so ležali v hladnem objemu Morane . . .

Prihiteli so nočni četniki, možje in mladenci, pogledali čista, mirna lica in pogledali sebe. Zažarele so grde lise krvi. Rdela je na licu, na rokah, držala se v grdih pegah obleke, zmešana z možgani je lepela strjena na batu, na cepcu in kolu . . .

Seveda, saj so se bili. Bili? Ne, pobijali so.

Morečo željo maščevanja so ohladili v krvi. Sekali, tolkli so že mrtva trupla in vlačili oplenjena v Savo. Radost je bila takrat v srcu, velika, divja radost — sladko je bilo maščevanje. A zdaj so se sramovali pred belim dnevom . . . Spustili so krvavo orožje v travo, umili so lica z roso in se bližali mrtvim. Tačas so dospеле tudi žene z otroki. Položile so otroke v travo in se vlek-le s klecajočim kolenom, plašnega pogleda med mrtve . . . Začudeno so gledali otroci za njimi. Čemu spi toliko mož in konj v travi? Kje je atek, zakaj joče mama? . . . Spustili

so se v zategnjen, žalen jok, kateremu je odgovarjalo lajanje psov, krakanje vran. — Oprezno so hodile žene med mrtvimi, prevračale kupe, obračale na licu ležeče. Srečale so se z iskajočimi možmi, prašale se s pogledi . . . Tu se je vrgel ta, tam oni čez najdeno truplo, slišal se je vzdih — jok . . . Ali le rahlo, pritajeno, da se ne moti mrtvih veliki mir.

Pred veličastno podobo od solnca obzarjene smrti se je ustavil knez Radivoj, snel čelado, jeklene rokavice in sklenil roke. Solnce je obsevalo bujnolaso glavo, madeže krvi in luknje na oklepnicah, na spodnji suknji in dokolenicah. Vitez se je prekrizal. Pogled mu je visel na kupu trupel, srce je sililo tja, a ustavljala se je noga. On sam je bil nasul krvavo mogilo na mladega oprodo.

Od mesta sem je prihajal šum. Zemlja se je zatresla pod težkim korakom. Zašumelo je plašnih glasov — truma meščanov, tlačanov, ženâ in otrok je hitela mimo Radivoja — svetla družba vitezov ga je obsula.

„Bog s teboj, junače!“ je zagrmelo iz krepkega grla, železna roka mu je stiskala desnico. Krog njega so se zibale ponosne perjanice, se svetili dragoceni balčaki ob meču kranjskih, koroških, štajerskih in hrvaških vitezov. Razen starega viteza s sivo razmršeno brado, so ga gledali in pozdravljali vsi z radostnim začudenjem. Šumelo je prašanj na ustih in očeh — ali prvo je morala biti molitev, žalosten pozdrav mrtvim junakom. Sneli so čelade, nagnili glave.

Bili so vitezi svetu znane slave. Stare in nove brazgotine na obrazih so pričale glasno

o njihovega junaštvu. Pa včerajšnji dan je videl njihovo sramoto. Bežali so — prevelika je bila sila — bežali so za varno zavetje mestnega zidu. Njihovi oprode, moštvo pobito ali zaslužnjeno . . . Smejal se bo oholi Turčin krščanskim pašam. Po hanih se bo pela pesem o begu kristjanov. Gladil si bo

KODANJ: PRIZOR Z ULICE Z OKROGLIM STOLPOM.

Turek brado in ustil se bo: „Moja je dežela ob Savi, Krki in Dravi — velik je Allah in Mohamed!“

Stari vitez je pristopil k Radivoju:

„Govorite, hrabri vitez: Ste li vi svetli Jurij? Ste vi pognali poganskega zmaja izpred našega mesta? V skrbeh smo prečuli noč, čakali napada od vodne strani, menili, da je

zvijača, ko je sledilo velikemu vrišču bojno molčanje . . .

Radivoj je pogledal neznanega govornika in si domislil, da mora biti stari mož brežiški gradnik. Odgovoril je s krepkim glasom:

„Ne prašaj, Fran, po činih brzokrilega zmaja, veruj, da je zmožen prepoditi celo vojsko . . . Ne poznaš junaka po licu, kakor ga pozna večina izmed nas — ime Rihemberškega pa ti gotovo ni neznano . . .“

Gradnik je sklonil sivo glavo in stiskal roko Radivoju:

„Srečno oko, ki vidi junaka tako znanega imena, v čast si štejem, da smo dolžni tako slavnemu vitezu hvalo za rešitev gradu. — Govôri, junače, ali te je vrglo iz oblakov? Res, kjer se ponaša bunčuk, tam se sveti tvoj meč! Neutrudni sekač turških glav, kje je tvoje desno krilo?“

„Po dolgi odsotnosti sem se vračal skozi Kranjsko proti Rihemberku. Videl sem sled turškega kopita, slišal, da se bo bil boj pri Brežicah. Prihitel sem — prekasno, da bi ustavil naglo prodiranje. Sekala sva z Vukičem, Tone je mahal za mano. Mladostni ogenj je prevaril Vukiča. Obkolili so ga — zaman sem se trudil, padel je kot junak . . . Gospod ga vzemi v svoje krilo! — Tropa janičarjev se je vrgla na mene, prebodli so mi dobrega šarca. Vrgel sem bega raz vranca, zajahal ga in nasekal Vukiču mogilo. Padel je vaš vodja raz konja, nastal je splošen divji beg . . . Turke so podili, pobijali . . . Moj Tone me je opominjal, naj se vrnem. Ob Savi sem ustavil bežeče kmete, zastražil sem mesto. Mislil sem si, da poskusi Ahmet zakuriti v mestu. Zgodilo se je — udaril sem nenadoma nanj. Tema pred nevihto je bila tako gosta, moja četa je napadala tako besno, da je menil Turek, da je prišla velika vojska iz Kranjske . . . Pobral je šila in kopita . . . Zastržil sem levi breg in poznavač turške navade sem pričakoval za pletnom razkropljenih čet. Glejte tam mlade junake, zarobil jih je Osman, pa rešil jih je pogumni vodja, mladenič, skoraj še otročjih let. Tem smo prišli s čolnom na pomoč.“

„Slava vam, gospod tovariš“, se je razveselil gradnik, „škoda bi bilo mladeničev, posebno gosposkega kmeta Vilemirja. Povedal mi je, kako je bilo in da ste zajeli tudi turškega ago.“

„Pozneje smo zajeli večjo četo. Vodila je obilni plen in vlekla ujetnike, privezane h konjskim repom, saj veste . . . Hej! kako so se vrgli tlačani ob tem pogledu na sovrage . . . Tisti mladenič — Vilemir — je bil kot ris. Porezal je vezi zaplenjenih, in tudi ti so planili na rablje . . . Lehko bi bili polovili nekaj živih — jih hranili v zameno ali odkup — pa ti besneži so pobili in sesekali vse . . . Še mučili bi jih, da ni bilo mene in — Vilemirja.“

„Da, Vilemir ima prvi glas v kmetiškem zboru“, je rekel gradnik s čudnim nasmehom. „Pa kje so, slavni vitez, rešeni Dolenjci? Povedali bi, kako je tam . . .“

„Kako je?“ je ponovil bridko Radivoj. „Požgana, poropana je Dolenjska — rešeni so hiteli domov, da pokopljejo mrtve, ležeče po oskrunjenih cerkvah, po porušenih taborih.“

„Pomagaj gospod Bog! Kje pa je Šenk, naš nesrečni vojskovodja?“

„V rokah Ahmed-paše. To mi je povedal moj Turek. On pravi, da bo izpustil paša Šenka za denar.“

Gradnik je ril z roko po sivi bradi.

„Tako se nam godi, gospôda, vitezi, tako! Kje je naše plemstvo? Kje so vam oprode? Tlačani? Posekani — in če niso, jih vleče Turek v mučno sužnost. Kje je cvet naših deklet? V haremu. Naša dika, krepki fantje? Kot janičarji prihajajo in pokončujejo rojstni kraj . . . Koliko tisoč naših je odgnal nekaj let sem Turek iz naših dežel. Čudno, da nas je sploh še kaj. Osem ur dolgo vrsto nesrečnežev je gnal predlanskem mimo Celja. Iz Kranjske samo enkrat, manjših ropov ne štejem, okoli 30.000 . . . Kdo bo obdeloval polje, — kdo branil deželo?“

Možje so poslušali in kimali otožno z dolgobrkimi obrazi. Vitez, širok in močan ko hrast, je udaril z železno roko po velikem meču in rekel z močnim glasom:

„Mi, dokler nas je kaj! Ne boj se, Fran, rod junakov ne izumrje; ko odstopimo mi, zavzamejo naši otroci naša mesta.“

„Prav tako, hrabri Herbestein“, mu je stisnil drug junak roko, „mi smo oklep, ob katerem se zlomi kriva sablja, s svojo krvjo varujemo meje krščanstva.“

„Zapuščeni od vsega sveta, zastavljajmo siloviti naval s svojimi trupli“, je pristavil Mokronoški.

„Znan je Turku vaš meč, gospôda“, se je poklonil Radivoj, „da ni vas, bi sedel kmalu naslednik Mohameda na Dunaju, na sv. Štefanu bi se svetil polumesec.“

Ponosni Višnjegorski, čigar ime je slovelo v devetih deželah in do samega cesarja, je grizel konec dolgih brk in izbruhnil:

„Prevelika teža je pala na naše rame — ne zmoremo. Evropa je gluha za naš klic. Prosili smo pomoči papeža in cesarja . . . Pisali smo lani v Rim, da nam ne kaže drugo, kakor oditi iz dežele . . . Rad bi pomagal papež — ali ni Kapistrana, da bi dvignil svet z gorečo besedo, ni Sibirjanina junaka, ni Sekule. — Cesar, tudi on stori, kar more. Razpisal je turške davke, dal obzidati naše trge, jim podelil mestne pravice in določil gotovo število vojakov. Storil bi več — pa mu nagaja trdovratno nemško plemstvo, s katerim se pogaja že leta in leta za izdatno pomoč proti Turku.“

„Cesar?“ se je nasmehnil glasoviti Krištof Lambergar, in zagorela je na bledem nosu brazgotina, sled nemile turške sablje. „Friderik ima drugih skrbi. Škofje, stanovi, dedščine, Matjaž in denar mu delajo večjo preglavico nego Turki. Glejmo, da storimo sami, kar moremo.“

„Drugič moramo biti previdnejši“ — si je upal opomniti mladi Cveteški, „včeraj smo drli res preneumno v svojo pogubo. — Toda glejte, gospôda, Šenkov sin, Janko, hodi med mrtvimi; gotovo išče očeta.“

Pogledi vseh so hiteli k dečku, ki je hodil v modrem baržunu, pepelnate kodre do ramen, ko divna prikazen po polju smrti. Moralo mu je biti komaj štirinajst let. Lahkega kratek meč, ki pač še ni videl krvi, mu

je visel ob svetlem pasu, suknjica je bila lepo vezena, čapka v roki modra, z belim peresom.

Višnjegorski je poklical rahlo dečka. Prihitel je. Modro oko mu je gledalo polno pričakovanja in strahu, otročje obličje je bilo blede, solzno. Mrka lica mož, ki so bili vajeni poboja kakor vsakdanjega kruha, so se ublažila. Višnjegorski je objel dečka in mu govoril ljubeznivo:

„Ne išči očeta pri mrtvih, Janko. On živi. Sicer je zaslužjen, pa Ahmed-paša ga izpusti za odkup. Zato ne žaluj, Janko, še boš videl očeta.“

Deček je sklenil roki in se ozrl hvaležno v nebo:

„Zahvaljen bodi Bog, da je oče živ! Z našo revščino ga ne bomo mogli odkupiti; gradič so nam porušili Turki, tlačane so odvlekli. Pa bom hodil od gradu do gradu — prosil . . . Samo če Turek ne muči očeta.“

Solze so zaigrale v mladih očeh in tekle po bledem licu. Vznemirili so se mrki možje. Ta je tiho klel, oni je stiskal pest. Solze! Junaki so gledali rajši kri. Radivoj je stopil k dečku in mu otrl solzo: „Uteši se dragec, najde se tudi med Turki človek! Misli tudi, da smo dolžni kaj pretrpeti zaradi križa . . .“

Deček je kimal — ali solzni potok se ni dal ustaviti. Rožljali so meči, zveneče ostroge . . . Lambergar je planil:

„Doklej, gospôda, nam bo odvajal Turek naše plemstvo v sramoto! Ah, da mi je pobiti vso Turčad s tem svojim mečem!“

„Zaupajte hrabri vitezi! Gospod prepusti le za hip, da zatemnuje slava Njegovega imena. Prej ali slej se mora ukloniti križu, krščanski misli, ves svet. In en hlev bo in en pastir!“

Slaboten glas starčka je izgovoril te besede, med bojevnike je stopil mož miru, pod težo let sklonjeni, častitljivi brežiški vikarij. Žalostno so viseli sivi lasje v nagančeno čelo, blede je bilo velo, blago lice, iz živih oči pa je seval žarek prepričanja.

„Tako daj Bog!“ so vzdihnilo vitezi in se začudili: „Vi tukaj, častiti oče! Zakaj se trudite na ta žalostni kraj?“

„Pokropit sem prišel mrtve ovčice in maševat za nje in za žive.“

„Krasna misel, častiti“, so priznali vitezi. Bili so zelo potrebni tolažbe, po slabotnem starčku naj prihaja krepkim možem. Že sta prihajala od mesta Vilemir s cerkovnikom; nosila sta lesene dele preprostega oltarja, ki je služil navadno le o sv. Lovrencu svojemu vzvišenemu namenu, ko ni mogla sprejeti majhna farna cerkev vseh čestilcev farnega patrona in je opravil sevniški vikar sveto daritev pod milim nebom. Poleg Vilemirja je hodila majhna deklica. Oddaleč bi mislil, da je otrok, v bližini pa si spoznal, da je le zaostale rasti.

„Bleda prihaja“, je dejal nevoljno gradnik, „mar je to prizor za njo?“

„Molila bo z nami“, je odgovoril vikarij. Vsi so se ozrli na deklico. Živa rdečica sramu ji je stopila do čela pri pogledu na viteze, a prepodila jo je smrtna bledica, ko je zagledala mrtve... Ustavila se je zraven strica vikarja. Visoki in močni vitezi so gledali z žalnim pogledom usmiljenja slabotno bitje.

Vilemir se je spretno sukaj pri delu. Kmalu je stal oltar v častni straži dveh vitkih topolov. V lesenih svečnikih so gorele voščence. Vilemir je oblekel vikarja v belo haljo, ga odel s krasno vezanim plaščem, položil veliko mašno knjigo na oltar in pokleknil za strežnika zraven Janka. Koleno pri kolenu so klečali v rosni travi vitezi, meščani in tlačani. Topoli so šumeli. Bledi plamen sveč se je sramoval žive solnčne svetlobe, zvijal se je in trepetal. Solnce je zlatilo krasno pisane, častitljive črke stare glagolice. Svečenik je opravljal mašo po obredu oglejske cerkve, čital jo v milozvenečem jeziku trpinov.

Po dokončani daritvi je šel vikarij med mrtve in jih kropil. Vitezi so vzeli sveče z oltarja in svetili. Oblaki kadila so se gubili po svežem jutranjem zraku... Iz vseh grl se je razlival po rosni krajini pretresljivi: „Usmili se, Gospod!“

Petje je utihnilo. Dim in duh kadila se je izgubil. Plemiči so iskali svoje prijatelje

in podložne med mrtvimi. Bilo je prepričati se: kdo je mrtev, kdo odgnan... Gradnik je hodil od gruče do gruče, prašal, štel: bilo mu je pripraviti pogreb.

Med žalostnimi je hodil vikarij s tolažečo besedo. Izbruhov divje bolesti ni bilo slišati. Če je bilo tudi oskrunjeno telo dragih mrtvih, če je zevala krvava rana mesto ušesa, nosu... če ni bilo roke, noge, glave... Verovali so, da se je dvignila duša nedotaknjena, cela — da vstane isto telo v novi lepoti ob dnevu vseh dni.

Kriva sablja se ni mogla hvaliti, da bi bila porazila veliko število vitezov. Te so odnašali urni konji — branilo jih je jeklo in železo. Kmetov, tlačanov pa je ležalo kot snopja za ženjicami.

Rihenberški se je približal piramidi trupel. Za njim je prihitel Tone. Na mig gospodarjev je jel odkladati trupla. Razkril je telo mladeniča, ležeče v mlaki strjene krvi, pol života pod konjem, noge še v stremenih.

Tonetu je mignil blede gospodar. Prenesla sta truplo v čisto travo. Tu je ležal mrtvi junaček, kakor mlad hrastič, posekan, pobit... Onemogla je visela glava, desnica pa se je še oklepala za mlado roko pač pretežkega meča... Vendar bi pričali dragi mrtvi, da se ni utrudila v sukanju in sekanju, dokler ni odbežala s krvjo moč življenja...

Prihitelo je moško in žensko, občudovalo, obžalovalo mlado viteško drevo. Rihenberški jih ni slišal. Klečal je pri mrtvecu, odpel mu čelado. Grda rana se je pokazala. Poprej bela svilena marama se je pordečila... Z rahlo roko jo je snel vitez z vratu mrtveca in mu jo položil na hladno srce...

Z nežnimi prsti jo je vezla Romana in jo podarila mlademu prijatelju na prvi pohod. Častno jo je nosil mladenič — sedaj naj počiva z njim...

Žalosten je motril Rihenberški mrtvega. Sedaj tako bledega, sicer vedno žive rdečice žarečega lica so se držali s krvjo napojeni črni lasje. V boju se bliskajoče vesele mlade oči, vedno k glasni pesmi pripravljena usta — zaprta — mrzla...

V veliki bolesti je zastokal hrabri vitez Radivoj:

„Pomiluj, Gospod! Kje umirajo tužne Bosne nesrečni sinovi! Ah, nam pregnancem ni sojeno počivati v sladkem krilu rodne zemlje . . .“

Vrta roka se je dotaknila rame žaljučega viteza, drhteč glas ga je tolažil:

„Ne žaluj, če umrješ tu ali tam: Vsa zemlja je Gospodova last! Bridek nam je ta dan — pa tudi ta mine, moj sin, ker minljivo je časno trpljenje!“ (DALJE.)

GRIŠA:

VIHAR NA MORJU.

Pod vetrom kostanji šume,
ob dušo mi morje bije,
v viharo brezkončnost se lije
morja svobodni ukaz.

V prah se drobijo skale,
oskrunjeni stari maliki,
bogovi prastari, veliki
skrivajo plašni obraz . . .

Sam Pozejdon kraljuje
nocoj v svoji slepi oblasti
in meče v naročje propasti
Gejin slabotni rod!

Obstoj, krvnik brez postave,
ki trupla moriš črviva,
glej, duša je neumrljiva —
ne dvigaj krvavih rok! . . .

GRIŠA:

ENA ŽALOSTNA.

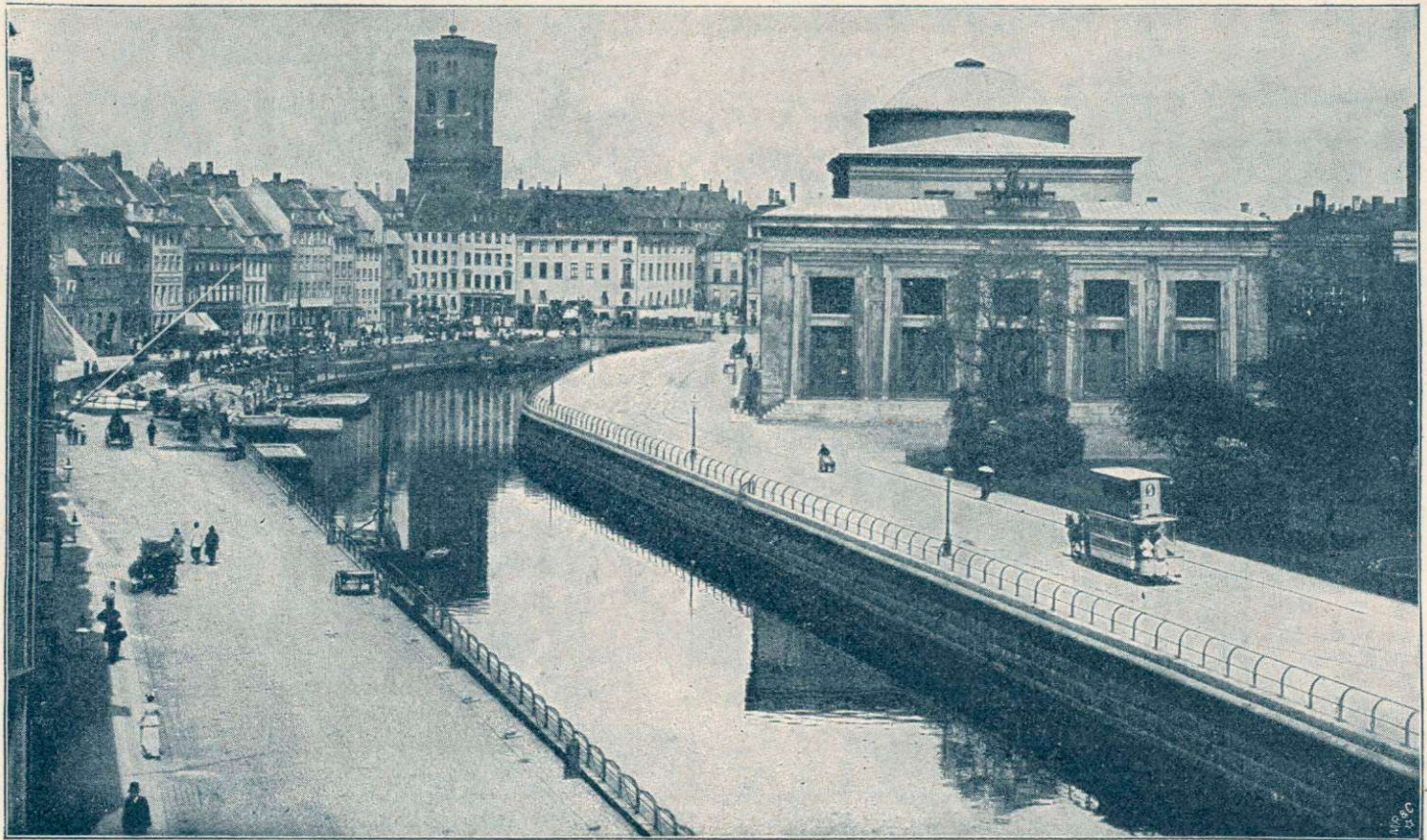
Težko je na svetu meni,
popotniku brez ceste,
težko je življenje meni
brez družice zveste.

Ni je v urah težkih
k meni roke srebrne,
da mi čelo obriše,
da mi solzo utrne . . .

Prijatelji so moji
temni gozdovi,
bolne, brezplodne želje
moji sinovi.

V boli so pognala
brez brstov in cveta,
žalostna, brezupna
moja mlada leta!

THORWALDSENOV MUZEJ V KODANJU.

JOS. LAVTIŽAR:

ONSTRAN BALTIŠKEGA MORJA.

POPOTNI ZAPISKI.

(DALJE.)

15. V Kodanju.

Kj ö b e n h a v n, glavno mesto Danskega!

Zopet stojim osamljen v sredi silnega vrvenja, a se ne strašim. Bom li iskal pri kom pomoči? V svojem življenju sem se že na marsikoga zanašal, a se mi ni godilo dobro. Čestokrat se je glasil odgovor: „Prav rad, toda obžalujem, da ne morem.“ Mogel pa zato ni, ker ni hotel. Polagoma sem se naučil v tej šoli, da se zanašam le sam na-se, in od tega časa nisem nikoli zapuščen.

Pred kolodvorom je stala dolga vrsta eno- in dvovprežnih kočij, ki so bile, kakor sem kmalu spoznal, naročene za popotno karavano. Dandanes se prirejajo tovarišije, ki se podajajo na skupno potovanje v daljni

svet. Udeleženec plača določeno vsoto za vožnjo, hrano itd., in potem nima nikake skrbi več, kako da bo prišel naprej, kje bo obedoval in spal. Z vsem je oskrbljen kakor majhen otrok, ki si sam ne more pomagati. Samo pestujejo ga ne, in tudi jesti mora brez tuje pomoči, za drugo se mu pa ni treba brigati. Take udobnosti še nisem poizkusil. Do sedaj sem se prerival sam skozi to solzno dolino, ponašajoč se s svojo samostojnostjo in držeč se pravila: „Plavaj ali vtoni!“

Popotna družba, o kateri govorim, je sestajala iz gospodov in gospâ, kajpada imovitih stanov. Ni jim trebalo drugega, kakor s praga stopiti v kočijo, in konec je bilo vseh težav. V varnem zavetju leskečih vpreg so jih nesli urni konjiči proti gostiščem, kjer jih čakajo pripravljena stanovanja.

Z menoj ni šlo tako gladko. Ko se je spraznil prostor pred kolodvorom, sem pre-mišljeval, katera ulica me pripelje v hôteł „Dagmar“. Nesreča je zahtevala, da sem se popolnoma zmotil v oziru lege. Ako za-menjaš sever z jugom, prideš na čisto na-sprotno stran. Mesto da bi se bližal namenu, oddaljuješ se od njega. Tako se je godilo meni. Nekaj časa stopam dalje, pa vedno bolj mi prihaja misel, da grem napačno. In kadar se nahaja človek na nepravi poti, zajde kar naenkrat silno daleč.

Toda čemu tavati v negotovosti? Saj imam pri sebi tovariša, ki mi bo povedal, kako in kaj. Vsedem se na klopico, stoječo v bližnjem drevoredu in vzamem iz žepa magnetično iglo. Primerjaje z njo mestni načrt, sem kmalu na jasnem. Pojdi z mano, dragi kovčeg, iti morava nazaj. Vidiš, tam doli se vzdiguje mogočni stolp mestne hiše, okoli katere se razprostira velik trg (Raad-husplads). Tam nekje bova dobila prijazne ljudi, ki naju vzamejo za nekaj časa pod streho.

Hôteł „Dagmar“, ki sem ga iskal, je izmed najboljših gostišč v Kodanju. Veselil sem se, da dobim prijazno sobico in gosto-ljubno postrežbo, a zopet mi je bil pre-križan račun. Vse polno, nič prostora — to sem izvedel, stopivši skozi velika vrata. Ker je bil ugovor nemogoč, prosim oskrb-nika, naj mi nasvetuje kako drugo solidno gostilno, v kateri bi se nastanil. Drage volje mi pokaže v obližju turistovski hôteł, pa tudi tukaj je bilo vse oddano. Nikdo drugi, nego tista omehkužena popotna karavana, katero so poprej tako imenitno sprejeli na kolodvoru, me je pripravila v to zadrego. Treba je bilo iti dalje, in šele pri tretji hiši z naslovom „Hôteł Hafnia“, dobim stano-vanje. Dobrih ljudi, ki so me vzprejeli, sem bil toliko bolj vesel, ker sem mislil, da bom tudi tukaj brezuspešno trkal na vrata. Pozna se, da zahaja v poletju veliko tujcev v Kodanj.

Ko spravim svoje reči v red, se je začel nagibati dan proti večeru. Ogledovanje mesta sem moral odložiti za jutri, a tudi večer se

je moral izrabiti za kako mestno znameni-tost. Hajd v Tivoli! Ondi bom videl, kako si velikomestna gospôda preganja dolgčas.

Kar je Prater na Dunaju, to je Tivoli v Kodanju. Nahaja se ob južni strani mesta prav blizu kolodvora. Obsežen prostor, na katerem je zgrajenih cela vrsta paviljonov, služeeh za razveseljevanje. Pri vhodu sta bila dva stražnika, vsak pri enih vratih, in sta sprejemala vstopnino, ki iznaša 50 örov. (Danci, Norvežani in Švedí računijo na krono, ki sestoji iz sto örov. Pol danske krone je 50 örov. Njihova krona je 32 vinarjev več vredna nego avstrijska). Skozi vrata je šlo mnogo ljudi, ki so z veseljem plačevali do-ločeno vsoto. Človek je že tak, da si rad privošči kako veselo urico, in takrat se mu nič ne zdi škoda denarja. Stal sem nekaj časa zunaj, gledajoč dohajavce, potem pa oddam svoj obolus vratarju in odkorakam v notranje prostore.

Najprej pridem v razsvetljen vrt, zasajen s košatim drevjem. Na uho mi zadoni godba, in kmalu se mi pokaže okrašen oder, pred katerim je bilo zbranega veliko ljudstva. Na odru so glumači predstavljali igro, ki se je prav lahko razumela brez znanja danskega jezika, ker se je vršila s samimi znamenji. Predmet komedije je bil dogodek ki se ponavlja mnogokrat v živ-ljenju ter se konča z običajno poroko. Na vsak način prijetnejše, nego da bi junak pantomime končal s samoumorom. Sklep so nam osolili s prizorom, da sta prihitela na oder dva policaja ter odvedla v zapor onega spletkarja, ki je povzročil velike preglavice ženinu in nevesti. Bila je preprosta, a do-stojna zabava, izvablajoča mnogo smeha in ploskanja.

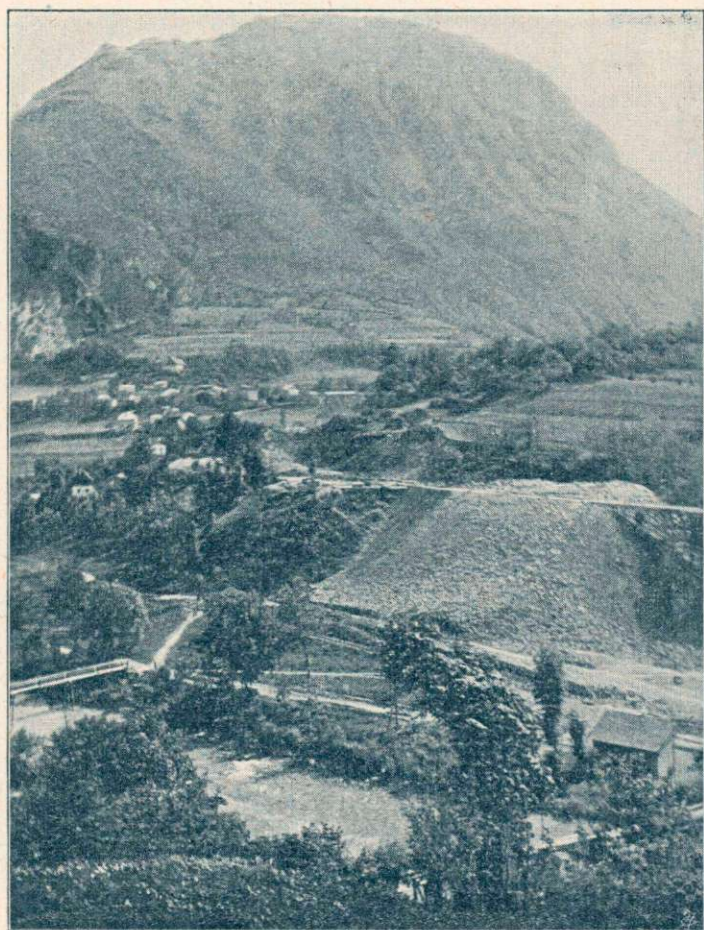
Komaj se je končala ta predstava, že se zaženó ljudje na drugo stran vrta, od ko-der se je čula turška muzika. Tudi jaz sem udaril za njimi. Oddaleč vgladam slona, segajočega visoko nad vso množico. Na njem je sedel divjak temnega obraza in zmršenih las, a ne vem povedati, iz kate-rega dela sveta doma, če je bil sploh pri-

sten divjak. V bližini je stala nizka, z bičevjem pokrita koč, v kateri si videl divjaško družino. Ko se naveličaš, greš naprej ter se ustaviš pri drugem, tretjem špektaklju, katerih imaš na izbiro. K sebi te vabijo panoptiki, bazarji in sploh razne naprave, namenjene kratkočasju. Izprehod skozi Tivoli dokončaš s tem, da sedeš k mizi in si ukažeš prinesiti poljubno okrepčilo. Umetnostnega vžitka sicer ni na tem ljudskem vrtu, toda kdo bi povsod iskal umetnije! Treba je tudi domače zabave, katero ima rado staro in mlado, učeno in neučeno.

Zapustivši Tivoli pridem na sijajno razsvetljene mestne ulice. Razsvetljava se je videla toliko lepša, ker je bilo tudi nebo posejano z zvezdami ter se je na severozapadu še rudečila večerna zarja. Pozna se, da smo bliže severnemu tečaju, ker solnce tako pozno zahaja. Meščani so se izprehajali semintje. Posebno pred nekim poslopjem, stoječim nasproti glavnemu kolodvoru, je bila živahna gnječa. Kaj more to biti, da sili vse skozi vrata? Tako zahajajo ljudje v cerkve ali v gledišče. Grem bliže in izvem, da je tukaj cirkus. Noč je in nimam iti nikamor več. Naj žrtvujem eno dansko krono, da si ogledam predrzne jahače, ki so naslikani na velikanskih lepakih po stenah.

Zbor godcev je začel pravkar svirati, ko vstopim v rotundo, odsevajočo v čarobnem svitu. Naokrog sedi stotine ljudi, med njimi mnogo imenitne gospôde. Godba igra začetkoma v počasnih akordih. Polagoma zavzame hitrejši tempo, glasovi narščajo vedno silneje, slednjič pride navdušenje do vrhunca. Ko se je združilo piskanje flavt in klarinetov z mogočnim vršanjem fagotov, trobent in posavn v gromovit odmev, pretresajoč visoki obok leskeče arene, začnejo prihajati jezdec na črnih, rujavih in belih vrancih. Najprej so se jahači in konji priklonili zbranemu občinstvu, potem pa se je začela divja gonja, da bi bilo dobro večkrat zamižati zaradi smrtnonevarnih skokov. Čuditi se je človeku, ki dobi vsled vaje tako spretnost, pa tudi živali, da se more tako izučiti. Spomnil sem se staro-

rimske gimnastike, ki pa gotovo ni bila razvita v tolikem obsegu, kakor je sedanja. Nekdanji cirkusi se nam kažejo v svojih razvalinah kot ogromne zgradbe, a da bi bili stari pagani tako drzoviti, kakor so novodobni telovadci, ni verjetno. Salto mortale v vseh njegovih vratolomnih oblikah jim je bil popolno neznan. Zgodovinarji poročajo, da se je v XV. stoletju izkazoval v Evropi Neapolitanec Pietro. Jahal je divjajočega konja brez sedla in uzde ter skakal z njim skozi goreče obroče. Vse ga je smatralo

Fot. J. Zazula.

Z bohinjske železnice: Partija pri Grahovem s Kojco.

kot čarovnika, in prav to ljudsko praznovstvo mu je doneslo tudi smrt. Ko je prišel v mesto Arles na južnem Francoskem, so sežgali na grmadi njega in njegovega konja. To nam kaže, da je dosegla umetnost konjskih in drugih artistov šele v poznejšem času ono stopinjo izobrazbe, do katere so se povzpeli dandanes in nad katero se po pravici izgledujemo. Marsikdo izmed gimnastikov je že padel z grozno

silo na tla in obležal ondi s potrtimi udi, a zaradi tega imajo cirkusi še vedno dovolj pogumnih dirjavcev, plezavcev itd. Zaslužek je dober, in za dober zaslužek se stori marsikaj. Pri takih igravcih je vsak trenotek lahko smrt, toda za denar imajo tudi življenje na prodaj. Odkar je šel Emil Gravelet, kateremu so rekli Blondin, po razpeti vrvi čez slap Niagara, so dobili njegovi stanovski tovariši toliko večji pogum. Blondinovo ime je bilo znano po vsem svetu, ne manj slavno, nego imena kraljev in cesarjev. Čita se, da je njegov glasoviti iz-

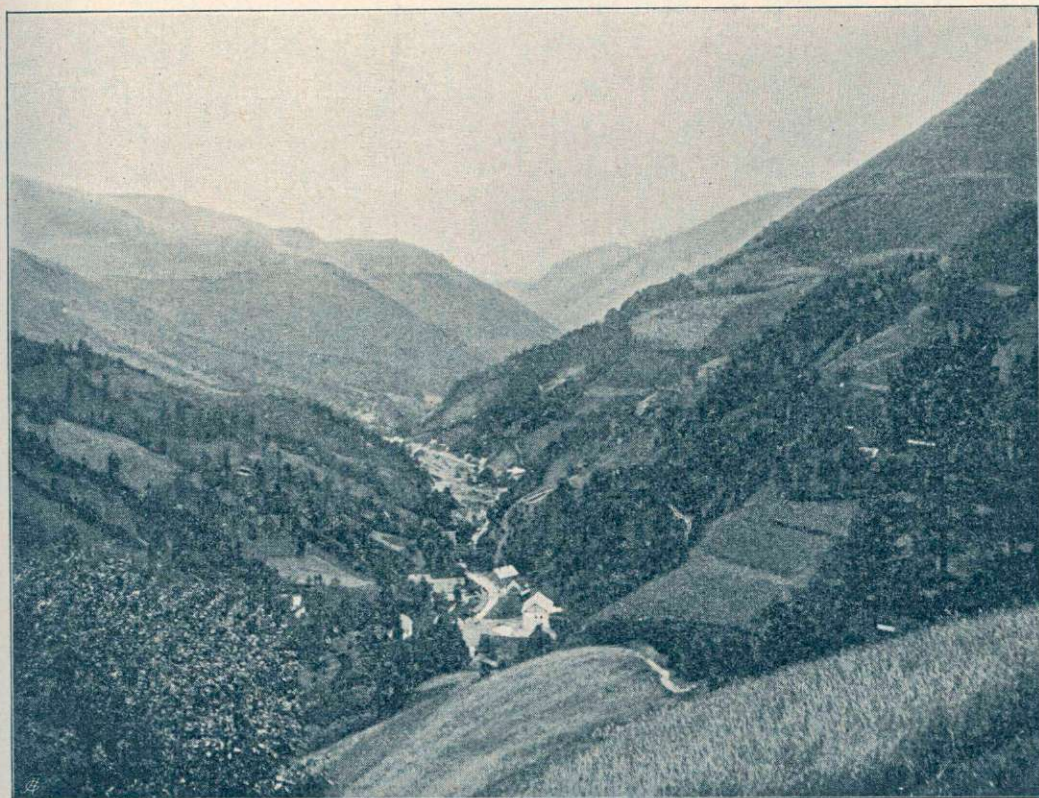
se čula vsaj na naši mali zemeljski obli povsod ista govorica. Izginili bi vsi prepiri zaradi narodnosti, imeli bi velikansko skupno slovstvo, in ljudje bi se čutili toliko bolj brate med seboj, ker bi razumeli drug drugega. Umevno je, da bi se bilo tudi meni boljše godilo med Danci v Kodanju.

Kot dijak sem čital v nekem berilu o rokodelskem pomočniku, ki je prišel, iskajoč dela, v Amsterdam. Tu vidi med drugimi hišami posebno veliko in lepo palačo. Rad bi bil izvedel, čegava je, in zato vpraša moidočega moža, kako se imenuje gospodar tega lepega poslopja.

„Kannitverstan“ odgovori mož in hiti dalje. Premožen gospod, ta Kannitverstan, si misli popotni rokodelčič. Potem pride do morskega pristanišča, kjer je bilo mnogo ladij, med katerimi mu je bila ena najbolj vseč. Zopet vpraša, kdo je njen posestnik.

„Kannitverstan“ se glasi odgovor. Ni čudo, modruje pomočnik, da ima bogati mož poleg krasne hiše tudi krasno ladjo. Sedaj ugleda naš popotnik sijajen mrtvaški sprevod. Črni konji so peljali pozlačeno mrtvaško krsto, ki jo je spremljevala imenitna gospô-

da. Tudi on se pridruži zadnjim vrstam pogrebcev ter vpraša enega, kdo je bil bogatin, ki ga nesó na pokopališče. In zopet sliši odgovor: „Kannitverstan“. Kaj ti pomaga vse premoženje ubogi Kannitverstan — govori rokodelec sam s sabo — nesli so te iz lepe hiše, v katero se ne vrneš več. Tudi ponosne ladje ne boš več videl, na malem prostorčku boš počival, in kar si zapustil, pride drugim v roke. Spremil je mrliča prav do jame in bržkone bolj goreče molil za dušo neznanega moža, kakor oni, ki so ga

Fot. J. Zazula.

Z bohinske železnice: Podbrdo s Petrovega brda.

prehod čez slap reke Niagara prišel gledat tudi princ Waleški, angleški prestolonaslednik. Blondin se je spoštljivo ponudil, da ga ponese v visočini čez reko, kar pa je kraljevič odločno odklonil.

16. Cerkve in kraljevi gradovi v Kodanju.

Kako prijetno bi bilo, če bi se govoril na svetu samo en jezik! Saj je svet neznanško majhen v primeri z zvezdami na nebu. Torej ne bi bilo nemogoče, ako bi

poznali. Kajpada ni vedel, kako zelo se moti v imenu. Tisti trije, katere je vprašal, ga niso razumeli, in zato je vsak rekel „Kannit-verstan“, kar pomeni v holandskem jeziku: „Ne morem razumeti“.

Tudi jaz sem videl v Kodanju lepe cerkve, gradove, ladje itd. Akoprav me čitatelj morebiti ne bo imel za tako preprostega, kakor je bil ta rokodelčič, prepoznati moram vendar, da sem marsikatero monumentalno stavbo sicer videl, a nisem vedel, čemu so jo sezidali in kaj je v njej. Če bi bil pa koga vprašal, kako se imenuje to in ono, hitel bi bil mimo mene ter rekel, da me ne razume. Zato morem poročati samo o onih zgradbah, ki so mi vsaj deloma znane.

Med luteranskimi cerkvami zavzema prvo mesto metropolitanska cerkev, stoječa v sredi notranjega mesta. Pravijo jej Fruekirche (Frauenkirche). Ob glavnem vhodu se vzdiguje nad njo mogočen čvetrovoglat stolp, pokrit z nizko streho. Cerkevna notranjščina je preprosta, nič drugačna, kakor v drugih luteranskih templjih. Edini kinč jej je nad tri metre visok kip, predstavljajoč Krista v sredi apostolov. Izdelal ga je iz belega marmorja veliki danski umetnik Thorwaldsen, o katerem bomo pozneje več izpregovorili. Tudi apostoli so kameniti. Druga, posebno lepa cerkev se nahaja v ulici Bredgade ne daleč od morskega pristanišča. Temeljni kamen jej je vložil kralj Friderik V. leta 1749., odtod njeno ime Friderikova cerkev. Pravijo jej tudi Marmorkirche. Venčana je s ponosno, 80 metrov visoko kupolo, ki daje vsemu mestu značilno podobo. Dosti je še drugih luteranskih cerkvâ, ki jih pa ne moremo opisovati natančneje. Naj zadostuje, da važnejše navedem samo po imenu: Holmenskirche, Petrikirche, Paulikirche, Trinitatiskirche in Frelerskirche.

Izmed katoliških hiš božjih je važna cerkev sv. Ansgarja, danskega apostola († 865). Tu ima sedež apostolski vikar za Dansko. Obišči jo, ako te pripelje kedaj pot v Kodanj! Nima sicer stolpa, a dobiš jo lahko v ulici Bredgade, prav blizu Fri-

derikove cerkve. Na južni strani mesta oskrbujejo dušno pastirstvo med katoličani očetje Jezusove družbe. Njihova cerkev je lična gotska stavba iz rdeče opeke; poleg nje stoji misijonska hiša. (Vesterbrogade, jugozapadno od glavnega kolodvora).

Izredna mestna znamenitost so kraljevi gradovi, vredni, da jih ogledamo.

Obrnimo se najprej proti jugovzhodnemu mestnemu oddelku, kjer se širi obsežna zgradba, na vseh straneh obdana s kanali. Kanali so napolnjeni z morsko vodo, ki je semkaj napeljana iz bližnjega pristanišča. Velikansko poslopje, sezidano na tem otoku, je grad Christiansborg. Postaviti ga je dal kralj Kristijan VI., vladajoč od 1730. do 1746. Grad je dvakrat pogorel. Po prvem požaru so ga zopet popravili, po drugem, ki je razsajal leta 1884, pa ga niso več. Od tega časa kaže Christianborg žalostno podobo razdejanja. Zidovje je videti še dobro ohranjeno, toda ker nima strehe, postaja škoda vedno večja. Tujec se čudi, da more gledati danska vlada razvalino v najživahnejšem delu mesta. V prostorih, katerim je prizanesel ogenj, so konjski hlevi, orožnica, grajska kapela in kraljeva knjižnica. Pred gradom vidiš spominek, predstavljajoč kralja na konju. Na spominku čitaš: „Folkets Kaerlighed min Styrke“. Besede pomenijo: Ljubezen ljudstva je moja moč. Lep izrek, toda glede na to, da državljanji še stanovanja nočejo prirediti svojemu vladarju, prava ironija.

Ako gremo v severni smeri ob pristanišču dalje, pridemo do drugega kraljevega gradu, ki se imenuje Amalienborg. To je cela skupina simetrično sestavljenih poslopij, ki tvorijo velik, osmerovoglat trg. Če se vstopiš na sredo trga, zagledaš na enem koncu Friderikovo cerkev in njeno mogočno kupolo, ob drugem koncu pa se razgrinja morje. Reči se mora, da ima ta trg v istini kraljev značaj, in da si skoro ne moreš misliti lepšega. Tu stanuje sedanji danski kralj.

Kdo ve, koga predstavlja jahajoči junak, katerega vidiš na visoki kameniti podlagi

sredi poslopij Amalienborga? Stopim bliže ter izvem, da so postavili ta bronasti kip v spomin kralju Frideriku V. (1746—1766). Tisti kralj je to, čegar dôbo imenujejo Danci „zlasti vek znanosti in umetnosti“. Friderika opisujejo kot veselega in dobrega vladarja, ki se ni hotel mešati v takratno sedemletno vojsko, temveč je raje skrbel za duševno izobrazbo svojega ljudstva. Dal je zidati več krasnih palač, ustanovil je družbe učenjakov in umetnikov, pa tudi pospeševal obrt ter sklepal koristne trgovinske pogodbe z drugimi deželami.

Podajmo se sedaj proti mestnemu središču. Ulica Dronningensgade nas pripelje v velik park, kjer stoji tretji kraljevi grad *Rosenborg*. Košata drevesa, med katerimi se nahaja, in trije stolpi, s katerimi je okrašen, mu dajejo idilično podobo. Postaviti ga je dal Kristijan IV., oni vladar, ki je bil v tridesetletni vojski zaveznik nemških protestantov. V drevoredih, s katerimi je grad obdan, imajo meščani prijeten izprehod, njihovi otroci pa zabavno igrišče.

Da vidimo tudi četrti kraljevi grad, moramo iti v jugozapadni del mesta. Najbolje je, da sedemo v voz električne železnice, ker bi se nam pešhoja zdela nekoliko predolga. Pot nas pelje skozi ulice Farimagsgade proti kolodvoru, tu zavijemo v Vesterbrogade in za malo časa pridemo v mestni oddelek Frederiksberg. Ob njegovem koncu nas zopet sprejmejo senčni nasadi. Na vse strani te vabijo vglajena pota, poleg katerih so mala jezera, da slednjič ne veš, kako bi prišel iz labirinta. Tu ugledaš na gričku grad *Frederiksberg*, ki ni toliko znamenit zaradi zidave, temveč zaradi lepe, zračne lege. Vesel si, da zapustiš planjavo ter se povzpneš na malo višino, raz katero se ti pokaže celokupna podoba Kodanja.

Razen omenjenih štirih gradov, ki so v mestu, ima kraljeva rodbina tudi na deželi več graščin, med njimi: Bernstorff, Kronborg, Fredensborg in še nekaj drugih.

V nadrobneje naštevanje državnih in mestnih palač se ne moremo spuščati. Izpregovoriti nam je vendar nekoliko o po-

nosni mestni hiši, ki jej pravijo *Rådhus* (Rathaus, svetovalnica). Poslopje stoji na odprtem prostoru, da se kaže toliko lepša njegova vnanjost. Zgrajeno je ob južni strani Kodanja v bližini ljudskega zabavišča Tivoli, ondi, kjer mestno središče meji na dolnji predmestji Vesterbrö in Frederiksberg. Svetovalnico so sezidali v novejšem času. Visok stolp jej daje veličastno lice. Sploh se odlikuje vsa stavba po ogromnem obsegu ter krasni vnanjosti. Nad glavno façado opaziš soho mestnega ustanovnika z mitro na glavi in s pastirsko palico v roki. To je škof Absalon, ki je v dvanajstem stoletju ustanovil mesto Kjöbenhavn.

17. Kodanjsko pristanišče.

Svojčas je živel v Kodanju trgovec Jakob Tjörnelund. Vsled ugodne kupčije si je napravil lastno ladjo, ki mu je donášala iz daljnih krajev potrebnih stvari za njegovo trgovino. Toda sreča mu ni ostala mila. Začele so ga zadevati razne nezgode in polagoma je prišel ob vse premoženje. Prišli so dolžniki in mu pobrali imovino. Ni mu ostalo drugega, nego obleka, ki jo je imel na sebi, in košček papirja, na katerem je imel zapisane neke beležke. S težkim srcem se je poslovil od družine ter se podal v kodanjsko pristanišče. Tu poišče ladjo, in se odpelje z njo v daljni svet. Saj mu v Kodanju tudi zato ni bilo mogoče več živeti, ker ni mogel slišati očitanja, da je ničvreden človek, pri katerem je izgubil marsikak upnik svoj denar.

Mnogo let je preteklo od onega časa. V Kodanju se je veliko izpremenilo, in obubožani trgovec je bil že napol pozabljen. Nekega dne se pa pripelje v kodanjsko luko imenitna ladja. Iz nje stopi bogat gospod, ki je imel veliko kovčegov in dobro natlačeno denarnico pri sebi. Bil je Jakob Tjörnelund. Žene ni dobil več med živimi, otroci so se razšli tačas v druge kraje, le dva sina sta bila še v Kodanju. Tjörnelundu je prva skrb, da vzame iz žepa oni košček papirja, ki ga je skrbno hranil pri sebi. Papir je bil zelo obrabljen; bržkone je marsikatera solza

kanila nanj. Na njem so bili zabeleženi vsi dolžniki, ki so imeli kaj tirjati od Tjörnelunda takrat, ko se je kot revež podal v tujino. Žalostni zapisnik je gotovo mnogokrat vzel v roko ter premišljeval, kdaj si bo pridobil toliko, da povrne škodo. Bil je srečen. S pridnostjo in varčnostjo je prišel do večjega premoženja, kakor ga je imel poprej. Prazen je zapustil Kodanj, a sedaj ima vsega dovolj. Takoj skliče dolžnike skupaj, in odšteje vsakemu dolžno svoto z obrestimi vred. Tedaj so se prepričali vsi o njegovi poštenosti.

Zgodbo, ki sem jo navedel, pripoveduje znani mladinski pisatelj Krištof Šmid. Prišla mi je na misel, ko sem hodil gori in doli ob kodanjskem pristanišču. Kdor je že bil v Trstu, na Reki ali v kakem drugem obmorskem mestu, je videl razne ladje pri obrežju. Toda kaj je to v primeri s Kodanjem! Tukaj ne moreš sešteti množice čolnov, jadrnic in parobrodov. Morska ožina, ki se zrkali med danskim otokom Seeland in med južnim Švedskim, se imenuje *Sund*. Skozi njo vozi nepretrgan broj vsakovrstnih ladij. Ene prihajajo od južne strani z Baltiškega morja, druge od severa z Atlantskega oceana. Vse morajo mimo Kodanja, kjer se ustavijo za dalj ali manj časa. Zato je tamošnja luka jako obsežna, in mesto se ne imenuje brez povoda *Kjöbenhavn*, ki pomenja toliko kakor *Kaufmannshafen*, t. j. pristanišče trgovcev. Da, marsikaka bogato obložena trgovska ladja je že priplula iz daljnih deželâ v tukajšnje zavetje. Inozemsko blago se je spravilo v denar, naložili pa so se domači pridelki ter odpeljali kdovekam. Tisoče in tisoče kupcev si je pridobilo lepo bogastvo, dosti pa jih je prišlo tudi na nič. Prav zato mi je na tem kraju pred oči stopil Jakob Tjörnelund.

Po poti, ki pelje skozi drevored „*Esplanaden*“ in mimo lepe angleške cerkve sv. *Albana*, sem dospel v pristanišče. Koliko milijonov so stale morske utrdbe in druge naprave, ki se raztegujejo na celi vzhodni črti Kodanja! Akoprav je sedaj vse dobro urejeno, vzbudi se vendar v srcu domoljubnega Danca neprijeten spomin na pre-

teklost. Tukaj je odmevalo leta 1807. grozno bombardiranje, ki je provzročilo mestu silno škodo. Napoleon I. je dobro vedel, da ima Danska veliko in dobro brodovje, s katerim bi se zdatno okoristil na môrju. Zato je zahteval, da naj stopijo Danci na njegovo stran. Nič manjše skomine so imeli Angleži po združitvi z Danci. Prigovarjali so jim, da naj se zvežejo z njimi, in celo zahtevali, da naj jim v zastavo dajo svoje brodovje. To je Dance razdražilo. Namesto takratnega bolehnega kralja Kristijana VII. (1763 — 1808) je vladal kraljevič Friderik. On pozôve narod v brambo domovine, toda Angleži ga prihité. Prikazujejo se kar naenkrat pred Kodanjem in začnejo streljati na mesto. Od 2. do 5. septembra 1807 so letele sovražne krogle v dansko prestolnico. Zgorelo je mnogo hiš in veliko ljudi je izgubilo življenje. Vrh tega so zaplenili Angleži vse dansko brodovje in odpluli z njim proti domu. Globoka rana je bila vsekana v državi, a počasi se je zacelila. Mesto je vstalo prerajeno iz razvalin, pristanišče se je utrdilo še močneje in napravile so se nove ladje. Vsled tega ima morsko obrežje tako lepo vnanjost, da je meščanom najljubše šetališče in da pride vsak tujec pogledat tu sem. Pred teboj se lesketa morje, oživljeno z vsakovrstnimi barkami. Nudi se ti prilika za opazovanje neprestanega ljudskega gibanja. Iz ladij stopajo popotniki, ki so se pripeljali iz daljnih deželâ, izpraznjene prostore pa zasedajo drugi, namenjeni kdo zna kam. Znanci pričakujejo parnik, ki vsak čas priplove ter jim pripelje ljube osebe. Drugi spremljajo svoje prijatelje, katerim sežejo še enkrat v roko, preden odidejo po morski cesti v tuje kraje. Tu poslavljanje, tam pričakovanje, tu solze žalosti, tam solze veselja. Istinita podoba človeškega življenja.

Le mornarji, one po solncu ožgane in po vetru utrjene podobe, so videti brez občutka. V mnogih viharjih so že gledali smrti v oči, čestokrat so že bili na robu groba in v objemu penečih valov. Prav zato nimajo tako nežnih čutil, kakor drugi zemeljski otroci. Zdelo se mi je, da berem na nji-

hovich obrazih: „Življenje je smrt.“ Da, v resnici! Quaecunque vulnerat, ultima necat. Vsaka ura nas rani, zadnja nas konča. Mornarju pa bñje še bolj gotovo, nego nam, vsak dan zadnja.

Vračujoč se v svoje stanovanje, srečam na novem kraljevem trgu (Kongens Nytoro) kakor nalašč zopet tri pomorščake. Uprav sem razmišljeval o njihovem poklicu in o njihovi mnogokrat tragični osodi. Mornarjev vidiš mnogo v Kodanju, a ti trije so mi ostali posebno v spominu. Bili so mladi možje ogorelih lic, živahnih oči, s široko prikrojenimi jopiči ob vratu in pokriti z okroglimi čepicami, raz katere so jim mahali dolgi trakovi. Ponosno so korakali v vrsti drug poleg drugega, kakor da bi se ne menili za nikogar na svetu. Bogvekej je že zaganjalo morje in kakošna osoda jih čaka? Njihovo življenje si predstavljam kot žaloigro, vršečo se na tistem silovitem površju, za katero je ustvarjen le malokdo. Vem, da so vas nosili valovi že po prekmorskih kolonijah vaše države. Gledali ste gotovo že Island in Grönland. Morebiti vas je zanesla pot celo v obližje ravnika, kjer ima Danska med Antilami nekaj posestva. Pripravljene ste iti, kamor se vam veli. Kadar vas zasači vihar, pridete tudi tje, kamor niste bili namenjeni. A nikjer vam ni obstanka. Danes tukaj, jutri tam. Kje vas dohiti konec? Kako strašno mora biti takrat, kadar se vetrovi z vso silo upirajo v ladjo, igrajoči se z njo kakor z lupino! Treba je pokazati pogum, ko omahuje kazalec na tehtnici. Valovi ne pluskajo samo ob vnanje stene, temveč udarjajo tudi na krov in silijo v notranje prostore. Nevarnost postaja vedno večja, toda pomorščak ne obupa. „Na delo tovariši!“ kliče kapitan z močnim glasom. Vsak hiti, kamor ga zòve komando, kajti vsi vidijo v zapovedujočem načelniku svojega rešitelja. In prav ta vdanost, ki izvršuje slepo vsa povelja, je bila že mnogokrat povod, da se je rešila ladja gotove pogube. Nisem še poizkusil hudega viharja na morju, a rad verujem tistim, ki so bili o nevihti na morju ter pripovedujejo o njej. Kaj šele pomor-

ščaki, ki so skoro vedno na vodi in so se že tolikokrat bojevali z besnimi valovi! Do sedaj so odšli pogubi, kako bo v prihodnje? Mi se ne bojimo, da bi nas zasačila smrt na oceanu, ker smo lepo doma na suhem. Ako ne greš nikoli na Dunaj, ne moreš na Dunaju umreti. Drugače je z onimi, katere kliče služba na ladjo in z ladjo na nepregledno vodovje. Enkrat so srečno prestali vihar, tudi dvakrat, trikrat in morebiti že večkrat. Toda vedno jim ne bo prizanašal. Ako staviš v loterijo teden za tednom, imaš upanje, da vendar kdaj pridejo številke, na katere se zanašaš. Prav tako zna pomorščaku napočiti dan, ko se pripelje v pristanišče, iz katerega ni nobenega izhoda več. A ne bo mu treba kopati groba v zemlji, kakor navadnim ljudem. Njemu je grob vedno odprt, bodisi na dnu morja ali v žrelu morskega soma.

18. Thorwaldsen in njegovi umotvori.

V Kodanju vidiš mnogo znamenitosti, po občni sodbi pa je njegova največja znamenitost Thorwaldsenov muzej. Marsikakemu tujcu, ki pride v mesto, je glavni namen, da obišče to glasovito zbirko. Zato je tudi jaz nisem mogel prezreti. Nahaja se ob jugovzhodni strani Kodanja, prav tam, kjer stoji kraljevi grad Christiansborg.

Bertel Thorwaldsen je bil rojen v Kodanju 19. novembra 1770. Oče podobar se je priselil z danskega otoka Island. Mladi Bertel je kazal take zmožnosti v kiparstvu, da so ga sprejeli že po dovršenem desetem letu v umetnostno akademijo. Leta 1796. je šel v Italijo, kjer si je z državno podporo izpopolnil svoje znanje. V Rimu je našel dovolj klasičnih vzorov, ki so ga podpirali v napredku. Tako zelo se je vglobil v študije, da je skoro pozabil na svoje rojstno mesto ter šele po preteku več let obiskal domovino. A ni ostal dolgo doma. Zopet odpotuje na Laško, kjer dobiva naročila od vseh strani. Občudovati moramo njegovo neumorno delavnost, ki je izvršila toliko lepega. V pozni starosti se vrne v Kodanj, kjer umrje nenadoma v ondotnem gledišču

24. oktobra 1844. Bil je neoženjen. Svojo dragoceno zapuščino je volil Kodanju. Iz nje so napravili muzej, ki ima svetovno ime.

Kot predmet za svoje umotvore si je izbiral Thorwaldsen posebno rad prizore iz bajeslovja. Bavil se je pa tudi s krščanskimi vzori, kakor kaže obilica njegovih neumrljivih del. Poleg poetične snovi se nahaja med njegovimi sohami dokaj zgodovinskih oseb orjaške velikosti. Vse, kar je izklesal, je neprisiljeno, naravno in tehnično dovršeno. Pozna se, da je hodil mojster k starim Grkom in Rimljanom v šolo.

Vstopimo v poslopje, kjer so razstavljeni v pritličju ter v prvem nadstropju kipi Thorwaldsenovega uma in dlana. Na vnanjih stenah vidiš slike, ki predstavljajo, kako so meščani sprejeli svojega rojaka, ko se je vrnil iz Rima v Kodanj. Nad glavnim vhodom stoji „Victoria“, vladajoča čveterovprego po Thorwaldsenovem modelu.

Visoki, zračni prostori se odpró pred nami, ko prestopimo prag muzeja. V prvi dvorani pritličja stojijo pred nami kolosalni kipi zgodovinskega spomina. Tu vidimo modele raznim spomenikom, od katerih imenujem le nekatere: Ivan Gutenberg, ki je leta 1440. izumil tisk, je vpodobljen v dolgem plašču, v roki držeč knjigo. Bronasta soha se nahaja v Mogunciji, Gutenbergovem rojstnem mestu. Nikolaju Koperniku, kanoniku v Frauenburgu, ki je vzel zemljo iz središča stvarstva ter na njeno mesto postavil solnce, je Thorwaldsen postavil spomenik v Varšavi; Friderika Schillerja bronasti spomenik stoji v Stuttgartu na Virtemberškem. Papež Pij VII. sedi na prestolu ter ima vzdignjeno desno roko v blagoslov. Ob straneh sta dve ženski podobi, ki predstavljata moč in modrost. Pri vznožju držita angela papežev grb. Spomenik je izvršen v velikem obsegu ter dela mogočen vtisk. Po tem modelu je izklesana marmornata soha v cerkvi sv. Petra v Rimu.

Mnogo motivov je vzel Thorwaldsen iz evangeljskih zgodb, n. pr.: „Pridiga Janeza Krstnika v puščavi.“ Janez stoji na vrhu skupine, ob straneh so razvrščeni njegovi

poslušavci. Ne moreš iti naprej, preden si ne ogledaš značilnih obrazov zbrane množice. Vprizoritev je tako naravna, da misliš: Sedaj sedaj bodo ti ljudje oživeli. Vzorna skupina je izdelana v marmorju nad glavnimi vratmi kodanske cerkve „Fruekirke“. Dalje nam je omeniti: „Marijino oznanjenje“. „Pastirji molijo novorojenega Odrešenika“. „Dvanajstletni Jezus v templju“. „Janez krščuje Krista“. „Gospod izroča Petru vodstvo svete cerkve“. „Kristov pogovor s Samaritanko“. „Vhod v Jeruzalem“ in „Pot na Golgato“. „Štirje evangelisti“ s svojimi simboli (angel, lev, vol, orel). — Posebno veličasten je „Apostolski zbor s Kristom na čelu“. Ker so kipi Krista in apostolov nadnaravne velikosti, in jih je trinajst po številu, jim je odločena posebna dvorana. Ob zgornjem koncu stoji Gospod, obrnjen proti apostolom, ki so razvrščeni pred njim, šest na eni, in šest na drugi strani. Izdelani so kot modeli, njihovi marmornati kipi krasé cerkev „Fruekirke“ v Kodanju. Tudi angela ne smemo pozabiti, ki kleči poleg apostolskega kolegija. Marsikdo se vstavi pred njim in ga ogleduje dalj časa, nego druge sohe. Pravijo mu krstni angel. V obeh rokah drži posodo, kakor da bi vabil k sebi. Toda zaradi tega mu še ne moremo reči krstni angel. Katoličani imamo navado, da se pri vstopu v cerkev pokropimo z blagoslovljeno vodo. Prej bi mislil, da vabi k pokropljenju, ne pa h krstu.

Najbolj bogata zbirka se nam odpre v oddelku mitoloških oseb. Vidi se, da je bila Thorwaldsenu ta stroka posebno priljubljena. V muzeju kar mrgoli poganskih genijev, gracij, bogov in boginj. Izdelani so kot kipi ali kot reliefi ter čestokrat tudi v taki vnanjosti, ki odgovarja poganskemu, ne pa krščanskemu naziranju. Kar si kdaj čital o bajkah starih Grkov in Rimljanov, vse imaš pred seboj, od orjaka Herkula, pa tje do pritlikovca, ki čuje na ime Amor. Poetično seveda, toda ne blažilno.

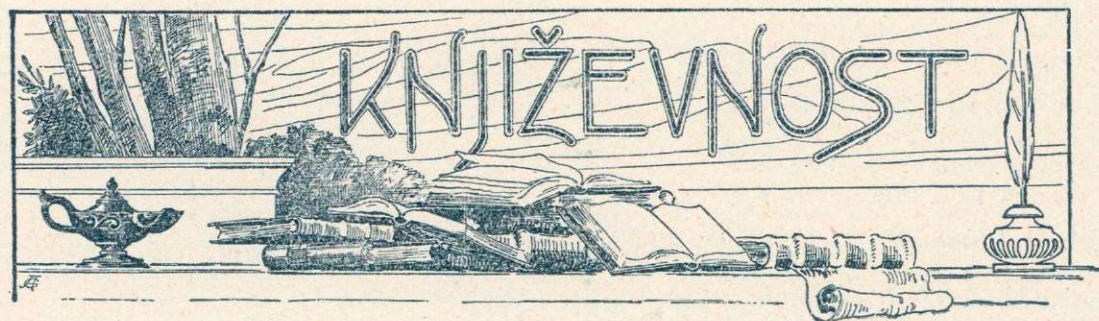
Razstavljenih je tudi nekaj modelov za nagrobne spominke, katere je izklesalo mojstrovo dleto za grobišča imenitnih rodbin. Prizori ločitve na smrtni postelji se-

gajo ogledujočemu do srca. Nihče ne gre mimo, ki bi se ne domislil onih dveh osodnih besedi: „Memento mori“.

Toda kje je Thorwaldsenov nagrobni spominek? Na sredi dvorišča ti pokažejo podolgovato, v tleh vdelano ploščo. Preraščena je z bršljinom, z ono rastlino, ki jej tudi zima ne vzame sveže zelene barve. Na plošči čitaš vdolbeni napis: Bertel Thorwaldsen 1770—1844. Pod ploščo je obzidan prostor, v katerem počivajo ostanki moža, ki ga stavijo v vrsto najslavnejših prvih kiparjev. Thorwaldsenu so napravili to preprosto rakev še v njegovem življenju, ker je sam tako želel. Lahko bi si bil napravil

sijajen monument, a ga ni. Najlepši pomnik so mu dela, katera je zapustil.

V muzeju se nahaja 80 celih kipov, 130 doprsnih soh in 223 reliefov. Vse je izvršil Thorwaldsen. Mnogo kipov in njihovih modelov pa ni tukaj, ker so se razposlali po raznih krajih. Res, da je dosegel mojster dosti visoko starost, včakavši blizu 74 let, vendar kaže to število njegovo orjaško delavnost. Opisana razstava se prištevava prvim znamenitostim danske prestolice. Odtod pregovor: Kdor je bil v Kodanju, pa ni videl Thorwaldsenovega muzeja, je toliko, kakor če bi bil v Rimu, pa bi ne videl cerkve sv. Petra. (DALJE.)

SLOVENSKA.

Silvin Sardenko. **Roma.** Poezije. 1906. Založila „Katoliška bukvarna“ v Ljubljani. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. — Silvin Sardenko je eden najnežnejših cvetov na vrtu slovenske lirike. Ob tistem mraku, ko so se poslovili jasni solnčni žarki in se prikazujejo prve zvezde, dehti ta cvet najlepše. Vroči dan mu ne ugaja in viharne hrupa ne mara. V mistične polsanje zatopljen se najrajši pogovarja z biserno roso, s šumečim potokom, z mehkiimi večernimi sapicami in gleda skozi zvezdnato nebo v duhovni svet večne, nadzemske lepote. Tak se nam je Sardenko pokazal doslej, in zato smo z veliko radovednostjo vzeli v roke novi zvezek njegovih poezij s ponosnim naslovom „Roma“. Kako se zrcali veliki večni Rim v poeziji našega milega Sardenka? Snov sama izziva k patetičnim deklamacijam in visokim odam, in bali smo se, da ne zaide Sardenko na to sebi tujo pot. A ko smo čitali to knjigo, nam je stopil pred oči ves, kakor je, pravi slavček s Posavja tudi sredi svetovnozgodovinskih refleksij in velikomestnega šuma. Sardenko je ostal sebi zvest,

nabral je motive, a se ni dal od njih premagati. Kakor so se svetli žarki v njegovi duši raztopili v nežnoniansirane mavrične barve, ki se prelivajo v mehkih, sanjavih konturah brez vsake ostrine v zračno, lahkotno harmonijo, tako odsevajo iz teh pesmi v neprisiljeni, milobno preprosti domači besedi. Rim mu je napolnil srce in domišljijo s svojimi velikimi, pretresljivimi motivi, da je postavil na čelo svoji zbirki oduševljeni vzklik ponosnega Rimljana: Veličastno solnce, ki vidiš celi svet, ali si zagledalo kod kaj večjega in slavnejšega, nego je rimsko mesto? Pa to veličastvo je v njegovih čuvstvih postalo čisto duševno in odseva iz njegove duše v krotki, sladko-ubrani sanjivosti.

Sam se je označil najbolje v krasni pesmi „Pod zelenim baldahinom“, ki je pravi izliv njegove duše.

Monte Pincio! — Ves moderni Rim s svojim bogastvom, s svojimi toaletami se tu bliščeče kaže ob sviranju godbe:

In gospoda se v kočijah
shajajo,
čari vsi jim iz akordov
vstajajo.

Svetle sobe, svilna krila,
bujni ples;
prožni pari, srca vroča
kakor kres.

Razcvetele polne rože —
rahel dih! —
pa se naglo cvet za cvetom
vsuje z njih.

Pesnik se pa izprehaja v tem glasnem šumu kakor v tujem svetu. Bučna godba ga ne mika, vse bogastvo ga ne premoti in ne more obrniti nase njegove pozornosti.

Kar pa zasliši nad seboj v zelenem baldahinu znan glas zlatokljunega pevca. Vse pozabi ob njem in takoj se mu odpre njegov svet, kraljestvo njegove domišljije, v katerem se giblje prosto kot v svoji pravi domovini:

Jaz poslušam nedosežni
zvonki glas —
in razgrinja se pred mano
rodna vas:

Bistri viri, senčni gozdi,
poljski mak,
zdrava lica, čvrsta pesem,
pozni mrak.

Tihe sanje in stopinje,
glas tresoč;
rožna greda, brhek nagelj,
jasna noč.

Kak te ljubim srčnovneti
kosov glas,
kak te ljubim, draga moja
rodna vas!

Ravno tako gleda velikomestni pogreb in misli na domačo vas, kjer je vse milejše in prisrčnejše — tudi na zadnji poti.

Trojne motive zasledujemo v Sardenkovi „Romi“:

Stari, poganski Rim nam stopa pred oči v temnih sencah starih razvalin; krščanski Rim nam odsvita iz krasnih, svetlih podob svojega duhovnega življenja; moderni Rim s svojim hrupom in s socialno ter moralno bedo nove dobe pa veže te zgodovinske podobe s sedanjim življenjem.

Forum Romanum, Kolosej, Via Appia, Palatin se dvigajo v ozadju kot spomeniki orjaškega, železnega, imperatorsko krutega poganstva. Tu sliši Neronove smehe, prisluškuje v areni šepetu od mučeniške krvi oblitega prahu, z lastavico poljublja teme tisočletnemu obelisku in na orlovem holmcu Palatinu, ki je videl orgije oboževanih cesarjev, ponoči gleda dolge sence nekdanjih bogov, ki se nemo vijejo mimo razvalin:

Vsako steno še poznajo,
mozaik in marmor vsak . . .
Ali vse je razdejano,
le „Nimpheum“ še je tak.

Venerini so domovi
kakor groblja smrtnih glav;
cvet noben jim noče cvesti
in dehteti jim vonjav.

Kjer lokava Agripina
zastrupljeni sladki med
Klavdiju je v čašo vlila —
ondi raste trnje cvet.

Kjer Apolo — pevec rajal
v krogu Muz je divni raj,
slavčeva se pesem včasih
oglasi ko skrit smehljaj.

In sanjave dolge sence
žalostno se vijejo,
kakor megle v breznu črnem
v grob se zopet skrijejo.

Z otožnim sočutjem gleda pesnik na antiko, njen sijaj in njen propad. V radostnih akordih pa zaigra njegova lira, ko opeva starokrščanske motive:

Katakombe, katakombe,
zibel cerkve večno mlade,
kjer so z mehкими rokami
zibale jo prve nade . . .

Ko bi stisnil v prstih rahlih
grudo vašo, se mi zdi,
z lahnim svitom zablestela
mučeniška v njej bi kri.

Če se pogovarja s „sladko Faustino, ki je v Gospodu zaspala“, ali če kleči na grobu sv. Alojzija, kjer

duša se mi spet pomlaja
jasnobela kakor sneg,
po livadah hodi cvetnih
kakor v davnih dneh,

in vidi ob njem svojo mater, ki tu pozdravlja svojega sina, ali ko obiskuje svetišča Santa Agnese, Santa Cecilia . . ., spomenike neminljive nežne verske poezije — tedaj mu duša zaraja v srebrnih čustvih, tako iskrenih in milobnih, da jim najdemo težko vrstnikov v moderni liriki. Tu je Sardenko na višini. Tudi v modernih motivih zablesti semtertje pravi lirični biser, n. pr. v „Fontani“ (str. 84.) ali v „Dvojnem modelu“, a tudi ti so posvečeni od diha „Oltarjev ljubezni“.

Sardenko je lirik kat eksohen, in zato se mu epski spevi manj podajo.

V obliki je prost, kot pravi modernist. Kakor razpletene rosne kite zlatih las so njegovi verzi, in ravno to ga včasih zapelje, da se mu beseda preveč igra v negotovih in ohlapnih, četudi muzikaličnih in vizionarnih stihih. Gotovo imajo največjo pesniško vrednost one pesmi, v katerih se mu je tudi oblika bolj določno izkristalizirala, nego v sicer res pesniški, parafrastrični alegoriji „Magnificat“.

Prav izreden, v svoji vrsti edin pesniški dar je torej Sardenkova „Roma“ slovenski literaturi. Sam pravi skromno o svojih pesmih:

Kaj na bregu koča
ribičeva more borna,
da se sveti zlatozorna,
kakor da je ribič kralj? . . .

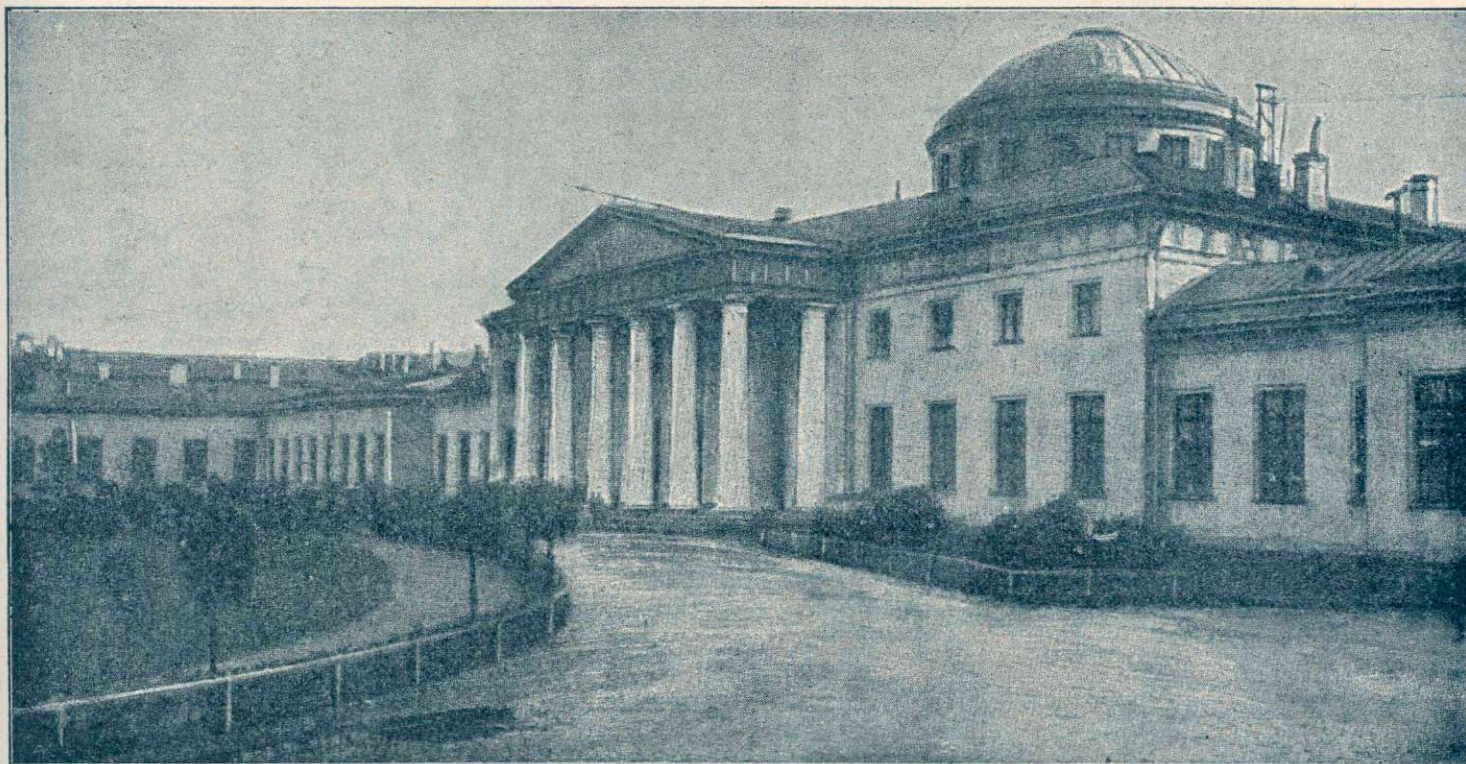
A ta zlati svit, ki ga je razlilo rimsko solnce na posavskega ribiča, odseva vendar iz njegove poezije z neminljivo lepoto.

K „Romi“ je naslikal g. Ivan Vavpotič naslovno stran, ki je sama zase umotvor. Gospod Vavpotič ni čital Sardenkovih pesmi, ampak pisec teh vrst mu je le v par besedah

Ljudmila Poljanec. **Poezije.** V Ljubljani 1906. Pesnica, znana iz leposlovnih listov, je nabrala v tej knjižici svoje raztresene pesmi ter jih uredila v „Pesmi in romance“, „Intermezzo“, ciklus „Ob Adriji“ in „Epilog“. Oglašena beseda ji teče v mirnih verzih, v katerih opeva običajne predmete: ljubavne motive, tožbo po mladosti, prijateljstvo i. t. d. s tonom lahke melanholije, kakor uči peti ptičico o sebi:

Nekdaj je bila, v nedavnih dneh
v tej vasi je deklica bila,

in mir je ljubila nebeških zvezd,
in gaja skrivnostno tihoto,
in lilije, rože in rožmarin
in srca ljubav in dobroto!

TAVRIŠKA PALAČA V PETERBURGU, ZBOROVALIŠČE DRŽAVNE DUME.

označil glavni motiv, in je bil torej slikar čisto svoboden. Glejte, kako sta se našla dva umetnika! G. Vavpotič je združil v eno briljantno kompozicijo dva velika motiva Sardenkova: Poganski in krščanski Rim. Triumfator Neron, ki mu vlečejo voz trije tigri, z vso karakteristiko poganstva na obrazu in v gestah, zagleda Križanega z neskončno milobo na obrazu. Spodaj sta znaka rimske republike in cesarstva, zgoraj krščanstva in cerkve, v ozadju se pa nad Kolosejem v rožnati zarji spenja kupola matere vseh cerkev. Veliko svetovno-zgodovinsko naziranje govori iz te slike z duhtečo poezijo rahločutnega umetnika. Kar opeva pesnik v sanjavih vizijah, je tu predočil slikar z gotovo roko. *Dr. E. Lampe.*

Odplavale zvezde so v nočni mir,
in zašli so v gaje vetrovi,
in lilije, rože in rožmarin
odeli so beli snegovi . . .

„Strune, uglašene v mōli“, „mladost, ki je šla mimo, vsa venčana, v zarjo odeta“, ljubav, ki jo je raztrgala smrtna kosa, nejasno koprnjenje, ki drhti za neznanimi upi in cilji, „ljubezen, up, vera mladih dni“ — taki motivi nam zvené iz pesmi Poljančeve, ki so domači pri mlajših naših pesnikih, tu odeti v prikupno, blagoglasno obliko, ki ji sicer manjka globokega, silnega izraza čuvstev kakor tudi onega svilnatega bleska modernizma, a ki se čita prijetno v melodioznem ritmu. Slabi zgledi so jo zapeljali žal k nerodni pesmi „Vi pe-

sniki . . .“, ki pa hvala Bogu nima v tej knjižici posebnih sorodnic.

V vtiskih „Ob Adriji“ je nekaj prav pristrčnih pesmic:

Zašumljali vali
in zatrepetali,
kakor v snu . . . —

izmed katerih se odlikuje po globokejši misli „Gospodine pomiluj“, dobra antiteza preproste poštenosti proti rafiniranemu razkošju.

Ljudmila Poljanec nima mnogo lastnega, individualno izrazitega; učila se je pri Murnih in Kettejih, in ne sega čez to obzorje za splošna človeška čutila najde prijeten izraz, ki pa ne postane pretopel in ne diha strasti. Ko bi se povzpela višje tudi v motivih, bi izvestno pridobila njena lirika. *Dr. E. L.*

Zemlja. Roman. Spisala Olga Kobylanska. Opozarjamo, da izhaja ta roman mlade pisateljice v izvrstnem prevodu L. Lennartovem v mesečniku „Piščalka“. Ker se nam pa zdi, da bo prevod izhajal še precej časa in bi bilo škoda, ako bi zaradi tega zanimanje pojemale, hočemo na tem mestu povedati kratko vsebino, da bodo čitatelji lažje spoznali situacijo. Snov je vzeta iz življenja bukovinskega kmeta — tam je pisateljica doma — ter pripoveduje eno izmed tragedij, ki se jih vedno toliko zgodi na tej naši ljubi zemlji, ki je dobrotljiva, pa tudi neusmiljena, večno se spominjajoča in vendar v marsičem vedno enaka. Stari Ivonika in njegova žena sta si v potu svojega obraza priborila košček zemlje, ki sta z njo zvezana z vsemi nitmi življenja. Na stara leta imata dobro nado, da jima bosta sinova, starejši Mihajlo in mlajši Sava, pomagala pri delu. Mihajlo je v vsem podoben očetu: močan in zvest. Sava pa je čisto ciganske narave, nestanovit in nezanesljiv. Mihajlo mora zapustiti rodno zemljo ter iti v vojake, za kar ima prav malo zmisla in veselja, mlajši brat pa ostane doma in mora delati namesto brata; ob tem se tudi Sava polakomni zemlje in zaradi zemlje umori brata, ki se je vrnil od vojakov in se mislil oženiti z ljubljeno nevesto. Stari Ivonika, ki je srčno ljubil Mihajla, odpušča tudi bratomorivcu in zakoplje globoko v svoje prsi to strašno tajnost. Pred smrtjo zapusti delež umorjenega sina-vnučku, sinu izbrane Mihajlove neveste, v njem vidi boljšo bodočnost, njegova poslednja želja je, da dajo vnučka „študirat“, da ga ne bo strašna oblast zemlje tiščala v svojih krempljih. — Dušeslovni problemi so obdelani v romanu naravno in nepretirano; jasno se pa tudi vidi, kako zna pisateljica opisovati lepoto prirode. Ta roman

je izšel leta 1902. v Lvovu; prej pa je izdala svoje spise v Černovicah, in sicer „Carivna“ 1896, cena 2.40 K. „Priroda“, novela, 1897, 0.60 K; „Nekuljturna“, novela, 1897, 0.60 K; „Ljudina“, povest iz ženskega življenja, 1899, 0.80 K; „Zemlja“, 2.40 K. *D.*

HRVAŠKA.

„Zapreke“ so zadnje delo Venčeslava Novaka, pokojnega učitelja glasbe na učiteljskišću v Zagrebu. Rodil se je Novak v Senju, nižjo realko je pohajal v Gospiću, učiteljskišće je izvršil v Zagrebu in bil potem nekaj časa učitelj v Senju. Ker je bil dober glasbenik, ga je poslala vlada na glasbeni konservatorij v Prago. Tam je dovršil z dobrim uspehom vse v to vrsto spadajoče nauke in postal končno profesor glasbe na zagrebškem učiteljskišću.

Ves čas od prvega početka dalje je zavzemal Novak odlično mesto v hrvaški književnosti. Bil je človek velikega talenta in globoke duše, ki je bila na čuvstvih vsa bogata. Njegovo življenje je pa bilo pač življenje jugoslovanskega literata. Plača majhna, obitelj velika, lastna bolehnost — vse to dela pač dōbo dolgočasno in neprijetno.

„Zapreke“ so lepo in veliko delo, ki so lahko nanje Hrvatje ponosni. Glavna oseba povesti je Viktor Jerković, mlad fant, ki se pripravlja za duhovski stan. A dogodi se intermezzo. Sredi šum, kjer se mudi na počitkih ob času povesti na posestvu svojega očeta, veletržca z lesom, se ponesreči naenkrat mladi oskrbnik Oskar. Ponesrečenca obišče mati in z njo pride tudi lepa in dobra hči, preporandka Elvira. Rodi se ljubezen in z njo zapreke, ki prepredejo povest kakor pajčevina drevesne veje. Viktorjeva želja je poroka z Elviro, njegove matere zopet, da postane duhovnik. Boj je velik in mati zmaga. A ob kritičnem času, baš na novo mašo umrje. Zbudé se misli, vse tisto davno življenje srca, ampak je prepozno. Potem se ponavljajo še čestokrat težki duševni boji, a Viktor prihaja iz njih kot zmagavec in jih konča naposled s pismom, po katerem odhaja Elvira v Ameriko. Velika ženska je Elvira, za svoja leta in svoj čas duševno skoro prevelika. Njeno življenje je žalostno v vsakem oziru. Kot dovršena učiteljica ne more najti v domovini službe, kot čuteče dekletice ne doseže tistega, česar je želelo dobro srce. Tako se poslovi od vsega in se podá na dolgo pot v tujino.

V to glavno ogrodje je vpletenih polno postranskih oseb, ki delajo povest silno obširno. Pri tem trpi motivacija, ki je ponekod vsled prevelike obširnosti slaba. Viktor in Elvira vzbujata v početku neprijetno pozornost. Preveč sta pa mlada za svoje resne nazore, za sodbo in za moško vladanje sebe samega. In tudi „posebna darovitost“ hrvaškega naroda je ponekod odveč. Pisatelja naj opravičuje pri tem ljubezen do domovine.

Od postranskih stvari je zelo uspelo opisovanje šumskih delavcev Jerkovičevih. Noč in dan delajo ti trpini, pa ne morejo prislužiti toliko, da bi dostojno preživeli sebe in obitelj. Otopé nekako, zažgó celo šumo in ne pomislijo, da škodujejo s tem tudi sami sebi. Z veliko plastiko je opisan požar velikega gozda.

V povesti nastopata dva župnika — Hrastina in Latković, ki tvorita medsebojno velik kontrast. Hrastina je dober človek, ampak mu je prva lastna skrb. Latković pa dela tudi za narod. Uvedel je v cerkev glagolico in trudi se na vso moč, da dvigne narod materialno in intelektualno. Zato žanje na mnogih straneh nehvaležnost.

V povesti nastopa selska in malomeška inteligenca, ki nosi pač vse znane in že mnogokrat opisane znake. Povest je gladko pisana in dela veliko čast hrvaški literaturi.

Miroslav Hirc: **Na bezpuću.** Odbrane lirske pjesme 1898—1905. Tisak Dioničke tiskare. 1906. Vlastitom nakladom. 80. Str. 40. Cena 1 K. — Na našem književnem trgu Hirc do zdaj še ni bil znan; nastopil je prvič s tremi lirskimi pesmimi, ki jih je odbral iz raznih listov od zadnjih sedmih let. Ne poznamo ga sicer, a če sodimo po tem njegovem delu, je to učenec starejše šole, ki je pa dal svojim pesmim ne popolnoma po pravici modern naslov. Od starih se je naučil najslabšega: deklamacije. Še vedno zažiga dišeče kadilo „pred oltarom nadahnuća, (kjer) kleče sveti ideali“ in si zelo ugaja pri tem opravilu; tudi milijone grešnikov je izkušal dvigniti „k slavoluku (!) božjih ideala“ in nam je to potem povedal. To je lepo, a se za sedanjí čas sliši prestaro in prenaivno. Zbirka se začinja seveda z dolgo deklamacijo, kako pesnik ne more molčati, kakor ne more molčati lepa ptica škrjanec; naravno je, da se končuje knjiga z dvema deklamacijama na vilo pesništva, v katerih se tudi razloži, da je pesem pesniku edini lek v tem žalostnem življenju. — A Hirc ne deklamira samo, ampak se včasí krepko otrese vsakega tujega vpliva in takrat

se vzbudi pesnik v njem. Tuintam zazveni pesem, odkritosrčno občutena in dobro ubrana, da je mora biti človek vesel (tako najlepša v zbirki „S Bogom!“). Sploh se opaža pri Hircu, da se mešata v njem dva svetova: včasih vstaja v njem patetični deklamator, zdajpazdaj pa se vzbudi v njem pravi lirik in pesnik; a tudi moderna ni ostala popolnoma brez vpliva nanj. Toda kakor bi bilo bolje zanj, da ne kopira šablonskega navdahnjenja starih, tako bi bilo morda tudi pametneje, da se ni naučil od moderne takih verzov: „Život drugo nam ne daje nego malo zagrljaja!“ Kadar je samostojen in kratek, ne gostobeseden, je najboljši. Včasí se pogloblja v neznatne malenkosti lastnega življenja — manira mladih — in takrat je dolgočasen („Kriza“). Ko bi ne bili prepričani, da je vsako poučevanje v tem oziru smešno in brezuspešno, bi dejali: Manj šablonskih gest in več odkritosrčne poezije!

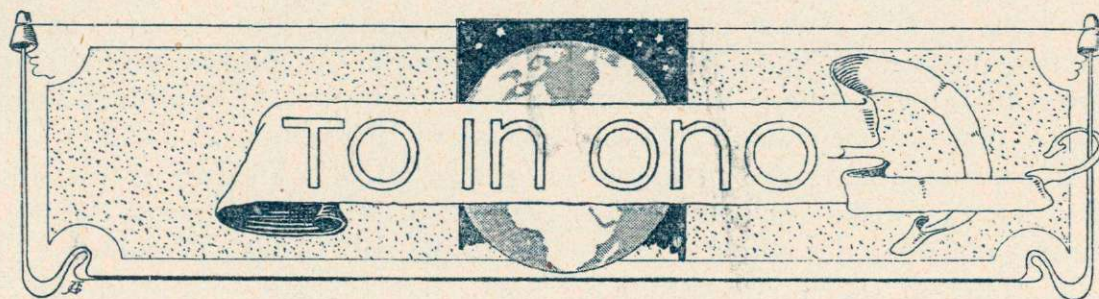
C.

BOLGARSKA.

Strahil hajduk. Drama v enem dejanju od Petka Todorova. — Todorov je zraven Penča Plavejkova edini mladi bolgarski talent, ki piše na originalen, modern način in je prepojen z narodnim duhom. Njegove idile so polne toplih čuvstev, okusa in romantične poezije. On slika idilični in poetični bolgarski svet, mlade pastirje, nesrečne godce, vjete hajduke i. t. d. Tak je on v svojih idilah, ki so polne poezije, a tudi tistega „slovanskega duha“, ki veje iz ukrainskega sveta Marka Vovčaka. Tak je pa tudi v dramah „Zidarji“, „Samodiva“ in „Hajduk Strahil“. V zadnji je ena sama situacija. Njena kratka vsebina je tole: Hajduk Strahil je vjet. Slučajno se snide z Milkano, katero je nekda j ljubil, a ga je ona zapustila in vzela drugega. Toda ona ostane vdova in oba se spominjata prejšnjih dni — „on v verigah, ona v črni ruti“ — in to je cela situacija. Drama je polna nežnih motivov, jasnih slik, finih aluzij, krepkih primer, poetičnih poent, vse pa zveni v popolnoma narodnem duhu, polnem otožnosti in skromne žalosti. Ta enostavna situacija seveda ni prav nič dramatična in ni mogla imeti velikega glediškega efekta. Dramo so prvič igrali na belgrajskem odru in čuditi se moramo, kako so jo mogli predstavljati kljub velikanskim težkočam v inscenaciji in dekoraciji, ki jih zahteva pisatelj. Vrhu tega je dolgočasno poslušati dialog dveh oseb, ki igrata — za kulisami.

Ruska дума — najmlajši, najburnejši in najzanimivejši parlament na svetu! Iz krvi se je rodila, grožnja in strah ji stojita ob zibeli. Duma pač zboruje, a ker nima postavodajalne veljave, zato samo grozi, obsoja in napada sovraženo samodrško vlado. Naša slika (stran 385.) nam kaže dvorano, v kateri

dvorno življenje ob času Katarine in je služila razkošju absolutizma. Danes se ravno v njej podirajo stebri samodrštva in žigosajo grehi absolutističnega carstva. Slika, ki smo jo priobčili na (str. 313.) je „Gorodskaja дума“, peterburška mestna hiša, kar naj blagovolijo čitatelji popraviti.

ATENTAT NA ŠPANSKEGA KRALJA.

zboruje дума, in sicer trenutek, ko državni tajnik, sedanji minister za notranje zadeve, odvarja dumo. To je pisana družba: Od mandžurskih mej in sibirskih ledenih pokrajin do Kavkaza in ukrajinskih step so zastopani razni rodovi, ki so si trdo teme ohranili tudi pod samodrštvom, in od rdečih socialistov do konservativnih veleposestnikov vidiš tu zbrane prvič v Rusiji vse stranke v eni dvorani, in prvič govore svobodno, brezobzirno, z burnostjo dolgo zadržanega gnjeva. Zadaj prav ob desni vidijo čitatelji rimsko-katoliškega škofa barona Roppa iz Vilne, ki je tudi izvoljen za poslanca in si je pridobil mnogo nglede. Ko je vlada hotela, da ali odloži poslanstvo ali pa odstopi kot škof, se je vsa дума potegnila zanj. Na (str. 441.) pa je Tavriška palača, ki jo je dal car dumi za zborovališča. Ta palača je videla

Lenora (str. 389.) je fantazija na Bürgerjevo balado. V vojski je padel njen zaročenec, in ko ga ni domov, se pregreši Lenora s predrznimi tožbami:

Ugasni luč mi vekomaj,
me groba noč in strah obdaj!
Brez njega sreče zame
ni tu, ne unstran jame!

In ponoči pride res zaročenec ponjo, jo dvigne na konja in jaha ž njo daleč, daleč, v deželo mrličev, kjer zatrepeče Lenora med mrtvaškimi strahovi:

Pod blede luno se nad njo
duhovi so sklenili.
plesali krog in krog, bridko
to pesem zatulili:

„Trpi, če poka ti srce!
Prah z Bogom kregat se ne sme!
Odšla si tupla sili,
Bog duše se usmili!“ —

Ta sklepni prizor kaže Tratnikova podoba.

Žalostna Mati božja (str. 392.) je lep relief g. M. Bizjaka iz kararskega marmorja. Globoka, pretresljiva žalost na licu matere, ki žaluje ob mrtvem sinu, je izražena v mrzlem kamenu z veliko nežnostjo. Elegantna izvršitev priporoča delo našega rojaka.

O blaženem Marku Križevčanu smo že pisali. Sliko hrvaškega mučenika, katere posnetek vidijo čitatelji na str. 408., je izvršil g. Jos o Bužan. Pri g. Josipu Kaplanu v Zagrebu se dobé reprodukcije te slike, z roko slikane po originalu. Nadbiskupski duhovni stol v Zagrebu je sliko priporočil. Slikana je na platnu (56×68 cm) in stane v pozlačenem okvirju 35 K.

Nova bohínska železnica bo skoro stekla in tako odprla svetu najkrasnejše kraje naše domovine. Danes priobčujemo nekaj slik, katerim sledi bodoči mesec še cela zbirka slikovitih prizorov z bohínske železnice. Podbrdo je na goriški strani (str. 433.), kjer se končuje veliki predor, o katerem je „Dom in Svet“ obširno pisal, ko so ga vrtali. Na Goriškem je tudi Grahovo (str. 432.). Najslavnejša slapa Julijskih planin, ki nimata enakih daleč naokoli, vidijo čitatelji tudi v tej številki: Savico, „hčer kraljevo“ (str. 416.) in krasni Peričnik (str. 417.). Izvir Savice bo gotovo odslej mnogo obiskan od turistov, ki se bodo vozili skozi Bohinj.

Baron Beck (str. 448.) je novi avstrijski ministrski predsednik. Po očetu je češkega pokoljenja. Zadnji čas je bil sekcijski načelnik v poljedelskem ministrstvu. Tudi njegova naloga je, izvesti volilno reformo za državni zbor.

Krvava poroka v Madridu. Mladi španski kralj Alfonz XIII. si je poiskal nevesto Eno Battenberško (str. 445.), s katero se je poročil z veliko slovesnostjo. Bilo je na dan 31. maja, ravno na obletnico, ko je v Parizu neznan anarhist vrgel bombo pred njegov voz, ko se je peljal s predsednikom francoske republike po ulici. Z rafinirano grozovitostjo so hoteli anarhisti končati življenje kralju in njegovi nevesti ravno na poročni dan. V cerkvi se je izvršila poroka, in na tisoče broječe občinstvo je pozdravljalo mladi par, ko je stopil iz cerkve in se peljal v veličastnem izprevodu, v katerem je bil tudi avstrijski prestolonaslednik nadvojvoda Franc Ferdinand, proti kraljevi palači. Tedaj prileti z okna neke hiše šopek cvetic ravno med zadnja konja in poročni voz. A to niso bile cvetice v pozdrav novoporočencema, ampak bomba, zavita v cvetice, ki se je razletela, raztrgala konja, poškodovala voz, ter ubila in ranila mnogo ljudi. Kakor po čudežu sta kralj in kraljica ostala nepoškodovana. Naša slika

(str. 444.) nam kaže trenutek, ko se je razletela bomba in provzročila pri tem strašno zmedo v poročnem izprevodu.

☪

Profesor Ivan Krušič.

Dne 27. julija bo 50 let, kar je bil v mašnika posvečen profesor Ivan Krušič. Tega slovesnega dne se ne veselé samo njegovi sorodniki, znanci, prijatelji in farani, radostno ga pričakuje celi slovenski Štajer in še preko njega slovenska zemlja. Kajti ne najdeš lahko kraja, kjer bi ne deloval kateri Krušič.

ŠPANSKI KRALJ ALFONZ XIII.
Z NEVESTO ENO BATTENBERŠKO.

čevih bivših učencev, bodisi kot duhovnik, zdravnik, sodnik ali učitelj. In Ivan Krušič je poučeval na celjski gimnaziji v času preporoda slovenskega naroda. On je s tem preporodom v najožji zvezi, akoravno ni spisal nobene knjige, akoravno ni nikdar politično in agitatorično nastopil. Krušič je vplival na gimnazijsko mladino s svojo osebo, s svojim vzgledom, in tako koristil slovenskemu narodu več, kakor marsikdo, ki se proslavlja v pesnih in govorih.

Narodil se je častitljivi starček v Medlogu v Savinjski dolini, dobre pol ure od Celja, dne 4. junija

l. 1833., kot sin preprostih kmetiških staršev. Ljudsko šolo in gimnazijo je dovršil v Celju, bogoslovne študije pa v Celovcu in Št. Andražu. Dne 27. julija 1856 je bil v mašnika posvečen. Potem je kaplanoval v Artizah pri Brežicah, v Št. Petru pod Sv. gorami, v Št. Vidu pri Ponikvi in pri Sv. Roku ob Sotli do l. 1859. Bistremu pogledu nam nepozabnega škofa Slomška skromni kaplan ni ostal prikrit: poklical ga je na odgovorno in vplivno katehetsko mesto celjske gimnazije l. 1859. V prvih letih ni samo verouka predaval, ampak tudi slovenščino in stenografijo. Služil je kot profesor celih 34 let, neumorno in neutrudljivo delujoč. A leta beže in z leti tudi telesne moči. Pa tudi posamezni čuti so začeli pešati, posebno pa vid in posluh. Leta 1893. je bil primoran stopiti v stalni pokoj in pri tej priložnosti ga je presvetli cesar odlikoval z naslovom šolskega svetnika, odlikovanje, ki je bilo tedaj še silno redko. Od tega časa živi naš jubilar v svojem rojstnem mestu kot upokojenec. Pač mu mora srce veselja igrati, kadar se zmisli v svoji tihi sobici svojega plodovitega delovanja. Seme, ki je je zasejal, je obrodilo stoteren sad in s svetovnim apostolom lahko vzklikne: „Bojeval sem dober boj.“

Jubilarja Krušiča ljubijo in spoštujejo vsi, kar v sedanjih tako razburkanih časih ni vsakdanja prikazen. Zasluži pač to njegov kremeniti značaj. Svojega narodnega in političnega prepričanja ni nikdar zatajil, tako da se Krušič lahko stavi za vzgled mladenci in možem, posebno pa svojim učencem. Tak je ostal Krušič skozi celo svoje življenje, zvest svojim načelom, zvest svojemu prepričanju, zvest svojemu narodu in samemu sebi in ta značajnost je nenavadno povzdignila njegov ugled med celjskim dijaštvom.

Jubilar Krušič pozna zgodovino celjskega slovenskega gibanja od njega početka do sedaj tako dobro, kakor nihče. Spominja se, ko je izdajal l. 1849. profesor Konšek „Celjske Novice“, spominja se, ko se je v celjskem gledišču še slovenski igralo, bil je med ustanovniki in prvimi odborniki celjske čitalnice. Podpiral je vsestransko slovensko slovstvo in njegova knjižnica je repertorij slovenskih knjig in listov, ki so izhajali od l. 1860. In kako se je razveselil vsake dobre slovenske knjige, vsakega dobrega slovenskega lista! Opozarjal je na te tudi svoje slovenske dijake in tako netil med njimi ogenj rodoljubja. S tako vdanostjo in nesebičnostjo je le malokdo ljubil svoj narod, kot Krušič. Veselil se je vsakega uspeha in napredka svojega naroda in ob sedanjih njegovi tako redki slavnosti moramo le obžalovati, da je imel tako redkokedaj povod radovati se s svojim narodom, in tolikrat vzrok ž njim tugovati.

In ta ljubezen do slovenskega naroda ni ostala platonična; pokazala se je marveč dejanski, posebno pa proti ubogim dijakom. Z veseljem poudarjamo, da je imel jubilar Krušič lepo podružnico „dijaške

kuhinje“ pri sebi na domu. Pri njem so našli in še najdejo ubožci odprto srce in odprte roke. Da pa ljubi pri svojem človekoljubnem značaju čez vse svoje sorodnike, je umevno, in odkar mu je mati pred devetimi leti umrla, je postal naš jubilar središče svoje visoko čislane rodbine, ki se odlikuje po nesebičnem rodoljubju.

Pa tudi Krušiča duhovnika dičijo mnoge vrline. Dokaz temu, da je bil že l. 1877. odlikovan z naslovom duhovnega svetnika. V mladosti je bil Krušič najboljši propovednik, ne samo v Celju, ampak daleč naokrog. Slava njegovih propovedi se je hitro razširila po celem Sp. Štajerskem, zato ga nahajamo tolikrat kot govornika pri primicijah in drugih slovesnostnih prilikah. Naravnost vzgledne pa so bile njegove propovedi za dijake. Privrele so iz srca in segale v srce in vsi njegovi mnogoštevilni učenci mi bodo pripoznali, da je bil velik vžitek, poslušati ga.

Šolski svetnik Iv. Krušič.

Največje zasluge si je pa pridobil Krušič za slovenski narod kot učitelj; kajti on je bil vedno središče slovenskih gimnazijcev v Celju. Netil je, kakor sem že omenil, ogenj slovenskega rodoljubja med svojimi dijaki-varovanci v konviktu v oni zgodnji dōbi, ki je bila odločilna za prepород slov. naroda, in odgojil nam je mnogo izvrstnih bojnikov na narodnem polju, duhovnega in svetnega stanu. Dijaki so ga pa tudi častili kot svojega očeta, kot svojega zaščitnika. Mnogo njegovih bivših, sedaj že tudi osivelih učencev se bo spominjalo na krasno razmerje, ki je vladalo med njim kot vodjo konvikta in dijaki. Kako pristrčno se je obhajal vedno njegov imendan o kresu, bodisi v Medlogu ali v Celju! Tako idealno razmerje med profesorji in dijaki je sedaj nemogoče; zakrivilo je mnogo novejšo šolsko zakonodajstvo; pri mladini se širi duh upornosti in

deloma so tudi razne osebnosti krive napetega razmerja na tem učnem zavodu; tako pripravnih mož za učiteljski stan je le malo, kakor je bil naš profesor-starosta Krušič.

Le eno lepo lastnost Krušičevo hočem še omeniti. Posebno so mu bili pri srcu zatirani slovenski dijaki. Nočem vzbujati bridkih spominov! Toda saj itak še živo vemo starejši, kako se je godilo s slovenskimi dijaki na celjski gimnaziji od l. 1875. po odhodu blagega ravnatelja Premru-a. S strogim zaporom, z izključenjem so se kaznovali radi vsakega tudi najmanjšega narodnega pojava in nekoliko časa se je videlo, da hočejo iztrebiti iz tega zavoda zadnjega slovenskega dijaka. Med dijaki je nastala zbežanost, trumoma so zapuščali rodna tla v Celju ter se selili na Kranjsko. Koliko bridkih ur je tedaj imelo rahlo čuteče srce našega slavljenca, koliko bojev je moral tedaj bojevati za svoje ljubljence slovenske dijake z vodstvom in v učiteljskih konferencah in vse — zaman. V teh burnih časih je moral Krušič kelih samozatajevanja do dna izpiti. Omenil sem to, da se vidi, da Krušič kot učitelj ni bil na rožicah postlan, in da opomnim vse dijake-mučenike celjske gimnazije, da se svojega neustrašenega zagovornika in zaščitnika prof. Krušiča vedno hvaležno spominjajo. Duševno je radi njim prizadanih krivic največ trpel med vsemi.

Bog živi še mnogo let idealnega človeka, vzglednega duhovnika, nepozabnega profesorja!

Amicus.

Slovenska zemlja in nje zgodovina v verzih.

Pod streho hiše rajnega škofa Jerneja Widmerja v Kranju je našel osmošolec S. več zvezkov rokopisa, namenjenih za v peč; nekaj zvezkov cele zbirke jih je bilo že romalo po tej ne več nenavadni poti, nekaj pa jih je najditelj otel pogube. Vsi zvezki obsegajo verze najrazličnejše vsebine. Vse je v duhu Jakoba Zupana, slovenskega „plutarčka“ in „nestorčka“. Tu imamo natančno geografijo slovenske zemlje. Za vzgled nekaj kitic iz zvezka, ki ima naslov: „Gorska pot. 1848“.

Kitica 1.

Veselje mi budi Gorensko,
Dežele kjer se omeje,
Od tam gre čast za vse Slovensko,
So venci Kranje te goré.

Kitica 2.

Sloencov stare rodovine
Tam drago jedro še živi,
V zelene bistriške doline
Iz raja sever kjer doni.

Kitica 5.

S Tirolov vre v Koroško Drava,
Ki žila je v Sloveniji,
In v sredi slavna 'zvira Sava,
Ilirje raje ki sledi.

Dotični „pesnik“ natančno pozna imena gorâ in hribov po vsem slovenskem svetu. Prim kitico 17:

Plevevn'ca, Rož'ca in Golica
In jasno zala Belšica,
Visoki Stol in Zelenica,
Pod tkero (sic) je Begunšica.

Kitica 33.

Lobnik in Ojstrivrh v levici
In Blegaš v Soro pelje me,
In Pašen, Klancov verh v desnici,
Rakitov'c, Črniverh kopé

Itđ. itđ. itđ. (vseh kitic „Gorske poti“ je 252.)

Vzemimo v roke drugi snopič. Napis „Turške vojske“. V 170 kiticah imamo natančno zgodovino te dōbe. Za vzgled bodi kitica 41 (za l. 1480):

Do Cirknice so prihrumeli
Logatec tud' požigajo,
Čez št. Ožbolt v gozdu so hropeli,
V Koroško spet se vsujejo.

Tretji pa zopet opeva vode, slapove, brezna, jezera, reke, gore itd. na Slovenskem. Triglav n. pr. opeva v 9. kiticah; pripisan je datum: 1847.

Kitica 2.

Triglav sem v zali visokosti,
Le malo časa brez meglic,
Kraljujem v božji tu svetlosti
Čez jezer zélenih goric.

Kitica 3.

So bliski moji zlati venci,
Bobni mi vedno bobna glas,
In v brezdnov mojih grozni senci
Vihar mi poje slednji čas.

V drugih zvezkih zopet se opisuje zgodovina nekdanjih Ilirov, kot prednikov naših, popolnoma v duhu ilirske dōbe. Rokopis nima pesniške cene prav nobene in jezik je poln koseskizmov. Kdo bi se bil bavil s takimi študijami? Ker utegne rokopis s kulturnega stališča zanimati, smo se obrnili do strokovnjaka, ki nam bo stvar pojasnil.

„Ocrť najnovije slovenske književnosti“.

(„Hrvatsko Kolo“ I., str. 374. in sl.) Dobili smo od g. prof. dr. Ilešiča sledeči dopis: O naznanilu te moje razprave, ki ga je prinesel zadnji „Dom in Svet“, pripominjam sledeče: I. Kritičar je popolnoma prezrl s m o t e r mojega spisa, ki sem ga jasno izrazil v uvodu: Spis naj bi bil r e f e r a t v svrhu informacije. Esayska splošnost ne more in ne sme biti svojstvo takega referata. II. Pisal sem za Hrvate, ne za Slovence; bil sem torej tako rekoč učitelj, ki podaja učencem n o v o snov. Učiti pa človek ne sme začeti s splošnimi dogmatičnimi stavki, marveč s konkretnimi, nazornimi dejstvi. Splošni

stavki brez nazoril se zde sicer duhoviti, a so končno za učenca le — fraze, ki slepé in zavajajo. Učenec si ne ustvari sam sodbe. III. Pisal sem o Slovincih, ne o sebi. Hotel sem Hrvatom pokazati objektivno stanje slovenske književnosti, ne pa svoje osebnosti. IV. Popolnoma neopravičena je trditev,

Baron Beck,

novi avstrijski ministrski predsednik.

češ da govorim samo o tistih pojavih književnostnih, pri katerih sem sotrudnik. Nikdo še doslej „Dom in Svetu“ ni posvetil toliko pozornosti. Le Medveda bi mi mogel kdo očitati; toda lirike sploh nisem obdelal natančneje; samo Zupančiča kot najsilnejši lirični pojav sem označil obširneje. V. Aškerčevo vnanje slovanstvo sem naglasil dovolj jasno — tudi Meškovo mehkočutnost, oziroma ponavljanje njegovih motivov — pravtako Cankarjevo novo smer itd. itd. Gospod ocenjevalec je očitvidno čisto površno pregledal moj spis, ki je končno dosle vendar le edini izcrpni opis najnovejše slovenske književnosti. Za Hrvate sem pisal in vpraša se, jeli sem jih zadovoljil. Iz lastnega nagiba, iz popolnoma lastne inicijative mi je pisal odlični Hrvat, brž ko je prečital moj ocr, tako-le: „Vaš ocr — to je thesaurus, a na tako malem prostoru! Ta tako lepo, tako vedro, tako pravedno, s tolikom ljubavlju... Žao mi je, što sam napisao ove rieči, jer je to premalo — čini se kao kompliment!... Reči ću radje prosto: ja sam prezadovoljan, zadivljen!“ Smoter sem dosegl (prim. tudi „Hrvatska Misao“ v enem izmed prvih zvezkov tega leta) — učenci so me razumeli. Duhovit se z deti, to je lahko in marsikomu prijetno; dobro naučiti, to pa je težko. Učitelj ni avtokrat niti absoluten dogmatičar niti docent, a docent bi moral biti učitelj.

Dr. Fr. Ilešič.

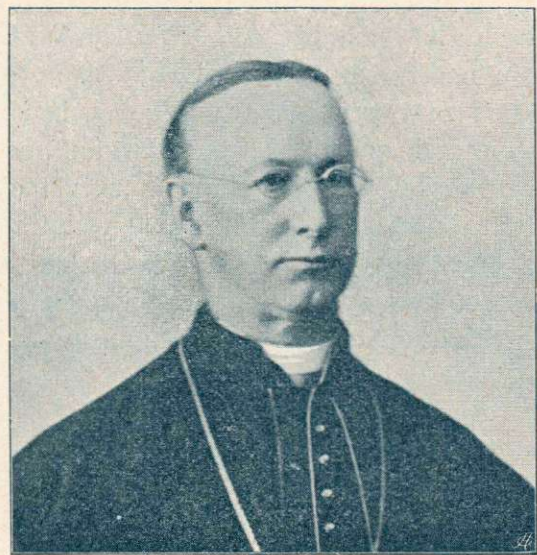
Pripomba. Gospod dr. Ilešič si je gotovo izbral pravo pot, da se je obrnil naravnost do nas,

da nam ni treba polemizirati z drugimi listi, kar ni po našem okusu. A kdor pazno prečita njegove pripomnje, bo izprevidel, da je naša mila in obzirna sodba bila le opravičena. Jaz sem natančno prečital njegov „Ocr“ in moram zopet reči, da je pristranski. Saj dr. Ilešič sam priznava, da je izmed lirikov „obdelal natančneje“ samo Zupančiča, a Medveda je prezrl. Tako je delal tudi z drugimi. Ako je hotel g. profesor Hrvatom pokazati „objektivno stanje slovenske književnosti“ in podati „izcrpni opis“, bi moral ne glede na struje pokazati vse književne pojave enakomerno. Pedagoške metode pač ne zahtevamo od takih spisov. Nam ni ležeče na tem, ali posvečuje kak kritik „Dom in Svetu“ kot listu pozornost, ker ga pozna naše občinstvo iz lastnega čitanja in ker nas uči izkušnja, da se z reklamnimi sredstvi obrača ponavadi pozornost na pojave, ki sami v sebi nimajo dovolj književne sile; — a ideje, ki jih list zastopa in osebe, ki s svojimi proizvodi po našem listu bogate slovensko književnost, se ne smejo prezirati, ne da bi mi svoje pero zastavili zanje.

Dr. E. Lampe.

Prelat dr. Janez Kulavic, stolni prošt ljubljanski, je umrl prošli mesec, star 66 let. Pokojnik je bil nekaj časa ravnatelj „Avgustineja“ na Dunaju in potem mnogo let vodja ljubljanskega duhovskega semenišča. Sam visoko izobražen ne le v bogoslovnih, ampak tudi v drugih vedah, ima mnogo za-

Dr. Jan. Ev. Kulavic.

slug za znanstveni napredek ljubljanskega bogoslovnega učilišča. Mlajši pisatelji duhovskega stanu bodo ohranili vsikdar v spominu markantno osebnost tega moža, ki je bil strog do skrajnosti, pa tudi mil in dobrotljiv do mladih talentov, ki so se razvijali pod njegovim vodstvom.

